

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

**The Role of a Buddhist Monk and Community Development:
A Case Study of Phra Khru Palad Somphon Thanathammo**

กนกวรรณ ใจเพียงตรง

Kanokwan Chaithiangtrong

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Arts in Human and Social Development

Prince of Songkla University

2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม
ผู้เขียน นางสาวกนกวรรณ ใจเที่ยงตรง
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณฉัฐ โชติ) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณฉัฐ โชติ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์
และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นางสาวกนกวรรณ ใจเที่ยงตรง)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวกนกวรรณ ใจเที่ยงตรง)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม
ผู้เขียน นางสาวกนกวรรณ ใจเที่ยงตรง
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม 2) หัวหน้าโครงการต่างๆหรือผู้แทน จาก 5 โครงการหลัก 3) พระภิกษุ สามเณรในวัดคลองแห ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ชาวบ้านในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย และการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้แนวความคิดการพัฒนาชุมชนจากประสบการณ์การเรียนรู้และปัญหาที่พบในชุมชน โดยการนำทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการพัฒนา ท่านมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนทั้งการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านวัฒนธรรม และบทบาทการพัฒนาด้านการศึกษา โดยผ่านโครงการและกิจกรรมทั้ง 5 โครงการหลัก ผลของการพัฒนาพบว่า ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ มีความรักหวงแหนและเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประเพณีและวัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

Thesis Title	The Role of a Buddhist Monk and Community Development: A Case Study of Phra Khru Palad Somphon Thanathammo
Author	Miss Kanokwan Chaithiangtrong
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2012

ABSTRACT

The objectives of this research were to investigate the role in development of the community development of Phra Khru Palad Somphon Thanathammo using a qualitative method. The primary informants were divided into three groups, namely, 1) Phra Khru Palad Somphon Thanathammo, 2) project leaders or representatives of five main projects, and 3) Buddhist novices and monks of Wat Khlong Hae. The secondary informants were people living in the community. The data were collected from knowledge management sessions, group discussions, in-depth interviews and observations. The data were analyzed through inductive conclusions and analytical descriptions.

The results of the study revealed that Phra Khru Palad Somphon Thanathammo obtained the community development concepts from his experiences, learning, and problems found in the community. He used social and cultural capitals existing in the community to develop the community and played an important role in environmental, economic, moral, ethic, cultural, and educational development through five major projects and activities. The outcomes of the development indicated that people in the community gradually had better living conditions, loved and valued conservation of nature, traditions and culture, and could apply them in developing the quality of life of their families, community and society.

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์อย่างดีจากคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณฉวีโชติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตา กรุณาของอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา คำแนะนำสำหรับการแก้ไขในการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยสามารถทำวิทยานิพนธ์สำเร็จ ขอกราบขอบพระคุณสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านได้มอบให้กับศิษย์คนนี้ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธ์ เขมคุณาศัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้สละเวลา ทั้งในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย รวมทั้งให้ความกรุณาในการเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยรัตนวงศ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่สละเวลาในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก พระครูปลัดศมพร ฐานธมฺโม พระสงฆ์นักพัฒนา ผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวทั้งหมดด้วยความยินดี ขอขอบพระคุณหัวหน้าประจำโครงการและผู้แทนโครงการทุกท่าน รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่สละเวลาในการตอบคำถามเป็นอย่างดี อันนำมาซึ่งความปลื้มใจแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัทยสงขลานครินทร์ ถิ่นศรีตรังที่มอบความรู้และประสบการณ์ชีวิตให้กับข้าพเจ้า ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาสารคดีศึกษา คณะศิลปศาสตร์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับศิษย์คนนี้ ขอขอบคุณ คุณกิตติพิภมร์ แสงงาม ที่คอยให้คำแนะนำเป็นอย่างดี และขอบคุณรุ่นพี่ เพื่อนร่วมรุ่น รุ่นน้อง พมส.ทุกคน ที่คอยให้คำปรึกษาและให้กำลังใจเสมอมา

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณครอบครัวที่เป็นแรงบันดาลใจในทุกช่วงเวลาของชีวิต สุดท้ายนี้คุณค่าและประโยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศบูชาพระคุณบิดามารดา คณาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรม สั่งสอน และชี้แนะแนวทางที่ดีให้ผู้วิจัย

กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(9)
สารบัญภาพประกอบ.....	(10)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
คำถามการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ทฤษฎีบทบาท.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	29
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	34
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	41
แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม.....	47
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	49
บริบททั่วไปของชุมชนคลองแหและวัดคลองแห.....	52
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	59
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	66
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	67
การสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
การคัดเลือกกรณีศึกษา.....	68
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....	68
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	69

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม.....	70
การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย.....	71
4 ผลการวิจัย.....	72
ประวัติและประสบการณ์ชีวิตของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม.....	72
บทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม.....	77
บทบาทการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม.....	82
บทบาทการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ.....	99
บทบาทการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม.....	108
บทบาทการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม.....	114
บทบาทการพัฒนาทางการศึกษา.....	126
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	132
สรุปผลการวิจัย.....	132
อภิปรายผลการวิจัย.....	140
ข้อเสนอแนะ.....	146
บรรณานุกรม.....	147
นุกลานุกรม.....	153
ประวัติผู้เขียน.....	156

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ		หน้า
1	หน่วยวิเคราะห์ และความสัมพันธ์เชิงเหตุผล.....	10
2	การพัฒนาที่ยั่งยืนในหลักการ 3 เสา.....	31
3	รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Cohen and Uploff.....	39
4	องค์ประกอบหลักของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	51
5	ปัจจัยหลักของการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	52
6	พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม.....	58
7	โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน.....	82
8	ฝายน้ำคดองแห.....	89
9	ศาลาโรงธรรมชั้นบนของวัดคดองแห.....	127
10	ชุมแสดงเรือแจลอง และเครื่องใช้ในครัวเรือน.....	128
11	การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมภายใต้บทบาทการพัฒนาของ ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม.....	142

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาทุกศาสนา ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับชีวิตส่วนตัวและสังคม กล่าวคือ ในทางส่วนตัวนั้นช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคชีวิตและมีชีวิตอยู่ต่อไป สามารถนำพาชีวิตของตนไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตได้ สำหรับทางด้านสังคมนั้นคนที่มีความเชื่อเดียวกันหรือคนที่เคารพและนับถือศาสนาเดียวกันจะทำให้มีความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน การยึดมั่นในศาสนาที่มีหลักธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ช่วยให้สมาชิกของสังคมมีโลกทัศน์และมีค่านิยมในทางเดียวกันทำให้เกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำให้คนในสังคมรู้สึกมีเอกลักษณะร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเด่นชัดแตกต่างไปจากเอกลักษณะของสังคมอื่น ในแง่นี้ศาสนาจึงช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างมั่นคงและชีวิตของบุคคลก็มีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างแยกไม่ออก (จันอง อติวัฒน์สิทธิ์ 2548, 24-25) ดังนั้น ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างมาก เพราะสามารถควบคุมและปรับสภาพสังคมให้เป็นไปตามระบบของความเชื่อต่างๆของศาสนาแต่ละศาสนา ซึ่งรวมไปถึงการประกอบพิธีกรรมต่างๆหรือคำสั่งสอนในเรื่องของเหตุและผล อันเป็นหน้าที่ที่ำจุนสังคมให้ดำรงความมั่นคงไว้

ศาสนาพุทธได้รับการสถาปนาให้เป็นศาสนาประจำชาติ เป็นสถาบันหลักหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ การยอมรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้น เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (เดือน คำดี 2545, 244) ถึงแม้ว่าเหตุการณ์บ้านเมืองจะประสบการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ต่างๆ ก็ตามแต่ พระพุทธศาสนาก็ยังเป็นศาสนาคู่ชาติไทย โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับเหตุการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงนับถือศาสนาพุทธ (จันอง อติวัฒน์สิทธิ์ 2549, 121) สัญลักษณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัยในฐานะที่เป็นองค์รวมสูงสุดแห่งมนุษย์ ธรรมชาติและสังคม เป็นแม่แบบแห่งความสมบูรณ์สูงสุดและเป็นคุณธรรมที่สัมพันธ์กับมนุษย์ในฐานะเป็นแบบอย่างและเป็นอุดมคติชีวิต (เดือน คำดี 2545, 160) หนึ่งในพระรัตนตรัย คือ พระสงฆ์ เป็นแหล่งปลูกฝังความดีงามของชาวโลกและเป็นผู้ชี้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่สังคมและเป็นผู้สร้างศรัทธาในการปฏิบัติตนทางด้านคุณธรรมเป็นแบบอย่างแห่งคุณงามความดี และพระสงฆ์เป็นที่เคารพบูชา เป็นเสมือนประทีปส่องทางชีวิต

ของประชาชนชาวไทย ในอดีตวัดเป็นทุกอย่างของสังคมเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือและความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ โดยนับวัดและพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ ในฐานะที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ประชาชนชาวไทยให้ความสามัคคีและรวมตัวกันเป็นหน่วยหนึ่งได้ วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและสังคมไทยทุกระดับ (ชาเลื่อง วุฒิจันทร์ 2526, 1)

บทบาทของพระพุทธศาสนา ในส่วนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยนั้น ล้วนแล้วแต่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมความสัมพันธ์แทบทุกด้าน โดยมีพระสงฆ์และศาสนพิธีต่างๆ เป็นจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์นี้ การประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์มีความผูกพันกับชาวบ้านและมีบทบาทที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันดีงาม อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้ชี้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทยในการประพฤติปฏิบัติมาใช้เป็นจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ ดังจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยนั้น จะมีส่วนสัมพันธ์กับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือเยาวชนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแก่เยาวชนไทย สถาบันพระพุทธศาสนามีส่วนในการอุปการะเลี้ยงดู ให้ที่อยู่อาศัย อาหารการกินและความอบอุ่นแก่ศิษย์วัดและให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กเหล่านั้น ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเด็กที่มีปัญหา และยังมีส่วนในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจสำหรับผู้ที่มีปัญหาในชีวิต ช่วยแก้ปัญหาคความต้องการด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์จะเป็นผู้ฝึกอบรมให้เป็นคนดี ให้เป็นคนที่มีรู้จักในหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม วัดจึงเป็นสถานศึกษาและอบรมสั่งสอนคนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน (สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2530, 10-11 อ้างจาก พระมหานพนธ์ น้อยโนนจิว 2548)

พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์เริ่มตั้งแต่เด็กเป็นต้นไป ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมงคลสูตร(ชาฎฉนรงค์ บุญหนุน 2550, 68)ว่า มาดาปีตูปุญฺญ ฐานัง ปุตุตถารสฺส สงฺคโห อนากุลา จ กมฺมุนฺตา เอตมฺมํ คลฺมตฺตมํ การสงเคราะห์บุตร เป็นทางแห่งความเจริญสูงสุด เป็นอุดมมงคลอย่างยิ่ง หน้าที่หลักของศาสนามีสองประการใหญ่ๆ คือ หน้าที่ต่อบุคคล และหน้าที่ต่อสังคม หน้าที่ต่อบุคคล คือ ศาสนาสนองความต้องการส่วนตัวของบุคคลในด้านการอยากรู้อยากเห็น การแสวงหาสิ่งที่เป็นสาระในชีวิต และการแสดงออกทางอารมณ์ หน้าที่ต่อสังคม มีหลายประการ ในส่วนของการขัดเกลาทางสังคม สถาบันทางศาสนาจะช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมและช่วยให้บุคคลมีอุดมคติในการดำรงชีวิต โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทาง ในปัจจุบันพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม

ทั้งในด้านของการเป็นผู้นำด้านสังคมและศีลธรรมมากยิ่งขึ้น และยังเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถืออย่างสูง นอกจากนี้ศาสนายังเป็นสถาบันทางสังคมที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชนบท นอกจากเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจแล้ว บริเวณพื้นที่ภายในวัดยังเป็นสถานที่ที่เอื้ออำนวยในด้านการบริการทางสังคมอื่นๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปไม่ทั่วถึง โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวเชื่อมในการสร้างความสัมพันธ์ที่หลากหลายภายในชุมชนอีกด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจของชาวบ้าน และวัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม แต่เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน พยายามเข้ามาสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยใช้ศาสนาเป็นแกนนำ บทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนาได้ทวีจำนวนมากขึ้น กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านหลายกิจกรรม พระสงฆ์มักจะมีบทบาทและเข้าร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านอยู่เสมอ โดยเฉพาะกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นจะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก

ในพื้นที่ภาคใต้ มีพระอริยสงฆ์ที่มีบทบาททางด้านการพัฒนาชุมชนอยู่มากมายหลายท่าน ยกตัวอย่างเช่น พระธรรมโกษาจารย์ (เงื่อม อินทปัญโญ) หรือรู้จักในนาม “ท่านพุทธทาสภิกขุ” ท่านเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสวนโมกขพลาราม เพื่อให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุยังมีปรากฏอยู่มากมาย ทั้งในรูปพระธรรมเทศนา และในรูปงานเขียน โดยท่านพุทธทาสภิกขุตั้งใจทำการถ่ายทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนาอย่างแท้จริง นั่นคือเป็นศาสนาแห่งความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน ทำให้หลายคนขนานนามท่านพุทธทาสภิกขุว่าเป็น “พระผู้ปฏิรูป” คำสอนของท่านได้ถ่ายทอดให้อยู่ในรูปแบบที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงและเข้าใจ เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น เรื่องการทำงาน และเรื่องการศึกษา ซึ่งคนทั่วไปสามารถนำธรรมะเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ทันที ในสมัยที่ท่านพุทธทาสภิกขุจำพรรษาอยู่ที่สวนโมกขพลาราม นอกจากสาธุชนคนไทยผู้สนใจในธรรมะทั้งหลายจะแวะเวียนมาสนทนาและฟังเทศน์ฟังธรรมจากท่านพุทธทาสภิกขุอย่างไม่ขาดสายแล้ว ยังมีชาวต่างชาติที่ต้องการเรียนรู้พระพุทธศาสนา นักศึกษาและอาจารย์ทางด้านศาสนศาสตร์จากต่างประเทศ รวมถึงประมุขของศาสนจักรต่างๆ แวะเวียนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติความคิดเห็น รวมทั้งสนทนาธรรมกับท่านเป็นอันมาก ทำให้สวนโมกขพลารามเปรียบเสมือนดั่งศิลาสำหรับผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทำให้วงการพระพุทธศาสนากลับมาตื่นตัวอีกครั้ง (สุวรรณ เหลืองชลธร และคณะ 2537)

นอกจากพระสงฆ์ที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้ว พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ยังเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่เคารพ เลื่อมใสของพระสงฆ์และประชาชน

ในชุมชนคลองแห และชุมชนใกล้เคียง ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าของวาสาอยู่ที่วัดคลองแห ตำบลคลองแห อำเภอกาบัง จังหวัดสงขลา ท่านมีบทบาทในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ได้รับการยอมรับและยกย่องอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำนุบำรุงศาสนา การศึกษา สอนหลักธรรมะ ให้พุทธศาสนิกชนยึดมั่นในศาสนา และจารีตประเพณีวัฒนธรรม จากผลงานที่เห็นเป็นประจักษ์แก่ชุมชน ทำให้ได้รับรางวัลพระราชทาน “เสาเสมาธรรมจักร” ซึ่งเป็นรางวัลพระสงฆ์นักพัฒนาของภาคใต้ ในเรื่องของกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากนี้ท่านยังได้พัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 จนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้วัดคลองแหได้กลายเป็นศูนย์รวมแห่งวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่สะท้อนถึงความเป็นจริงของวิถีชีวิตในชุมชน อีกทั้งท่านยังเป็นผู้นำและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของภาคใต้ที่กำลังจะหายไปจากสังคมในปัจจุบัน

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม จึงเป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งในบวรพระพุทธศาสนา ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและเผยแผ่วัฒนธรรมสู่ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ผู้วิจัยในฐานะของพุทธศาสนิกชนมีความสนใจที่จะศึกษาชีวประวัติ บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน ตลอดจนผลของการพัฒนาชุมชน เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับชุมชนและสังคมไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา บทบาทการพัฒนาชุมชนคลองแห ของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

คำถามการวิจัย

1. พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม มีประวัติและประสบการณ์ชีวิตการทำงาน เพื่อสังคมอย่างไร
2. ทูทางสังคมและทูทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างไร
3. บทบาทด้านการพัฒนาชุมชนโดยการนำของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็น อย่างไร
4. ชุมชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาค้นคว้าจะครอบคลุมชุมชนคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ที่มีวัดคลองแหเป็นศูนย์กลางในการติดต่อสัมพันธ์กัน โดยผ่านรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทั้งกิจกรรมที่ทางวัดและทางหมู่บ้านจัดขึ้น ซึ่งมีจำนวน 3 หมู่บ้าน คือ ชุมชนคลองแห ชุมชนบ้านเมืองใหม่ (หลังบึงซี) และชุมชนบ้านป่ากัน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา จะครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) ชีวิตประวัติของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม
- 2) บทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม
- 3) การพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ผ่านโครงการ

พัฒนา 5 โครงการ

3. ขอบเขตด้านเวลา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าครอบคลุมประเด็นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นปีที่พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้เข้ามามีบทบาทเป็นเจ้าอาวาสและได้มาทำการพัฒนาชุมชนเป็นปีแรก ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของการพัฒนาชุมชนตามโครงการพัฒนา จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2553

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. เป็นการเผยแพร่บทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เจ้าอาวาสวัดคลองแห ตำบลคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา
2. หน่วยงาน/บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในเขตพื้นที่อื่นๆ ได้
3. ชุมชนพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แม่น้ำลำคลองใสสะอาด และประชาชนในชุมชนรักและหวงแหนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมากยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง บทบาทของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เจ้าอาวาสวัดคลองแห ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในการพัฒนาชุมชนคลองแห และดำเนินกิจกรรมในโครงการพัฒนาชุมชน 5 โครงการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึงเดือนเมษายน ปีพ.ศ. 2553 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนในชุมชน ไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การพัฒนาชุมชน ในที่นี้หมายถึง การพัฒนาผ่านโครงการทั้ง 5 โครงการ โดยมีพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นแกนนำในการก่อตั้งและพัฒนา เพื่อให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนคลองแห ชุมชนบ้านเมืองใหม่ (หลังบึงชี) และชุมชนป่ากันเปลี่ยนไปในสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ภายใต้วัตถุประสงค์การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีบทบาท
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม
- 2.7 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2.8 บริบททั่วไปของชุมชนและวัดคลองแห
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาท (Role theory) เป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic interaction theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกบุคคลแล้วชี้ให้เห็นว่าตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คือ บทบาท ยกตัวอย่างเช่น สังคมมนุษย์คือโรงละคร มนุษย์แต่ละคน คือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับ ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ เช่นเดียวกับความเป็นจริง มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่างๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม มนุษย์ทุกคนเชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น โดยอาศัยการสวมบทบาทประเภทต่างๆ (Generalized other) อีกทั้งต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนช่วยในการแสดงศักยภาพและทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วยในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น (สัจญา สัจญาวิวัฒน์ 2543, 133-134)

ส่วน จ้านง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549, 56-57) อธิบายว่า ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันว่าเป็นการแสดงบทบาทตามที่กำหนด ทำนองเดียวกับการแสดงละครตามบท (Script) “บท” ดังกล่าว ก็คือสถานภาพและบรรทัดฐานนั่นเอง ซึ่งบรรทัดฐานหรือความคาดหวังของสังคมมีอยู่หลายระดับ ตั้งแต่การบังคับให้ต้องกระทำหรือห้ามกระทำ จนถึงการคาดหวังว่าควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ ซึ่งการคาดหวังที่สังคมคาดหวังให้บุคคลแสดงบทบาทตามสถานภาพหนึ่งๆนั้น อาจก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นได้ เช่น ผู้เป็นครูย่อมถูกคาดหวังจากนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการสอน มีความเข้าใจ เห็นใจนักเรียนและยืดหยุ่นการใช้กฎเกณฑ์ ขณะเดียวกันครูถูกฝ่ายบริหารคาดหวังให้เคร่งครัดในระเบียบกฎเกณฑ์รับผิดชอบในหน้าที่ ในด้านชุมชนหรือคนทั่วไปย่อมคาดหวังให้ครูเป็นปูชนียบุคคลและเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ จะเห็นได้ว่าการแสดงบทบาทหนึ่งๆ จึงอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของคนอื่นได้ทุกฝ่าย นอกจากสถานภาพและบรรทัดฐาน (ความคาดหวังของสังคม) แล้ว ปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนกำหนดบทบาทของบุคคล คือ ตัวตน (Self) หรือการรับรู้ของบุคคลนั่นเอง บุคคลแต่ละคน อาจมีการรับรู้หรือความเข้าใจในบทบาทของสถานภาพหนึ่งๆ แตกต่างกัน ดังนั้นบทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted role) จึงเป็นผลรวมของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (Expected role) กับบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (Perceived role)

2.1.1 สถานภาพ (Status) และบทบาท (Role)

สถานภาพ (Status) มักจะมาคู่กันกับบทบาท (Role) เสมอและแยกกันไม่ออก สถานภาพเป็นคำที่มีความหมายอยู่สองนัย (Double significance) ประการแรก หมายถึง ตำแหน่งที่บุคคลถือครอง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ในความหมายนี้สถานภาพของบุคคลจึงมีมากและเป็นจุดรวมตำแหน่งต่างๆ เท่าที่บุคคลสามารถจะมีได้ นอกจากนี้สถานภาพในความหมายดังกล่าว แสดงถึงตำแหน่งของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม เช่น นายแดงมีสถานภาพเป็นสมาชิกของชุมชน อันหมายถึง ตำแหน่งที่ได้รับจากการรวมเอาสถานภาพทั้งหมดที่เขามีในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งพลเรือน ตำแหน่งทนายความ ตำแหน่งสามีของนางสาว และตำแหน่งอื่นๆซึ่งนายแดงถือครองรวมๆกันอยู่ ประการที่สอง สถานภาพมีความแตกต่างจากตัวบุคคลที่ถือครองสถานภาพ หรือตำแหน่งนั้นๆ กล่าวคือ เป็นการประมวลเอาสิทธิและหน้าที่ต่างๆ (Collection of right and duties) แต่เป็นเพราะว่าสิทธิและหน้าที่ทั้งหลายจะพบว่าเกิดขึ้น โดยผ่านสื่อ คือตัวบุคคลเป็นผู้แสดงสิทธิและหน้าที่ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะคิดแยก

ระหว่างสถานภาพกับบุคคลที่ถือครองสถานภาพแล้วที่ใช้สิทธิและหน้าที่ ซึ่งรวมเป็นตัวสถานภาพ ส่วนบทบาท (Role) หมายถึง ลักษณะเคลื่อนไหวของสถานภาพ สังคมกำหนดสถานภาพให้บุคคล และบุคคลถือครองสถานภาพนั้นเมื่อเกี่ยวข้องกับสถานภาพอื่นๆ เมื่อบุคคลใช้สิทธิและหน้าที่รวม เป็นสถานภาพให้เกิดผลขึ้นมา บุคคลได้ชื่อว่ากำลังปฏิบัติบทบาท สถานภาพและบทบาทจึงแยกกัน ไม่ออก จะไม่มีบทบาทเลยถ้าไม่มีสถานภาพ และจะไม่มีสถานภาพถ้าไม่มีบทบาท คำว่า บทบาท ก็เหมือนกับสถานภาพ คือ มีความหมายอยู่สองนัย ทุกคนจะมีบทบาทเป็นชุด (A series of role) อันเกิดจากการที่บุคคลจะต้องมีบทบาททั่วไปด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการรวมเอาบทบาทต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันทั้งหมด และเป็นตัวกำหนดสิ่งที่เขาจะต้องทำสำหรับสังคม และสิ่งที่บุคคลคาดหวัง จากสังคมด้วย (จ้านง อควิณสิทธิ์ 2548, 54-55)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544, 131) ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่ง ที่เป็นพลวัตของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์ กับสถานภาพอื่นๆ เมื่อเขาใช้สิทธิ์และทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่างๆ ของสถานภาพก็แปลว่า เขาแสดง บทบาท

สุพัตรา สุภาพ (2546, 30) อธิบายว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือ สั่งสอน อบรมนักเรียนให้เป็นคนดี เป็นคน ใจ บทบาทคือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง

ส่วน จ้านง อควิณสิทธิ์ และคณะ (2549, 37) เห็นว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรม ที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้

จากแนวความคิดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทข้างต้น สรุปได้ว่า สถานภาพ เป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น และเป็นสิ่งกำหนดเฉพาะตัวบุคคลที่ทำให้การปฏิบัติตนแตกต่างจาก ผู้อื่น ส่วนบทบาท คือ การทำหน้าที่หรือพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ที่แสดงออกมา ซึ่งมีความ เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ ในกลุ่มสังคม หรือปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตาม สถานภาพที่ถูกคาดหวังหรือกำหนดตามสังคม และแต่ละบุคคลอาจจะ มีบทบาทที่แตกต่างและ หลากหลายได้ซึ่งสังคมกำหนดสถานภาพและบทบาทให้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน บุคคลใด จะปฏิบัติตามบทบาทใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานภาพเป็นตัวกำหนด ฉะนั้นสถานภาพและบทบาท จึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้าไม่มีบทบาทสถานภาพก็ไม่เกิด และถ้าไม่มีสถานภาพบทบาท ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน

2.1.2 ประเภทของบทบาท

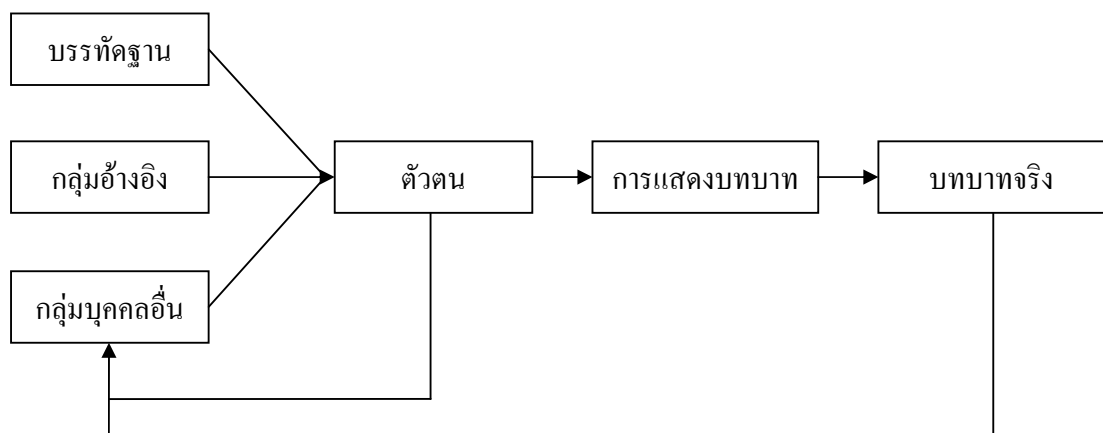
นักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งประเภทของบทบาทไว้หลากหลาย เช่น ลัญญา ลัญญาวิวัฒน์ (2544, 139) ได้แยกประเภทของบทบาทออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. บทบาทตามใบสั่ง (Prescribed roles) บทบาทประเภทนี้ เฟ่งเล็งถึงการปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะ ในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับ ความคาดหวังของสถานภาพนั้นๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง

2. บทบาทตามใจ (Subjective roles) บทบาทประเภทที่สอง เฟ่งเล็งไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่างๆ จะต้องผ่านอึดตา หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนนี้เอง ตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณา เลือกรสสร ลดทอน พลิกแพลง ความคาดหวังนั้นๆ ให้เหมาะกับจุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

3. บทบาทตามจริง (Enacted roles) บทบาทประเภทนี้ คือ พฤติกรรมจริงของปัจเจกชน หลังผ่านขั้นตอน 2 ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผย ก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้าเฟ่งไปที่บทบาทเปิดเผย จุดการวิเคราะห์จะถูกตีความคาดหวังตามสถานภาพนั้น

จากทฤษฎีบทบาท สามารถแสดงหน่วยวิเคราะห์ (Analytical units) และความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal chains) ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 หน่วยวิเคราะห์ และความสัมพันธ์เชิงเหตุผล

ที่มา : (ลัญญา ลัญญาวิวัฒน์ 2544, 140)

จากภาพนี้ อธิบายว่า ความคาดหวังต่างๆจากบรรทัดฐานของสังคม (Norms) จากกลุ่มอ้างอิง (Reference group) และจากกลุ่มบุคคลอื่นๆ (Others) มีอิทธิพลต่อตัวตน (Self) มีอิทธิพลต่อความสามารถในการแสดงบทบาท และมีอิทธิพลต่อบทบาทจริง (Enacted role) ในขณะที่ตัวตนได้แสดงบทบาท และบทบาทจริงก็มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพราะสามารถนำพฤติกรรม และบุคลิกภาพของบุคคลไปพิจารณาเมื่อตัวเองต้องการที่จะทำพฤติกรรมนั้นเช่นกัน

งาน อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2549, 37-38) ได้แยกลักษณะบทบาทเป็น 3 ประการ คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตาม ความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติ จริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่างๆและบทบาทที่กระทำจริง อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของบทบาทข้างต้น สามารถแยกประเภทของบทบาท เป็น 3 ประเภท คือ บทบาทตามอุดมคติ เป็นบทบาทที่เป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไป ในสังคม ซึ่งการแสดงบทบาทประเภทนี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับ ความคาดหวังของสถานภาพนั้นๆ ด้วย บทบาทที่บุคคลเข้าใจ เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล ซึ่งความคาดหวังในการแสดงบทบาท จะต้องผ่านอัตรา หรือการกลั่นกรอง เลือกสรร จากบุคคลที่จะแสดงบทบาทนั้นเสียก่อน ส่วนบทบาทที่แสดงออกจริง เป็นพฤติกรรม ที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าและบริบทแวดล้อมในขณะนั้นด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์ไทยได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่สมัยโบราณ และบทบาท ในการพัฒนาของพระสงฆ์ไทยได้ทวีความสำคัญมากขึ้นในช่วงระยะเวลาสามทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนานั้นมีทั้งบทบาทที่เป็นทางการ ซึ่งหมายความว่าพระสงฆ์

ที่มีส่วนในการพัฒนานั้นได้รับการร้องขอจากรัฐบาล หรือร่วมมือกับรัฐบาลจนกระทั่งการดำเนินกิจกรรมและบทบาทในการพัฒนาของพระสงฆ์ส่วนนั้นหรือคณะนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างการพัฒนาที่กำหนดและดำเนินการภายใต้การชี้แนวทางและการกำกับของรัฐบาล พระสงฆ์ที่เข้ามามีส่วนในกระบวนการพัฒนาเช่นนี้มีลักษณะของการระดมสรรพกำลังโดยรัฐบาล หรือมีคณะนั้นก็เป็นการแสวงหาการอุปถัมภ์จากรัฐบาลให้แก่โครงการพัฒนา ที่ตนคิดริเริ่มขึ้น และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงการของรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีขบวนการ “พระสงฆ์นักพัฒนา” ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่พยายามจะเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา แต่ชอบที่จะดำเนินการไปอย่างอิสระ มีแนวคิดและกลยุทธ์ในการพัฒนาเป็นของตนเอง มีลักษณะการปรับตัวสูงให้สอดคล้องกับภูมิประเทศ ประชาชน วิถีชีวิตทางสังคมของท้องถิ่น และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2522, 33)

2.2.1 ความหมายของการพัฒนา

ในทางพระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม 2550, 96) สามารถขยายความหมายเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการหรือความพยายามที่จะกำจัดหรือละทิ้งสิ่งที่ไม่ดีมีปัญหาและไม่พึงปรารถนาให้หมดสิ้นไป
2. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการหรือความพยายามที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามซึ่งยังไม่เกิดให้เกิดมีขึ้น
3. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการหรือความพยายามที่จะฟื้นฟูสิ่งที่ดีงามซึ่งเคยมีอยู่ให้กลับคืนมาและมีความสำคัญเหมือนเดิม
4. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการหรือความพยายามที่จะพัฒนาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้เจริญก้าวหน้าดียิ่งๆ ขึ้นไป

กระบวนการพัฒนาทั้งสี่อย่างนี้ เป็นวิธีการ (Means) อย่างหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ

นอกจากนี้ จันงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2548, 116) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) เป็นกระบวนการที่นำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายไว้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีกำหนดให้มีคุณค่า และเป็นไปตามขั้นตอน เพราะฉะนั้นจึงสามารถมองได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทำให้เจริญก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ถึงปรารถนา การพัฒนาเป็นทั้งสื่อ (Means) และจุดหมายปลายทาง (End) ในฐานะเป็นสื่อ การพัฒนาเป็นหลักการ (Principle) และเป็นกระบวนการ (Process) อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ โดยกระบวนการนี้ได้รับการพิจารณากลับกรองและสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างเป็นระบบ จนสามารถนำไปใช้เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในฐานะเป็นจุดหมายนั้น การพัฒนานอกจากจะเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับแล้ว ยังถือว่าเป็นอุดมการณ์ที่พึงปรารถนาอีกด้วย เป็นแม่แบบหรือเป็นตัวอย่างให้มีการพัฒนาตาม การพัฒนาในสถานะที่เป็นจุดหมายนี้สามารถมองได้ว่า เป็นกรณีเครื่องชี้วัดถึงผลสำเร็จแห่งความพยายามของมนุษย์ทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

ในส่วนของการพัฒนาชุมชน จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2536, 22) ได้กล่าวไว้ว่า หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้ปลุกกระดมประชาชนในชนบทให้เกิดความริเริ่มและเข้าร่วมมือในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต 2532, 48) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาที่ควรให้วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาให้คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมกลับมาเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตการดำเนินการพัฒนาและให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางสังคมเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคนมีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัยแนวความคิด และสติปัญญา ออกมาจนถึงท่าที และวิธีการปฏิบัติของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

สนธยา พลศรี (2547, 2) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทีละนิดทีละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่ขยายตัวขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่พอใจ

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาและการพัฒนาชุมชน มีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือ หมายถึง กระบวนการหรือความพยายามที่นำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางสร้างสรรค์ หรือฟื้นฟูให้ดียิ่งขึ้นทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ และการพัฒนาสามารถพัฒนาสิ่งที่ดีอยู่แล้ว ให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยมีการวางแผน กำหนดเป้าหมาย

และปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการพัฒนาอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชนขึ้นได้ ถ้าขาดความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นไปเพื่อคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงต้องอาศัยภูมิปัญญาและความร่วมมือของคนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการนั้นด้วย

2.2.2 ประเภทของการพัฒนา

การพัฒนาสามารถแยกออกได้หลายประเภท ตามแต่ระดับ และวัตถุประสงค์ของการพัฒนาในที่นี้ จำนวนค์ อคิวัฒน์สิทธิ์ (2549) ได้แยกประเภทของการพัฒนาออกเป็น 6 อย่าง ดังนี้

1. **การพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality development)** เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามความปรารถนาของสังคม ทั้งนี้เป็นการดำเนินการที่ตั้งอยู่บนความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดีและพึงปรารถนาได้

2. **การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (Social, Economic and Political development)**

การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไร้ระเบียบแบบแผนที่ดีงามไปสู่สภาพความสัมพันธ์ที่เป็นระเบียบ และเป็นปกติสุข เช่น ความร่วมมือกัน การไม่ขัดแย้งกัน การไม่เบียดเบียนกัน การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จด้วยดีและเป็นที่ยอมรับใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการปรับปรุงสภาพวัฒนธรรม ระเบียบประเพณีปฏิบัติต่างๆ ให้มีความหมายต่อชีวิตมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นกระบวนการที่มุ่งเพื่อเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ให้มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการ และมุ่งให้ชีวิตมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสิ่งของบริโภคและอุปโภค และการบริการต่างๆ

การพัฒนาการเมือง เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสวงหาอำนาจ การใช้อำนาจและระบบการได้มาซึ่งอำนาจให้เป็นไปอย่างมีเหตุผล และเป็นที่ยอมรับของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม

3. การพัฒนาทางสติปัญญา (Intellectual development) เป็นกระบวนการที่มุ่งเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจของมนุษย์ไปในทิศทางที่ถูกต้อง และใช้ความรู้ที่มีอยู่ในการแก้ปัญหาต่างๆ อันเกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนาอนามัยและสาธารณสุข (Public hygiene and health development) เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงสภาพอนามัยทางร่างกายและภาวะโภชนาต่างๆ ของประชาชนให้ถูกสุขลักษณะ

5. การพัฒนาสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural environment development) คือ การปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้ดีขึ้นกว่าเดิม หรืออย่างน้อยให้กลับสู่สภาพเดิม

6. การพัฒนาจริยธรรม (Ethical development) คือ กระบวนการในการปลูกฝังให้เกิดความเจริญงอกงามทางจริยธรรมแก่บุคคล ให้บุคคลมีความประพฤติดีและปฏิบัติสอดคล้องกับระเบียบแบบแผนและบรรทัดฐาน ที่สังคมบัญญัติไว้ และให้สอดคล้องกับหลักศีลธรรมอันดีงามทางศาสนา ซึ่งแนวทางการพัฒนาจริยธรรมที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาจิตใจ (Spiritual development) ซึ่งเป็นกระบวนการในการสร้างจิตสำนึก (Consciousness) ที่ดี จิตสำนึกที่รับผิดชอบ และรู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีควรทำและไม่ควรทำออกจากกันได้ด้วยตนเอง ให้เกิดขึ้นอย่างถาวรในจิตใจของบุคคล

2.2.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนา

การพัฒนาเกิดขึ้นจากปัจจัย 2 ประการ คือ

1. สภาพเดิมของสิ่งที่มีอยู่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงต้องการ มนุษย์โดยธรรมชาติมีความเบื่อหน่ายต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นซ้ำซาก ถ้าสิ่งเดิมๆ ไม่มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มนุษย์จะยิ่งจำเจและเบื่อหน่ายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่มีมนุษย์ต้องใช้อุปโภคและบริโภคเป็นประจำจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ทันต่อความต้องการของคนรุ่นใหม่อยู่เสมอ

2. สภาพของสิ่งที่เป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงหันเหไปจากระเบียบเดิม ปัจจัยข้อนี้สัมพันธ์กับปัจจัยอันเกิดจากการเบี่ยงเบนหรือหันเหไปจากสภาพดั้งเดิมอันเป็นสภาพที่มีอยู่นั้น เมื่อปัญหานี้เกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อส่วนร่วม ดังนั้นจะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้นเหมือนเดิม หรือดีกว่าเดิมทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาคือผลกระทบต่อส่วนร่วม

2.2.4 การพัฒนาตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 79 (2543, 121) ได้ให้ทฤษฎีตามหลักพระพุทธศาสนาว่า การพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือ วัฒนา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน

อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 69 (2543, 96) ได้แบ่งให้การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมๆกัน 4 ทาง คือ

1. การพัฒนาทางด้านกายภาพ (Physical development) เป็นกระบวนการสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกาย การฝึกอบรมร่างกายให้รู้จักวิธีการติดต่อกับสิ่งภายนอกด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งภายนอกเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดเป็นโทษ ให้กุศลธรรมเจริญงอกงาม และกำจัดให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญไป ซึ่งสิ่งภายนอกที่มีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์ ก็คือ อารมณ์ภายนอกทั้ง 5 อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

2. การพัฒนาศีลธรรม และ/หรือ การพัฒนาสังคม (Social and/or moral development) เป็นกระบวนการฝึกอบรมบุคคลให้มีศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่บุคคลอื่น สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อบุคคลอื่น

3. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือทางด้านอารมณ์ (Spiritual or emotional development) เป็นความพยายามที่จะฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งให้มีความมั่นคง และมีความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีสมาธิ มีความสดชื่นเบิกบาน มีความสงบสุข แจ่มใส เป็นต้น การพัฒนาทางด้านจิตใจนี้ บางทีก็เรียกว่า การพัฒนาทางด้านอารมณ์

4. การพัฒนาทางด้านปัญญา (Intellectual development) เป็นกระบวนการในการฝึกอบรมให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ผู้มีความรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาพของมันสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระและบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสเศร้าหมอง และทำตนให้ปลอดพ้นจากความทุกข์

2.2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์

สมบูรณ สุขสำราญ (2530, 53-55) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่นๆ ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ทั้ง ณ บัดนี้และในภายภาคหน้า ดังนั้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา คือการศึกษา ความยากจน ความเจ็บป่วยจึงเป็นความคิดที่สำคัญในการพัฒนา

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประการต่อมาของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดแรกอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การพัฒนาเพื่อให้รอดพ้นจากความทุกข์นั้นจะต้องเน้นการพึ่งพาตนเอง หรือการยื่นบงาของตัวเอง มิใช่จะคอยพึ่งพิงบุคคลอื่นเรื่อยไป ดังนั้นการพัฒนาจะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกัน แต่ละหน่วยของสังคมจะพยายามช่วยเหลือตนเองมากที่สุดก่อน เพื่อจะได้มีพลังช่วยเหลือสังคมได้มากขึ้น

3. การพัฒนานั้นจะต้องให้ความสำคัญแก่การพัฒนาด้านวัตถุด้วย มิใช่จะเน้นเฉพาะด้านจิตใจ ดังพระสงฆ์นักพัฒนารูปหนึ่งกล่าวว่า “เมื่อประชาชนหิวโหย ธรรมะจะมีประโยชน์อะไรแก่เขา เมื่อท้องอืดแล้วเท่านั้น จึงควรรับรสพระธรรม” พระสงฆ์นักพัฒนา มีความคิดสอดคล้องกันว่า การพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองจะก่อให้เกิดความรู้สึกรักภูมิใจในตนเอง เคารพตนเอง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเป็นปัจจัยที่มีคุณภาพและสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนานอกจากนี้ในกระบวนการพัฒนานั้น ควรพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรวัตถุหรือทรัพยากรคนให้มากที่สุดและเกิดประโยชน์ที่สุด

4. การพัฒนาด้านวัตถุนั้นจะต้องเป็นไปโดยไม่บั่นทอน หรือทำลายสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น และวิถีชีวิตทางสังคมดั้งเดิมของประชาชน พระสงฆ์เหล่านี้เรียนรู้และรับรู้พลังงานของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นในกระบวนการพัฒนานั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง พระสงฆ์จึงควรสอนให้ประชาชนได้รับรู้กระแสของการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นคุณและทั้งที่เป็นโทษ พร้อมทั้งการปรับคนให้เข้ากับกระแสของการเปลี่ยนแปลงนั้น

5. การพัฒนาที่จะบรรลุจุดหมายนั้น จะต้องสอดคล้องกับสภาพของชุมชน ประชาชน ทรัพยากรในชุมชนนั้น และกาลเวลาด้วย พระสงฆ์นักพัฒนาบางรูปไม่เห็นด้วยกับวิธีการวางแผนพัฒนาชนบทของรัฐบาล และวิจารณ์ว่า การวางแผนพัฒนาชนบท โดยมีแบบแผน

เดียวเพื่อใช้กับหมู่บ้าน ตำบลทั่วประเทศนั้น เป็นวิธีการที่ขัดกับความเป็นจริงและปฏิบัติได้ยาก ประชาชนแตกต่างกัน สภาพภูมิประเทศก็แตกต่างกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมก็ต่างกัน ไป สิ่งที่ว่าดีงามสำหรับคนภาคเหนืออาจจะไม่เหมาะกับคนภาคอีสานก็ได้ จะตัดกางเกงตัวเดียว ขนาดเดียวให้เหมาะสมกับคนทั้งประเทศได้อย่างไรกัน

6. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องที่มีประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญโดยการเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนา หากจะมีความช่วยเหลือจากภายนอก จะเป็นเพียงวัสดุ กำลังคน คำแนะนำ เครื่องมือเครื่องใช้ และวิทยาการสมัยใหม่ ความคิดริเริ่ม และการบ่งระบุความต้องการของชุมชน ต้องมาจากประชาชนผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้น

จากแนวความคิดการพัฒนาของพระสงฆ์ จะสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อขจัดให้พ้นจากสภาพของการด้อยพัฒนา การด้อยการศึกษา และความยากจน การพัฒนามิใช่จะเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุควบคู่กันไปด้วย ซึ่งการพัฒนานั้นจะต้องไม่บั่นทอนหรือทำลายความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชน ดังนั้นการพัฒนาจะต้องสอนให้ประชาชนได้รับรู้ถึงกระแสของการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่เป็นคุณและโทษ เพื่อให้ประชาชนสามารถปรับรับเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย

หลักการพัฒนาของพระสงฆ์

หลักการพัฒนามี 2 แนวทางใหญ่ๆ ได้แก่ การพัฒนาที่เน้นด้านจิตใจกับการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุ ซึ่งมีสาระสำคัญที่แตกต่างกันดังนี้ (สมบุญ สุธาสารณ 2530, 59-62)

1. การพัฒนาด้านจิตใจ ควรจะดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอน ดังนี้

1.1 เริ่มจากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนมาก กล่าวคือ

1.1.1 ตัวเรา ---- ผู้อื่น ---- กลุ่ม ---- ชุมชน ลักษณะนี้เป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ตัวเองเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่น เมื่อเราสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่นได้แล้วจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ซึ่งเมื่อเราสามารถพัฒนาได้ในระดับนี้แล้วก็ไม่ควรจะหยุดยั้งแต่เพียงเท่านั้น ควรจะดำเนินการต่อเนื่องไป และต้องพัฒนาสืบต่อไปเรื่อยๆ เพื่อให้เกิดสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิมในทุกๆ ประการหนึ่ง และเพื่อการขยายกลุ่มให้กว้างขวางขึ้นจนให้มีสภาพการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งชุมชนอีกประการหนึ่ง

1.2.1 ให้การพัฒนาต่อบุคคลอื่น โดยเริ่มทดลองดำเนินการในกลุ่มเล็กๆ ก่อน ซึ่งอาจเริ่มจากเพียง 7 ครั้วเรือนหรือน้อยหรือมากกว่านี้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ แต่การพัฒนาลักษณะนี้จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อผลที่ได้จากการทดลองพัฒนา

ในกลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านในครัวเรือนอื่นๆ จะสามารถมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนา และจะเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยในที่สุด

1.2 การพัฒนาโดยการฝึกอบรม โดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิตต่างๆ ให้ประชาชน (ผู้ใหญ่) อ่านหรือทำความเข้าใจ ในขณะที่เดียวกัน เราก็ต้องคอยกระตุ้นและชี้แนะไปตามโอกาสอันควรด้วย

1.3 ใช้วิธีการสอนเด็กเพื่อการพัฒนาผู้ใหญ่ โดยการเปิดสอนหรือให้การฝึกอบรมแก่เด็กเล็กก่อนวัยเรียนและเด็กในวัยเรียน เพื่อให้เด็กรู้จักประพฤติดี และเป็นแบบอย่างความประพฤติสำหรับพ่อแม่พี่น้อง นอกจากนี้ก็จะพยายามกระตุ้นฝากเด็กเหล่านั้นให้นำคำพูดของพระสงฆ์กลับไปเตือนผู้ปกครองที่ประพฤติไม่ถูกไม่ควร ซึ่งอาจจะนำไปบอกกล่าวว่าการประพฤติเช่นไรที่ควรหรือไม่ควรทำ จุดมุ่งหมายของการใช้เด็กเป็นสื่อนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ตัวเด็ก เพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต การนำไปสอนผู้ปกครองหรือพี่น้องนับเป็นเป้าหมายรองลงมา

1.4 ให้การอบรมแก่ประชาชนทั้งโดยการเรียกเข้าร่วมฟังการบรรยายธรรมะ รวมถึงการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ และเตือนประชาชนให้ประพฤติดี ประพฤติชอบอยู่ในกรอบของศีลธรรม และพยายามสอดแทรกธรรมะไปในเรื่องต่างๆ ตามโอกาสอันควร

1.5 ทุกวันพระจะมีการแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่อุบาสก อุบาสิกาที่มาร่วมกันทำบุญที่วัด โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่ายและควรแสดงธรรมะในลักษณะที่ง่ายต่อความเข้าใจ

1.6 ใช้นโยบายและมาตรการให้ ละ ลด เลิกจากอบายมุขต่างๆ ทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งกระทำโดย

1.6.1 ตั้งกรรมการเฉพาะกิจทางศาสนาเพื่อรวบรวมเงินที่ชาวบ้านให้มา แก่ญาติโยมที่จัดงานประเพณีต่างๆ โดยกรรมการจะเป็นผู้นำเงินมาจัดสรรดำเนินการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีที่เหมาะสม มิให้นำไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายในทางอบายมุข เช่น การเลี้ยงเหล้า เป็นต้น และถ้าหากมีเงินเหลือก็มอบให้เจ้าของงานเก็บไว้

1.6.2 วิธีผูกจิตไมตรีกับชาวบ้าน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาใดๆ ก็ตามที่มีการนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีกรรมควรจะมีการสืบถามถึงสภาพการจัดงานเสียก่อนว่า มีอบายมุขต่างๆ หรือไม่ ถ้ามีจะไม่รับนิมนต์หรือถ้าลวงว่าไม่มีแต่กลับมี ครั้งต่อไป

จะไม่รับนิมนต์อีก

1.6.3 สร้างเงื่อนไขในการมารับบริการหรือสงเคราะห์จากทางวัด เช่น ผู้ที่มาขอขี้มข้าวจากธนาคารข้าว หรือจะมาขอใช้ควายจากธนาคารควาย ต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีหรือสามารถให้สัญญาได้ว่าประพฤติดี

1.6.4 ในช่วงเข้าพรรษา ขอให้ประชาชนตั้งสัจจะต่อพระรัตนตรัยว่าจะสามารถละเลิกอบายมุขอะไรได้บ้างในช่วง 3 เดือนนี้

1.7 ควรสนับสนุนให้มีการตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้าน คอยดูแลความสงบและความสามัคคีในหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการประนีประนอมปัญหาและความขัดแย้งภายในหมู่บ้านเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาขัดแย้งกันในหมู่ชาวบ้าน จนถึงขั้นต้องตัดสินความกันในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ทั้งนี้เพื่อพยายามสร้างสรรค์ความสามัคคีในหมู่ชาวบ้านให้สามารถอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

1.8 ใช้วิถีกระตุ้นจิตใจชาวบ้านให้พยายามรักษาความดีที่ได้ปฏิบัติกันมาแล้ว ตัวอย่างเช่น ในกรณีของหมู่บ้านที่สามารถพัฒนาจนกระทั่งได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวเองนั้น ควรจะพยายามกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวต่อการทำงาน เพื่อการรักษาเกียรติยศและความดีนั้นเอาไว้ มิใช่ทำงานกันแบบผักชีโรยหน้า เพื่อเป็นอวดอ้างผลงานเฉพาะเมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาเยี่ยมเยือนเท่านั้น

2. การพัฒนาด้านวัตถุ

การแบ่งการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาด้านจิตใจอยู่ที่เป้าหมายของการพัฒนา โดยกำหนดให้การพัฒนาด้านจิตใจมุ่งไปสู่การพัฒนาเพื่อให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม กระทำแต่ในสิ่งที่ดีงามอันประกอบด้วยมโนสุจริต วชิสุจริต และกายสุจริต ส่วนการพัฒนาด้านวัตถุจะเป็นการพัฒนาที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ประโยชน์สุขของชาวบ้านและชุมชน หรือที่เรียกว่า การพัฒนาไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นการพัฒนาด้านวัตถุจึงครอบคลุมในหลายๆ ลักษณะ ดังนี้

2.1 การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาต่างๆ เช่น กองทุนเงินกู้ ธนาคารข้าว ธนาคารยา ธนาคารควาย เป็นต้น

2.2 การจัดตั้งสหกรณ์ต่างๆ เพื่อฝึกฝนการมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

2.3 การพัฒนาการศึกษาแก่บุคคลในทุกกระดับ และทุกวัย เพื่อการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในโลก การเพิ่มคุณวุฒิอันจะนำไปสู่การเลื่อนขั้นหรือสร้างสถานภาพใหม่ทางสังคม โดยมีเป้าหมายให้สามารถนำเอาความรู้และสถานภาพทางสังคมดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น การพัฒนาการศึกษาดังกล่าวนั้นครอบคลุมทั้งการศึกษาทางสายสามัญ การเสริมความรู้ในการอาชีพต่างๆ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าช่างไม้ หรืออื่นๆ รวมไปถึงการฝึกอบรมในด้านสาธารณสุขต่างๆด้วย

2.4 การพัฒนาเพื่อการโภชนาการ และการพัฒนาสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น เช่น การสร้างส้วม โครงการอาหารเสริม การสร้างถังเก็บน้ำฝน ฯลฯ

2.5 การสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่างๆ เช่น ห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ศาลาประชาคม ปรับปรุง ซ่อมแซม ถนนหนทางต่างๆ ขุดสระน้ำ

2.6 การพัฒนาเกษตรกรรม เช่น ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ๆ การสร้างฝายน้ำล้น การสร้างระบบชลประทานขนาดเล็ก การฝึกอบรมการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์อื่นๆ เป็นต้น

จากหลักการพัฒนาทั้ง 2 ด้านนี้ ได้นำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์พัฒนาในลักษณะต่างๆกันไป เนื่องจากหลักการพัฒนามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาทางด้านจิตใจและทางด้านวัตถุควบคู่กันไป ซึ่งการพัฒนาทางด้านจิตใจจะมุ่งไปสู่การพัฒนาเพื่อให้ประชาชนประพฤติ ปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมที่ดีงาม ส่วนการพัฒนาทางด้านวัตถุจะมีเป้าหมายในการให้ประโยชน์สุขแก่ชาวบ้านและชุมชน เพื่อให้การพัฒนาไปสู่สภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.2.6 บทบาทของพระสงฆ์และวัดในการพัฒนาสังคมไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

พระราชวรมุนี (2530, 157-158) ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้นคือ ประชาชนอุปถัมภ์บำรุงพระด้วยปัจจัย 4 เป็น การให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยการให้ธรรม คือแสดงธรรม ปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนนั้นก็ต้องมีกรอบไม่เกินเลยพระวินัย ซึ่งจะเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่าให้พระสงฆ์พิจารณาลงสาธยายธรรม แก่พระภิกษุที่ทำความผิดต่อคฤหัสถ์ เช่น ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ คำว่า เปรียบเปรย ขุนคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำ

อันเป็นธรรมเนียมแก่คฤหัสถ์แล้ว ไม่ทำจริงเป็นต้น ด้วยวิธีลงโทษให้ไปขอขมาต่อคฤหัสถ์นั้น และในกรณีที่คฤหัสถ์ทำผิดต่อคณะสงฆ์ ในความผิดที่คล้ายๆกันนี้ ก็มีบทบัญญัติให้สงฆ์ลงโทษคว่ำบาตรได้เช่นเดียวกัน

จากความสัมพันธ์ดังกล่าว พระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อกันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันจวบเท่าพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด 600 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.1800-2400) ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันด้านอื่นๆอีก กล่าวคือ

1. ความสัมพันธ์กันในการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน

2. ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชนได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญเป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่างๆกับพระสงฆ์ เป็นคลังเก็บพัสดุสำหรับใช้ในชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์คนเจ็บไข้ด้วยการแพทย์แผนโบราณ เป็นที่สร้างผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน

3. ความสัมพันธ์ในการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ช่างแกะสลัก ช่างปูน ช่างไม้ต่างๆ และเกิดศิลปวัตถุ เช่น กุฏิวิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร

เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้วพระสงฆ์ก็จะสร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำทางสติปัญญา

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เปรียบได้กับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีมาตั้งแต่อดีต เริ่มต้นจากการเอื้อเฟื้อเกื้อหนุนกันในเรื่องของการอุปถัมภ์ ซึ่งพิจารณาได้จากการที่ประชาชนให้ทานโดยการบิณฑบาต และพระสงฆ์ตอบแทนด้วยการแสดงธรรม และสั่งสอนให้เป็นคนดี จากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในด้านอื่นๆตามมา นั่นคือ ความสัมพันธ์ในการศึกษา ความสัมพันธ์ด้านสังคม และความสัมพันธ์ในการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทำให้พระสงฆ์เกิดการสร้างบทบาทที่สร้างสรรค์ให้แก่สังคม เช่น การสร้างบทบาทผู้นำในการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2527, 161-163) ได้ประมวลสรุปบทบาทของวัดในอดีตของไทยไว้ในบทความเรื่อง “อดีต ปัจจุบัน และอนาคต แห่งบทบาททางสังคมของวัด” จากผลงานเขียนและวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นมีวัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากต่อพระพุทธศาสนาเอง กล่าวคือ วัดเป็นที่พำนักอาศัยศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นศาสนาทายาทสืบต่ออายุพระศาสนาของพระภิกษุสามเณร

เมื่อศึกษาและพิจารณาในทางสังคมจากอดีตที่ผ่านมา พบว่าวัดในพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย หรือชุมชนไทยเป็นอย่างมาก เช่น

1. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
2. วัดเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ ตลอดจนคนแก่ คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับ พระธรรมเทศนา
3. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป
4. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
5. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง วัดบางวัด เช่น วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี ได้สร้างศาลาเอาไวกว้างขวางใหญ่โตเพื่อการนี้โดยเฉพาะ
6. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น
7. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย
8. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม
9. วัดเป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน
10. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
11. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน
12. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้าน มาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

บทบาทของวัดเท่าที่ได้กล่าวมานี้ไม่เพียงเป็นสิ่งที่รู้กันทั่วไปในหมู่ของคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แม้ชนชาติที่ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ยังสามารถมองเห็นบทบาทของวัด กล่าวได้อย่างชัดเจน เช่น

สังฆราชบาลเลกัวซ์ ได้เล่าไว้ว่า ในสมัยก่อนชาวบ้านจะนำเด็ก ๆ ไปฝากไว้ที่วัด เพื่อให้เรียนหนังสือ หรือบางครั้งต้องประกอบอาชีพทำไร่นา วัดจึงกลายเป็นสถานที่รับฝากเด็ก เป็นแหล่งรวมของเด็กชายไทย พวกเด็ก ๆ เหล่านี้ได้เรียนหนังสือบ้าง ไม่ได้เรียนบ้าง บ้างก็เที่ยวเตร่สนุกสนานชุกชอนอยู่ในวัด และวัดมีบทบาทในสังคมที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังจะพบว่าเมื่อคนใกล้จะตายจะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้ชี้ทางให้ (พระสุธีวรญาณ 2549, 163)

ส่วนวิลเลียม เจ คลอสเนอร์ (William J. Klasner) ผู้ซึ่งเดินทางเข้ามาเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ.2498 เพื่อทำวิจัยสาขามานุษยวิทยา โดยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านหนองซอน จังหวัดอุบลราชธานี และภายหลังได้กลายเป็น “ลูกเขยชาวอุบล” ได้เล่าถึงวัดในหมู่บ้านหนองซอนเอาไว้ว่า วัดจะอยู่เกือบใจกลางหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด ตลอดวันจะมีผู้คนเดินเข้าออกมิได้ขาด ชาวบ้านหลายคนพากันมาตักน้ำที่บ่อ ผู้ใหญ่จะมาถวายเพลแก่พระสงฆ์และฟังเทศน์ประจำวันตอนบ่าย บางคนก็มาปรึกษาปัญหาส่วนตัว และขอคำแนะนำต่างๆจากเจ้าอาวาส งานบุญและงานประเพณีรื่นเริง เช่น ภาพยนตร์ หมอลำ ฯลฯ มีกันอยู่เรื่อยๆ การประชุมเกี่ยวกับกิจการงานของส่วนรวมก็มักกระทำกันที่วัด เช่น จะตัดถนนไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่งเมื่อไร จะจัดงานบุญบั้งไฟกันวันไหน แม้แต่คูหาสำหรับลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ทำกันในวัดนั่นเอง (ณรงค์ จิตต์โสภ โธ 2549, 163-164)

นอกจากนี้ พระสุธีวรญาณ (2549, 160-161) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทหลักของพระสงฆ์ ก็คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า บทบาทของครู แม้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็น พระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุด ดังนั้น บทบาทของพระในฐานะครูเป็นบทบาทถาวรตลอดมา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน อีกบทบาทหนึ่งคือการให้คำปรึกษา เป็นเรื่องสำคัญ คนในสังคม คฤหัสถ์ โดยทั่วไป มักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน อันแสดงถึงบทบาทความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญา ในสมัยก่อนพระราชหรือผู้นำประเทศจะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการศึกษาอย่างเต็มที่ และยังให้พระสงฆ์มีความใฝ่รู้ (Spirit of inquiry) โดยมีพระราชปจฺฉา ทรงถามเป็นครั้งคราวให้พระสงฆ์ทำการค้นคว้า หาหลักฐานและเหตุผลมาตอบพระราชปจฺฉานั้นๆ เช่น ทรงถามเกี่ยวกับ

กรรมเก่า ความหมายของนิพพาน ผู้ร้ายฆ่าคนทำไมเป็นพระอรหันต์ได้ ซึ่งทำให้พระสงฆ์ต้องค้นคว้าหลักฐานจากพระคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และตำราอื่นๆมาตอบ ผลแห่งการค้นคว้านั้นก็ทำให้พระสงฆ์มีจิตใจใฝ่รู้ เตรียมตัวอยู่ตลอดเวลา

ในลักษณะต่างๆดังกล่าว วัดจึงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆทางสังคม และส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนแต่ละระดับ แต่ละท้องถิ่น แม้กระทั่งเมื่อได้สร้างหมู่บ้านเล็กๆขึ้นมาใหม่ ก็ต้องสร้างวัดขึ้นมาด้วย นับว่าวิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันอยู่กับวัดอย่างแน่นแฟ้นโดยแท้จริง ภาพพจน์เกี่ยวกับบทบาททางสังคมของวัดในอดีตจึงเป็นที่น่าชื่นใจและเลื่อมใสศรัทธายิ่งนัก ซึ่งในอดีตบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทย คือ เป็นผู้ให้การศึกษา เป็นที่รักษาพยาบาล เป็นที่ฝึกอาชีพ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นที่ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท

จากรายงานผลการเสวนาเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2550, 18-22) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย ดังนี้

1. วัดควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาด เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้และเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย
2. วัดควรเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะด้านศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เป็นแหล่งให้การสงเคราะห์ทางการศึกษา แก่เด็กและเยาวชน เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้ทุกวันอาทิตย์ วัดควรมีบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เปิดโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อบรมศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม หรืออาจจัดเป็นการเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยแก่เด็กและเยาวชนเพื่อนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน
3. วัดควรเป็นศูนย์กลางชุมชน เป็นศูนย์กลางการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ควรให้โอกาสวัดดำเนินกิจกรรมต่างๆของท้องถิ่น เพราะเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักทางใจของบุคคลในชุมชน สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจศาสนาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
4. วัดควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น เป็นศูนย์กลางรับบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และแรงงานในการพัฒนาท้องถิ่นแบบพึ่งตนเอง จัดอบรมและฝึกอบรม รวมทั้งฝึกอาชีพ หรือส่งเสริมกลุ่มอาชีพเพื่อเสริมรายได้แก่สมาชิกครอบครัว

5. วัดต้องทำหน้าที่อย่างเข้มแข็งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยเฉพาะเรื่อง การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
6. วัดควรเป็นสถานที่บำบัดต่างๆที่เป็นปัญหาต่อประชาชน ครอบครัว สังคม และชุมชน
7. ใช้ธรรมะเป็นเครื่องขับเคลื่อนให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง แต่ ในขณะเดียวกันควรระวังมิให้เป็นเครื่องมือของอุดมการณ์ต่างๆที่ขัดต่อศีลธรรมอันดี
8. วัดควรยกเลิกพุทธพาณิชย์โดยเด็ดขาด
9. วัดในปัจจุบันควรเปลี่ยนบทบาทให้ทันสมัย แต่มีวิถีชีวิตหรือเอกลักษณ์ของวัด ไทยในยุคโบราณ คือ ไม่ควรมีเทคโนโลยีในวัดมากเพียงการบริหารทันสมัย ปัจจุบันวัดไม่ได้เข้าไปซึมซับในวิถีชีวิตของคนไทยเท่าที่ควร สังคมขาดความเชื่อทางศาสนาอย่างถูกต้อง การไปวัด หรือการนับถือศาสนาพุทธไม่ได้อยู่ในจิตใจของคนไทยเสียแล้ว ไม่เหมือนศาสนาคริสต์ต้องไป โบสถ์วันอาทิตย์ หรือศาสนาอิสลามต้องมีการละหมาด วัดจึงไม่มีความสำคัญสำหรับคนรุ่นใหม่ ฉะนั้นวัดควรมีการพัฒนา เช่น จัดทำโครงการและกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เป็นต้น

นอกจากนั้น พระราชวรมุนี (2530, 128) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย ไว้ดังนี้

1. พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องศีลธรรมและความประพฤติดีงาม เพื่อเรียกความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น
2. พระสงฆ์ควรเป็นนักเทศน์ที่ดีเพื่อสามารถดึงจุดจิตใจของประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนได้อย่างถูกต้อง
3. พระสงฆ์ควรพัฒนาตนเองในด้านความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อรู้เท่าทันต่อกระแสโลกอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน
4. พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ในการพัฒนาจิตใจของประชาชนมากกว่าที่จะเน้นการพัฒนาวัตถุในวัดหรือมุ่งหมายได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งขณะนี้วัดต่างๆได้เดินหลงทางเข้าสู่ระบบวัตถุนิยม หากวัดดำเนินการเช่นนี้จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนความคิดของประชาชนที่จะเน้นทางด้านจิตใจมากกว่าวัตถุ
5. พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ในที่นี้มีได้หมายความว่า เป็นเงิน หรือวัตถุ สิ่งของ แต่หมายถึงด้านคำสอนและหลักธรรมต่างๆ

6. พระสงฆ์ควรดำเนินโครงการต่างๆเช่นเดียวกับมูลนิธิกลุ่มแสงเทียน ซึ่งนำเลื่อมใส อย่างไรก็ตามจะต้องแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ การขาดปัจจัยและความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทให้ได้

7. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาธรรมให้ถึงแก่น แล้วนำสิ่งที่ศึกษามาถ่ายทอดให้กับประชาชน ทำให้คนไม่ติดลบเป็นคนดีและมีความรับผิดชอบได้

8. ควรกำหนดให้มีตำแหน่งด้านความรู้และควรแสวงหาพระสงฆ์ที่มีความรู้มา เป็นตัวอย่าง เพื่อให้พระสงฆ์ตื่นตัวในการศึกษา หรือมองเห็นความสำคัญในการศึกษาจึงจะนำ ธรรมะมาเผยแผ่ได้

9. พระสงฆ์ต้องมีความรู้สมภูมิสามารถ รอบรู้ต่อการพัฒนาจิตใจและรูปแบบการบริหาร มีความรู้ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ ต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาและผลิตบุคลากร ของศาสนาให้มีความเป็นผู้นำ

10. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรมในโรงเรียนต่างๆ ของรัฐบาลและเอกชน

11. พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สมควรที่จะไปให้การอบรมแก่ผู้ต้องขัง ในเรือนจำต่างๆทั้งด้านปฏิบัติและปฏิเสศ

12. พระสงฆ์ควรมีการรวมตัวหรือทำงานเป็นทีมและทำงานเชิงรุก ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสและรัฐบาลในเรื่องงบประมาณ

นอกจากนั้น งานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2548, 56) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมไทยปัจจุบันว่า พระสงฆ์และวัดมีบทบาทมาก และต้องอยู่ เคียงข้างกันเสมอ ซึ่งจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ดังนั้นเมื่อเอ่ยถึงวัดก็หมายถึงพระสงฆ์ด้วย วัดเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในชีวิต พระสงฆ์ในฐานะผู้อาศัยและปกป้องรักษาวัด ก็ย่อมจะมีบทบาทที่ สำคัญมากในชุมชน โดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ประกอบด้วยการสอนธรรม เป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรม ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ปลอดภัยประชาชน ในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นทุกข์ และช่วยตัดสินปัญหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกในหมู่บ้าน พระสงฆ์มีการติดต่อกับชาวบ้านทุกวัน และพัวพันกับปัญหาทางโลกของชาวบ้าน บทบาท ทางสังคมของพระสงฆ์จึงเป็นการสนองตอบต่อช่องว่างที่รัฐบาลไม่อาจช่วยเหลือประชาชนได้

ส่วน พระราชวรมุนี (2530, 7) ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ไว้ ว่า พระสงฆ์ควรตระหนักมั่นอยู่เสมอในหน้าที่เดิมแท้ของตนตามธรรมวินัยและจากฐานนี้จึงเริ่ม บทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไปแทนที่จะดึงหรือหวงแหนห่วงเหนี่ยวบทบาทเดิมไว้เท่าที่สังเกตในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็โน้ม

เอียงไปในทางที่จะทำเช่นนั้น ส่วนการที่จะเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นใหม่
อย่างไรบ้างนั้นก็รวมอยู่ในหลักการเดิม 3 อย่าง คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์

จากบทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความ
ต้องการของสังคมในการที่จะให้วัดและพระสงฆ์แสดงบทบาทของตนเองให้เด่นชัดขึ้น และเข้ามา
มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาสังคมไทย

**ยุทธศาสตร์ที่วัดและพระสงฆ์สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมไทย ตามแนว
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (อ้างจาก พระมหาปริยญา ตรีธัญญา 2547, 22) ได้
ระบุไว้ว่า**

1. วัดและพระสงฆ์ต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาแห่งชาติทุกระดับ
2. วัดและพระสงฆ์ต้องมีการศึกษาให้ถูกระบบ
3. พระสงฆ์ต้องทำงานเชิงรุกมากขึ้น ไม่ใช่ตั้งรับอย่างเดียว โดยรุกไปตาม
โรงเรียนและชุมชน
4. จัดระบบการศึกษาเสริมเพื่อให้เด็กใช้เวลาว่างที่มีอยู่ได้รับความรู้เพิ่มเติมเป็น
การพัฒนาความรู้ของเด็ก ทั้งนี้การจัดการศึกษาทางวัด อาจจัดหาวิทยากรจากหน่วยงานมา
ดำเนินการฝึกความรู้หรือวิชาชีพ เพื่อให้ชาวบ้านรอบวัดได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นเพราะการศึกษา
เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต
5. วัดควรเป็นแหล่งเสริมการศึกษาให้กับเยาวชนและประชาชนอย่างแท้จริง เช่น
จัดให้มีห้องสมุดภายในวัด เป็นต้น
6. วัดควรมีผู้บริหารที่มีความสามารถ เป็นคนดีและทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา
อย่างแท้จริง
7. วัดควรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริง
8. วัดและโรงเรียนในท้องถิ่นต้องมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรมต้องมีความสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
9. การประชาสัมพันธ์โดยอาศัยสื่อมวลชนเพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจในเรื่องการ
ปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม
10. พระและวัดร่วมมือกันกับสถาบันผลิตครูและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
ให้มีการสอนครูให้นำแนวทางการศึกษาพุทธธรรมไปใช้ในการสอนเด็กและเยาวชน

11. ควรให้ความเสมอภาคในการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์ “บัวพื้หน้า” อย่างเดียว ไม่เพียงพอ ต้องพัฒนาทั้ง “บัวใต้น้ำ” และ “บัวปริมน้ำ” ด้วย จึงจะพัฒนาได้อย่างทั่วถึง

จะเห็นได้ว่า ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าและอยู่อย่างยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัยบทบาทของพระสงฆ์และวัดในการมีส่วนร่วม และเป็นศูนย์กลางในการดึงผู้คน ประชาชน ชาวบ้าน มาร่วมมือกันในการพัฒนา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อได้ศึกษาถึงความหมายของการพัฒนาไปแล้วนั้นต่อไปจะได้กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความหมายที่ครอบคลุมความหมายที่กว้างกว่าการพัฒนา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยที่คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายหลากหลายในแต่ละมุมมองของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ในที่นี้ได้รวบรวมและนำมาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, 43) มีการให้นิยามอยู่ 3 แนวทาง ดังนี้

แนวสังคม หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่องซึ่งมนุษย์จะต้องได้รับคือปัจจัยสี่ และหมายถึงการสนองตอบความต้องการระดับสูง เช่น ความมั่นคง เสรีภาพ การมีงานทำ ความยั่งยืนทางสังคมจะเน้นเรื่องการส่งเสริมความสุขสมบูรณ์ของมวลชนส่วนใหญ่ เป้าหมายสำคัญ คือการรักษาคุณภาพชีวิตให้มีระดับสูงอย่างยาวนาน

แนวนิเวศ เน้นความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาวจำเป็นต้องมีการคุ้มครองทรัพยากรทางพันธุกรรม และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางธรรมชาติ ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญที่สุดคือการจัดการ และการรักษาระบบนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนให้ชีวิตทั้งหลายอยู่รอด

แนวเศรษฐกิจ เน้นเรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนยาวนาน ในอัตราที่สูง แต่นักเศรษฐศาสตร์สีเขียวซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา มีแนวคิดอีกแบบ กล่าวคือ เศรษฐกิจยั่งยืน หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงระบบนิเวศและโลก ธรรมชาติ คุณค่าทางชีวิตจิตใจมากกว่าคำนึงถึงความเจริญทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่ารวมองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องและต้องประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอย่างหนึ่งคือดุลยภาพ (Balance) หรือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ นั่นก็คือ การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์โดยให้

คุณค่าทางวัฒนธรรมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย (ป.อ. ปยุตโต 2549, 68)

เฉกเช่นเดียวกับ ไชยรัตน์ รัชชกุล (2544 อ้างจาก รัชณี อนุกุลประเสริฐ 2547, 59) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าหมายถึง นโยบายที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต พัฒนาเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นบูรณาการ (Integrated) องค์กรประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง จะต้องประสานกันเป็นองค์รวม (Holistic) อย่างมีดุลยภาพ (Balance) และมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้สภาวะที่พึงประสงค์เกิดขึ้นได้

ส่วน Tyzana (1995, 17 อ้างจาก ดนัย กิติกรณ 2544, 25) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น ภายใต้ข้อจำกัดของสภาพแวดล้อม โดยที่การพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวนี้ จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อเป้าหมายของ 3 ระบบหลักด้วยกัน คือ ระบบทางชีววิทยาหรือระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคม โดยแต่ละระบบ สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายของตนเองได้ ซึ่งเป้าหมายของแต่ละระบบเป็นดังนี้ 1) เป้าหมายของระบบนิเวศ คือ การนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) ความสามารถในการกลับสู่สมดุลในกรณีถูกรบกวนหรือถูกใช้ไป (Resilience) ความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลให้ผลผลิตทางชีวภาพ (Biological productivity) 2) เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจ คือ การนำไปสู่ การได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างพอเพียง ส่งเสริมให้เกิดการทำเทียมกัน (Equity – enhancing) และมีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น และ 3) เป้าหมายของระบบสังคม คือ การนำไปสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity) มีสถาบันที่ยั่งยืนยาวนาน Barbier (1989, 104 อ้างจาก โกสินทร์ ชำนาญพล 2549, 23)

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้านและทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ และวัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา เพื่อให้คนอยู่ดีกินดี และมีความสุข ทั้งคนในรุ่นนี้และรุ่นต่อไป

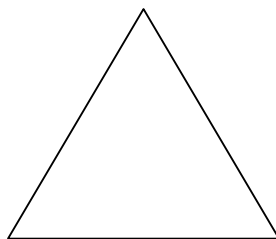
แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้เป็นแนวคิดแบบพลวัต ซึ่งประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ นิเวศวิทยา ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงยึด

ความคิดของการมีชีวิตที่ดีเป็นพื้นฐาน โดยผ่านมิติต่างๆ เชื่อมโยงกัน โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ หรือมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีการพัฒนาครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญ โดยจะต้องสร้างพลังให้ชุมชนท้องถิ่น โดยมีพื้นฐานอยู่บนภูมิปัญญาท้องถิ่นและธรรมเนียมการปฏิบัติดั้งเดิม และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและชุมชนอย่างสมดุล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในชนบทนั้นต้องอาศัยชุมชนเป็นพื้นฐาน การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนย่อมถือเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ก่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนและสังคมต่อไป Kadekodi (1992, 75 อ้างจาก จีรศักดิ์ ปาลีพงศ์พันธุ์ 2545, 45)

นอกจากนี้ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2549, 212-214) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนในแนวคิดกระแสหลักว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) และมีลักษณะเป็นดุลยภาพ (Balance) หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ธรรมชาติ เน้นความสัมพันธ์กันและกันของหลักการ 3 เสา

การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

การขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ความเสมอภาคทางสังคม

ภาพประกอบ 2 การพัฒนาที่ยั่งยืนในหลักการ 3 เสา

ที่มา : (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2549, 213)

หลักการสามเสาแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน มองการพัฒนาในชนบทว่า ต้องมีการสร้างความมั่นคง และเสถียรภาพในการผลิตอาหารและใช้ทรัพยากรการเกษตร ต้องมีการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในทิศทางที่สนองตอบความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน

และอนาคต และการพัฒนาต้องใช้เทคนิคที่เหมาะสม สำหรับแต่ละท้องถิ่น โดยหลักการผลิตต้องสอดคล้องกับระบบนิเวศพื้นบ้าน มีความยุติธรรมทางสังคม ความเสมอภาคทางสังคม

เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2539, 29) กล่าวว่า ในช่วงปี ค.ศ.1980-1990 แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกนำเสนอขึ้นโดยนักวิชาการหลายท่านว่า แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. ต้องช่วยคนที่ยากจนที่สุด เพราะ พวกเขาจะไม่มีทางออกอื่น นอกจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. เน้นการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ภายใต้อำนาจทางสภาพแวดล้อม
3. การพัฒนาจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายรุนแรงทางด้านสิ่งแวดล้อม
4. วางอยู่บนหลักการว่าด้วยการมีสุขภาพอนามัยที่ดี การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การมีอาหารที่ดีและพอเพียงต่อการบริโภค
5. วางอยู่บนหลักการที่ว่าด้วยการส่งเสริมการริเริ่มของประชาชน
6. มนุษยชาติ คือ หัวใจและศูนย์กลางของพัฒนาการ

แนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดที่มีลักษณะเป็นบูรณาการ โดยการผสมผสาน 5 มิติ เข้าด้วยกัน อันได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ นิเวศวิทยา ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม ทำให้เกิดเป็นองค์รวม และเกิดคุณภาพ โดยได้คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ หรือให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา โดยให้ครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนา และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิม รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (ป.อ. ปยุตโต 2549, 60)

1. ระบบการพัฒนามนุษย์ ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ
 - 1.1 ด้านพฤติกรรมและวิถีใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหากิน เป็นระดับที่ปรากฏตัวของการแก้ปัญหา
 - 1.2 ด้านจิตใจ เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจ สภาพจิตใจที่ดีงาม และความสุข
 - 1.3 ด้านปัญญา หรือปรีชาญาณ คือ ความรู้ ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวความคิด ทักษะคิด และค่านิยม
2. ระบบการพัฒนายั่งยืน กล่าวคือ เมื่อมีการพัฒนาคน และคนได้รับการพัฒนาในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาการพัฒนาคนและคนได้รับการพัฒนานั้นมาเป็นแก่น

กลางของระบบการพัฒนา ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อองค์ประกอบทั้ง 4 ซึ่งได้แก่ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี มีความสัมพันธ์กันด้วยดี กล่าวคือ ระบบต่างๆ ทางสังคม เป็นการจัดวางรูปแบบขึ้น เพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อ ที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงานหรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่มนุษย์ ดังนั้น ถ้าระบบต่างๆ ในสังคมสามารถดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จ ก็จะเกื้อหนุนให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ สามารถประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีมาเพื่อแก้ไขและอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลและไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

หลักการสำคัญและวิธีการของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กมลลา ภาสิน (2535, 11-18) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญและวิธีของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ ดังนี้

หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การพัฒนาต้องผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่เสียหายต่อระบบนิเวศในระยะยาว
2. เป้าหมายในการพัฒนาต้องมุ่งเพื่อประชาชนเป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือรายได้ประชาชาติ
3. การให้ความเสมอภาคแก่สตรี ให้สตรีผู้ซึ่งเป็นผู้ดูแลความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิตในสังคมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา
4. การพัฒนาจะต้องนำไปสู่การตอบสนองด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมวลชนผู้ยากไร้ก่อน
5. การพัฒนาจะต้องกระจายอำนาจ กระบวนการตัดสินใจ และการดูแล ควบคุมการใช้ทรัพยากรให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด
6. การใช้หลักประชาธิปไตยในกระบวนการบริหารจัดการจัดการกลุ่มในชุมชน เพื่อให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
7. การพัฒนาจะต้องเกิดจากระดับล่างไปสู่ระดับบน โดยสันติวิธีและไม่ใช้ความรุนแรง

วิธีการไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1. เน้นจุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล รู้จักใช้ชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ ดูแลร่างกายให้เข้มแข็ง มีจิตใจที่คั่งงาม ปฏิบัติการตามหลักการประชาธิปไตยทั้งภายในครอบครัวและภายในองค์กร
2. สร้างเสริมให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชาติ รู้จักให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน เคารพในศักดิ์ศรีภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. สนับสนุนองค์กรชุมชน โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อสร้างความมั่นใจและความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. ชุมชนต้องพยายามพึ่งตนเองในทุกด้าน ทั้งด้านการเงิน ทักษะ ความรู้ และข่าวสาร เพื่อเสริมศักยภาพในการตัดสินใจให้รู้เท่าทันต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
5. สร้างระบบการพัฒนาที่ประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. ต้องสร้างเครือข่ายที่ดีเชื่อมโยงในทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ และในระหว่างวิทยาการทุกสาขา ซึ่งจะกลายเป็นกระแสใหญ่ที่มีพลังมาก
7. ยืนหยัดในหลักความยุติธรรม จริยธรรม ศิลธรรม ความงามและความรัก ให้ความเคารพต่อชีวิต ทุกชีวิต มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกบุคคล

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ดิณ ปรัชญาพฤทธิ (2548, 17-18 อ้างจาก สายสมร ศิริยะ 2550) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามไว้ว่า ทฤษฎีนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการส่วนใหญ่อย่างมาก เนื่องจากนักวิชาการคิดว่า องค์กรมีภาวะผู้นำที่ดี ก็จะพลอยมีภาวะผู้ตามที่ดีไปด้วย ถือว่าเป็นการมองค่อนข้างแคบ การที่นักวิชาการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามน้อยมากนั้น มีสาเหตุหลายประการด้วยกัน คือ ประการแรก นักวิชาการบางคนอาจไม่แน่ใจว่า องค์กรมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดที่จะต้องให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการที่สอง ผู้คนยังไม่แน่ใจว่าวัตถุประสงค์ของการทำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมคืออะไรกันแน่ ประการที่สาม

หากผู้นายอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว ผู้ตามเหล่านั้นได้แก่ใครบ้าง ผู้ตามทั้งหมดหรือเฉพาะผู้ตามที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้นำเท่านั้น และประการสุดท้าย หากผู้นายอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว ผู้ตามควรจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด และลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมเช่นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้นำและผู้ตามอย่างไรบ้าง

ดิณ ปรัชญาพฤทธิ (2548) ยังกล่าวว่า ทฤษฎีการมีส่วนร่วมอาจจะมีอยู่มากมาย หลายทฤษฎีด้วยกัน ทฤษฎีการมีส่วนร่วม สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy)

ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วม เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามก็ตีทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงการสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น ตามนัยทฤษฎีนี้มิได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง ส่วนทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) เน้นการมีส่วนร่วมว่ามีวัตถุประสงค์ที่รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางโครงการ และยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และการพัฒนาทางด้านสังคมและการเมือง

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551, 70) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะต้องมีกิจกรรมหลัก 2 ประเภทควบคู่กันไป คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองและพัฒนา (Action) รวมทั้งการท้าวิจัย เช่น การประเมินผลงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ คำว่า ความร่วมมือ (Participation) หมายถึง นักพัฒนา นักวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการหรือเอกชน และประชาชนชาวบ้านจะต้องเข้าร่วมพัฒนา คือ การปรึกษาหารือ วางแผน ดำเนินการประเมินผลไปด้วยกันตลอดเวลา อีกทั้งการมีส่วนร่วมยังหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปแบบที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำ ให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนทำให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

ส่วนไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2531, 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ เข้ามา

มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550, 17) อธิบายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดแรงจูงใจให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกลุ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร ส่วนปัจจัยในเรื่องของความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เราเคารพนับถือ หรือเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย อีกทั้งยังมีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่บ้านออกปากขอแรงชาวบ้านให้ช่วยกันทำงาน นอกจากอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่เหนือกว่า ยังทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆด้วยอำนาจของความศรัทธาในตัวผู้นำเป็นส่วนประกอบอีกด้านหนึ่งด้วย

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องทางด้านอารมณ์และจิตใจของบุคคล โดยมีเหตุทำให้เกิดแรงจูงใจและรู้สึกร่วมรับผิดชอบให้กระทำ โดยมีหน่วยงานราชการ เอกชน หรือประชาชนชาวบ้านด้วยตนเองทำการชักนำ สนับสนุน หรือส่งเสริม ให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน นอกจากนี้ในเรื่องของความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เราเคารพ นับถือ ยังส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอีกด้วย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่ได้วางไว้

2.4.2 ลักษณะ รูปแบบ และบทบาทของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547, 97) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐบาลจะดำเนินการทำอะไร หลังจากที่ได้ตัดสินใจแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดมา คือ การที่รัฐบาลรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหลังจากที่ให้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ หรือที่รู้จักกันว่า “ประชาพิจารณ์” ส่วนที่สูงขึ้นอีกคือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องหรือโครงการนั้นๆ เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทามติ กระบวนการมีส่วนร่วมที่สูงที่สุด คือ การสามารถลงมติในกระบวนการประชามติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, 22) ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ปี 2545-2549 โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในการจัดทำแผนงาน และยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนจบ คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามตรวจสอบ ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ ไม่แยกส่วนอีกต่อไป ซึ่งเป็นการจัดทำแผนการพัฒนาในลักษณะของการมีส่วนร่วม เป็นการพัฒนาทั้งตัวคนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์

ปกรณีย์ ปรียากร (อ้างใน วิเชียร พงษ์เมษา 2550, 64) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน คือการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ และร่วมมีประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้มึบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไร คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
3. เป็นผู้มึบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้า และการบริการให้สมบูรณ์

4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจ และเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทาง และจุดหมายปลายทางโดยตัวมันเองในแง่ที่ว่าประชาชนทุกคนต่างมีจิตปรารถนา และเกิดความรู้สึกพึงพอใจอย่างล้าลึก ในการที่ได้เข้าไปมึบทบาทในการตัดสินใจและร่วมปฏิบัติที่เกื้อหนุนต่อการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของคน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2531, 6-7) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา รวมทั้งสรรสร้างสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนเพื่อสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัด และแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง

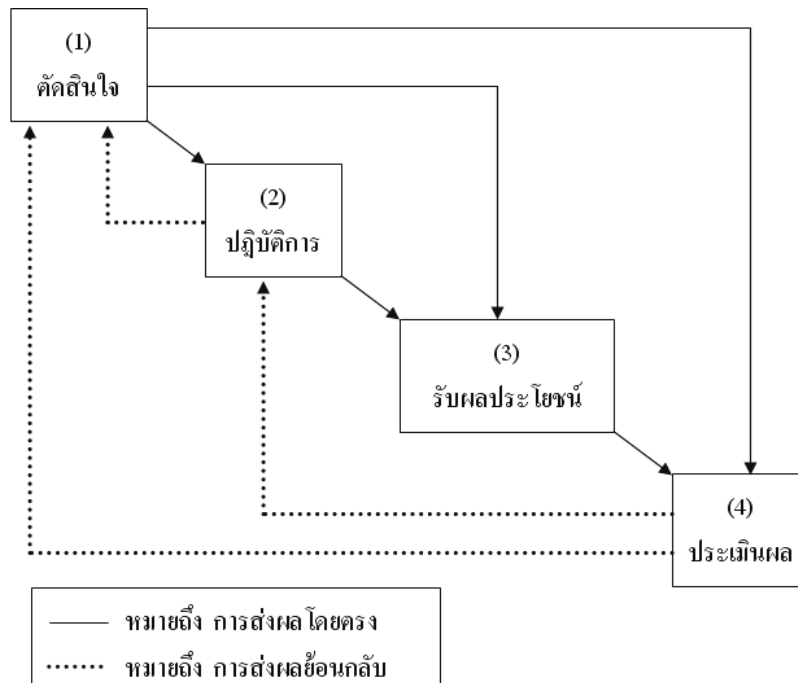
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม และประเมินผล รวมทั้งบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรม
ที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์โดยตลอด

ในขณะที่ วรรณิกา ชมดี (2524 อ้างจาก วิวัฒน์ พงษ์รัตนกาญจน์ 2550, 7) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material contribution)

Cohen and Uphoff (1997, 17-19 อ้างจาก ปรีดา เจษฎารวงค์กุล 2550, 14) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วม โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-making) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ
 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการประสานขอความช่วยเหลือ
 3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่างๆ ประกอบไปด้วย ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล
 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป
- รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่โคเฮน และ อัฟฮอฟ เสนอไว้ สรุปได้ดังภาพประกอบ 2 ที่แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นการตัดสินใจมีความสำคัญมากต่อการตัดสินใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติการ และการปฏิบัติการจะมีผลต่อไปยังการรับผลประโยชน์และการประเมินผล เพราะฉะนั้นการตัดสินใจจะมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย

ภาพประกอบ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff
ที่มา : Cohen and Uphoff (1977, 17-19 อ้างจาก ปรีดา เจษฎารวงศ์กุล 2550, 14)

2.4.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2542, 20) ได้นำแนวคิดของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาสรุปเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางในการดำเนินงาน รวมถึงการกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินการว่า โครงการที่พวกเขาดำเนินการนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่ดำเนินการเป็นระยะ หรือการประเมินผลรวม (Summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปของโครงการทั้งหมด

คูสติ เวชกิจ (2548, 58) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อรวบรวมปัญหาได้ครอบคลุมและถูกต้อง ประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่เป็นเวลานานจะเป็นผู้ที่ทราบข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี

2. การวางแผนการดำเนินการ เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง ใช้เป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ไปใช้ประโยชน์สูงสุด และเพื่อให้ทราบว่าหน่วยงานใดบ้างที่พร้อมจะให้ความสนับสนุนช่วยเหลือสิ่งที่จะต้องเน้นที่สุด คือ ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนอย่างจริงจัง ภายใต้อิทธิพลความสามารถที่ประชาชนจะดำเนินการกันเองได้

3. การลงทุนและดำเนินงาน เป็นการนำแผนงานที่กำหนดไว้มาปฏิบัติ มุ่งเน้นที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเสมอภาค และเป็นเจ้าของผลงานร่วมกัน ซึ่งการดำเนินงานนี้มีได้มุ่งหวังทรัพยากรที่เป็นทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น ยังรวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ แรงงานและประสบการณ์ที่ประชาชนหาได้ในท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมที่ท่าจะเน้นที่การประสานงานต่างๆ ให้เหมาะสม รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความยุติธรรม เสมอภาคแก่ประชาชนที่มีส่วนร่วมทุกคน

4. การติดตามและการควบคุมการดำเนินงาน เป็นการติดตามแผนงานและการดำเนินงานที่วางไว้ว่า ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการติดตาม ควบคุมทุกขั้นตอน มิใช่เป็นการติดตามหรือควบคุมจากเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อที่ประชาชนจะได้รับทราบความก้าวหน้า และปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น การติดตามและควบคุมการดำเนินงานนี้จะต้องทำตลอดทุกขั้นตอน มิใช่ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้รับนำไปใช้ในการวางแผนดำเนินงานในครั้งต่อไปได้เป็นอย่างดี

5. การประเมินผลการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานต้องได้รับการประเมินผลเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม ปกติจะกระทำ 3 ช่วง คือ ก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการ ขั้นตอนนี้จะทำให้ประชาชนทราบถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงาน รวมทั้งได้ทราบผลดี ผลเสีย อุปสรรคต่างๆ ซึ่งสามารถนำผลการดำเนินงานนี้ไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป การประเมินผล ไม่ควรคำนึงถึงประโยชน์ทางด้านตัวเงินเพียงอย่างเดียว เพราะผลประโยชน์บางด้านยากแก่การประเมินค่าเป็นเงินได้ เช่น การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

สรุป ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เริ่มจากการร่วมคิดค้น หาสาเหตุ วางแผน และปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ อีกทั้งร่วมกันติดตามผลที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ว่าสิ่งที่ได้ร่วมกันทำนั้นบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หากไม่เป็นตามที่กำหนดไว้ จะต้องหาวิธีการที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือหากบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว ก็ต้องทำการประเมินผลว่าได้รับประโยชน์หรือผลกระทบมากน้อยเพียงใดจากการที่ได้ร่วมมือกันปฏิบัติในแต่ละขั้น เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ความหมายและลักษณะสำคัญ

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่สังคมสร้างขึ้นมา เป็นหนึ่งในบรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พึงสร้าง วัฒนธรรมมีทั้งเชิงวัตถุเพื่อประโยชน์ใช้สอยและวัฒนธรรมเชิงอวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ระเบียบกฎเกณฑ์ กติกา ธรรมเนียมประเพณี พิธีการ แบบแผนความประพฤติและการปฏิบัติ ซึ่งชุมชนได้สร้าง สะสมและสืบทอด (ผลิตซ้ำ) มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อันเป็นการยืนยันหรือพิสูจน์ได้ว่าเป็นประโยชน์ใช้สอยสำหรับชุมชน (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2542, 61)

วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) และเป็นพลวัต (Dynamic) นั่นคือ วัฒนธรรมในแต่ละมิติแต่ละส่วนมีความเชื่อมโยงภายในและระบบภายนอกเป็นเนื้อความเดียวกันอย่างแยกไม่ออก และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและเวลา (สุรวุฒิ ปัดไธสง 2545, 11-19) แต่ทั้งนี้ผู้คนส่วนใหญ่ มักจะเข้าใจวัฒนธรรมในความหมาย “ศิลปวัฒนธรรม” นั่นคือ มองวัฒนธรรมว่าเป็นเพียงรูปแบบของศิลปะและประเพณี โดยผู้คน

ส่วนหนึ่งจะมองอย่างชื่นชมในความงามและเก่าแก่ จนถึงกับพยายามผลักดันให้อนุรักษ์ไว้ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่บางครั้งก็จะกลายเป็นเหยื่อของผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามจะแสวงหาประโยชน์จากการขายศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้น ปัญหาสำคัญของการให้ความหมายของวัฒนธรรมทำนองนี้คือ ทำให้มองเห็นวัฒนธรรมในลักษณะหยุดนิ่ง ล่องลอย และไร้ชีวิตชีวา เพราะขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มชนผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมนั้น ซึ่งมักมีพัฒนาการที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ศรีศักร วัลลิโกดม (2537, 14-15 อ้างจาก นฤมล สุขพันธ์ 2549, 23)

ศรีศักร วัลลิโกดม (2537, 14-15 อ้างจาก นฤมล สุขพันธ์ 2549, 45) เสนอว่า ในความพยายามที่จะสื่อความหมายของวัฒนธรรม ในลักษณะที่เคลื่อนไหวและมีพลัง เราน่าจะหันมามองวัฒนธรรมในอีกลักษณะหนึ่งที่เรียกว่า สังคมวัฒนธรรม หรือ ชีวิตวัฒนธรรม เพราะการมองวัฒนธรรมในลักษณะนี้ จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจวิเคราะห์สังคมและชีวิตของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ไปพร้อมๆ กับการทำความเข้าใจลักษณะทางวัฒนธรรม ที่ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะไม่มีวัฒนธรรมใดอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก

หากพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้ว วัฒนธรรมน่าจะถือได้ว่าเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่าและอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสะสมขึ้นมาเพื่อที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ตามนัยนี้วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนพลังที่อยู่เบื้องหลังศิลปและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ด้วยการผลิตใหม่ของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขและบริบทของสภาวะแวดล้อม (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2542, 4)

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง องค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ และสะสมขึ้นมา ปรากฏในรูปของระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ระบบกฎเกณฑ์ กติกา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ พิธีการ และแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจะมีความเชื่อมโยงเป็นเนื้อความเดียวกันอย่างแยกไม่ออก และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไข บริบท สภาพแวดล้อม และเวลา เพราะวัฒนธรรมไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จะต้องมีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งมีการผลิตใหม่ของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย

2.5.1 วัฒนธรรมชุมชน

แนวคิดและความสำคัญ

1. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

การพัฒนาประเทศจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ความเป็นภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้การดำรงชีพของผู้คนในชนบท จากที่เคยมีรายได้หลักจากการทำเกษตรกรรม ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การพึ่งพารายได้จากอาชีพนอกเกษตรกรรม สิ่งนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีการผลิตและความสัมพันธ์ในชุมชนไปด้วย ในกระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดกระแสความคิดที่เป็นการทวนกระแสการพัฒนาของรัฐ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน กลุ่มแนวคิดดังกล่าวได้เสนอความคิดในการพัฒนาที่เน้นเรื่องของการเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้านในการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมที่เน้นความเท่าเทียมกันในการควบคุมและจัดการทรัพยากรในชุมชน

วัฒนธรรมชุมชน คือ กลไกที่สร้างความสัมพันธ์และคงความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกัน ความสัมพันธ์นี้ย่อมนับได้ว่าเป็นทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรม การเอื้ออาทรดูแลซึ่งกันและกันเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีมานานแล้ว และแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของธนาคารโลกเรื่องดาข่ายสังคมของคนจน ซึ่งหมายถึงกลไกทางสังคมในภาวะวิกฤตซึ่งรองรับผู้ที่จะตกช่องไว้ไม่ให้หลุดไปจากสังคมเมื่อทุนทางสังคมไม่มี แต่ที่จริงทั้งทุนสังคมและดาข่ายสังคมอาจเป็นสิ่งเดียวกันเพียงแต่สิ่งนี้ถูกมองเป็นทุนเมื่อสามารถเอาไปใช้ได้ได้ในภาวะปกติ แต่มองเป็นดาข่ายรองรับหรือช้อนผู้ที่เดือดร้อนไว้ไม่ให้หลุดไปจากสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงภาวะวิกฤติไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใด (สาเหตุอาจเป็นวิกฤติการป่วยไข้ในครัวเรือน หรือภัยธรรมชาติ หรืออุบัติเหตุอื่นๆ) ผู้ที่ทำงานพัฒนาได้นำความคิดเรื่องเครือข่ายมาใช้เป็นกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ในประชาสังคม เช่น เครือข่ายผู้คิดเชื้อเอส เครือข่ายองค์กรชุมชนเมือง เป็นต้น และถือเป็นการสร้างดาข่ายสังคมและทุนสังคมวิธีหนึ่ง (อภิชัย พันธเสน และคณะ 2546, 134) กล่าว

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540, 49) กล่าวว่า สังคมไทยมีวัฒนธรรมสืบทอดมาช้านาน มีเอกลักษณ์ของตัวเองและรักษาเอกลักษณ์ไว้ได้ ส่วนที่เป็นพื้นฐานเป็นแก่นมาแต่เดิมของวัฒนธรรมไทย คือ วัฒนธรรมชาวบ้าน วัฒนธรรมชาวบ้านเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่ง que ประชาชนสร้างขึ้นมาเอง ตรงกับความคิดและอุดมคติของคนส่วนใหญ่ การที่ปัญญาชน นักวิชาการ และนักพัฒนาวิเคราะห์ร่วมกับชาวบ้าน จะทำให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกที่แจ่มชัดในวัฒนธรรมของเขา เพราะสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมาช้านานนั้น เมื่อระยะเวลาผ่านไปนาน

เข้าจะทำให้กลายเป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก ซึ่งการวิเคราะห์ร่วมกันจะทำให้ชาวบ้านตื่นและรับรู้เอกลักษณ์ เห็นเห็นคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชน เห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน และซาบซึ้งในวัฒนธรรมของตนเอง

ในขณะที่ ยุคติ มุกดาวิจิตร (2548, 39) กล่าวว่า “วัฒนธรรมชุมชน” ให้ความหมายต่อวัฒนธรรมว่า เป็นวิถีชีวิต ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมด้านต่างๆ ของมนุษย์เข้าด้วยกัน การพัฒนาเศรษฐกิจจึงไม่อาจกระทำได้อย่างแยกส่วนจากการพิจารณาถึงผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจต่อกิจกรรมด้านอื่นๆ ของผู้คนในสังคม กล่าวคือ “วัฒนธรรมชุมชน” เป็นแนวความคิดที่มีหลักใหญ่ใจความอยู่ที่การเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้าน ผู้รับผลของการพัฒนา ว่าสามารถที่จะฟื้นฟูดำรงอยู่และพัฒนาตนเองได้ ด้วยพื้นฐานความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาหรือที่รวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” ของตนเอง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมิได้มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์กลุ่มใดๆ เพียงเพื่อเรียนรู้แบบแผนการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนั้น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีเป้าหมายทางสังคมอย่างชัดเจนที่จะ (1) สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่จะอาศัยวิถีชีวิต ความรู้ และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมา เป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตสืบต่อไปได้ (2) ปฏิเสธอำนาจรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้าครอบงำความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชน กล่าวคือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนั้นพยายามที่จะแสวงหาคูณค่าดั้งเดิมของ “ชาวบ้าน/ชนบท” เพื่อการฟื้นฟูบำรุงรักษา และปรับปรุง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามคุณค่าเหล่านั้น วาทกรรมแบบ “วัฒนธรรมชุมชน” จึงเป็นความพยายามที่จะคงไว้และเพิ่มพูนคุณค่าดั้งเดิมให้แก่ “ชาวบ้าน/ชนบท”

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547, 183-259) กล่าวว่า การก่อตัวของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเกิดขึ้นจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในประเทศ กล่าวคือ ปัจจัยภายนอกประเทศเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการอธิบายคำสอนของศาสนาคริสต์ (พ.ศ.2505-2508) และการเพิ่มความช่วยเหลือระหว่างประเทศผ่านทางองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเน้นปรัชญาของกระบวนการพัฒนาแนวใหม่คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวระหว่างองค์กรกับประชาชน เข้าถึงความต้องการและความรู้สึกของประชาชน และดำเนินการให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่วนปัจจัยภายในประเทศเกิดจากการคุกคามของระบบทุนนิยมต่อชุมชน ทำให้ปัญญาชนและนักพัฒนาเกิดแนวคิดที่จะรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิม และในระหว่างนั้นการตื่นตัวของปัญญาชนที่ผ่านการต่อสู้ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ได้ร่วมฟื้นฟูประชาธิปไตยและกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้สภาพและปัญหาของประชาชน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเริ่มปรากฏชัดเป็นระบบมากขึ้นในปี พ.ศ.2524 โดยมีการ

ประชุมสัมมนาของสมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ที่สว่างนิवास เรื่อง “วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชนบท”

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น ทั้งในแวดวงของนักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการที่เข้าร่วมนำเสนอแนวคิด ซึ่งสามารถสร้างความเป็นระบบและความชัดเจนให้กับพัฒนาการของแนวคิดในระยะต่อมา ทำให้เกิดเป็นกระแสความตื่นตัวพลังของชุมชน และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของจุดเน้นแนวทางในการวิเคราะห์ หรือแม้แต่ข้อเสนอต่อการพัฒนาชนบท รวมทั้งเป็นอีกกระแสหนึ่งของการศึกษาหมู่บ้านไทยในเชิงคุณค่า (อานันท์ กาญจนพันธ์ 2544, 16-25)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547, 172-183) ได้สรุปสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนออกเป็น 4 ชุด ได้แก่ *แนวคิดแรก* ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืน และวัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะใช้ประโยชน์ได้เมื่อมีการปลุกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน *แนวคิดที่สอง* การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมสองกระแส คือ วัฒนธรรมชาวบ้านและวัฒนธรรมทุนนิยม โดยวัฒนธรรมของชาวบ้านมีความเป็นอิสระ เนื่องจากผูกพันอยู่กับความเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่เป็นรูปแบบสังคมที่มีความคงทนยืนนาน จึงเสนอให้เปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาไปเป็นการพึ่งตนเองในอดีต และเสนอบทบาทของชนชั้นกลางในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวบ้าน นำทรัพยากรจากสังคมเมืองไปให้กับชนบทมากยิ่งขึ้น และคัดค้านการบีบบังคับของรัฐต่อหมู่บ้าน *แนวคิดที่สาม* เน้นลักษณะคุณค่าทางจริยธรรมของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นอิสระ และยังคงอยู่ในปัจจุบันในสถาบันหมู่บ้าน มากกว่าการเสนอให้ต่อต้านวัฒนธรรมของรัฐและระบบทุนนิยม การพัฒนา คือ การสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามและการพึ่งตนเองที่เคยมีมาแต่ในอดีตแต่กำลังสูญหายไป *แนวคิดที่สี่* เน้นการต่อต้านกระแสการพัฒนาของรัฐและส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งพื้นฐานศาสนธรรม

จากแนวคิดข้างต้น กล่าวได้ว่า แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วัฒนธรรมชาวบ้านที่เป็นวิถีชีวิต มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ผ่านรูปแบบของกิจกรรมด้านต่างๆ โดยการนำเอาวิถีการดำเนินชีวิตเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมในปัจจุบัน ซึ่งถือว่ามีส่วนเป็นพลังผลักดันในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด

2. ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน

ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน คือ ทำให้เกิดการรวมพลังของประชาชน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำไปสู่ความสำเร็จในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน ก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วม สร้างความรัก ความภาคภูมิใจและห่วงแหน

ในวัฒนธรรมของตน ทำให้คนในสังคมเห็นความสำคัญทางด้านจิตใจและความรู้สึกของคน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดทางศาสนา นอกจากนี้ ความสำคัญทางวัฒนธรรมชุมชนนำไปสู่แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองแบบพึ่งพาตนเอง และก่อให้เกิดระบบประชาธิปไตยแบบกระจายอำนาจ อีกทั้งก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการดูแลรักษาธรรมชาติ เพื่อคงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติอย่างสมดุล เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2547, 172-199) ความสำคัญของวัฒนธรรมข้างต้น ทำให้ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยปัจจุบันเชื่อมั่นว่าจะเป็นปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การพัฒนาแบบที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชนหมู่บ้านไทย แต่ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และทำให้เห็นว่าข้อเรียกร้องของตนเป็นข้อเรียกร้องที่มีเหตุผลและมีความเป็นไปได้สูง เพราะเป็นข้อเรียกร้องที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยเราเอง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้ปรับเปลี่ยนมุมมองให้ผู้คนในสังคม จากเดิมที่มองชุมชนผูกติดกับหน่วยของพื้นที่เป็นหลัก ต่อมาได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนในแง่ความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยมิติต่างๆหลายด้าน เริ่มจากมิติในด้านของระบบคุณค่า และด้านทุนทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นข้อตกลงร่วมกันของความเป็นชุมชน มิติต่างๆเหล่านี้ก็ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมด้วย ถึงแม้ชุมชนจะมีกฎเกณฑ์อยู่แล้วในการจัดการทรัพยากร แต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวก็จะปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่นักวิชาการหลายท่าน เรียกว่า “การผลิตใหม่” กล่าวคือมีการนำออกมาปรับใช้ในลักษณะใหม่ หรือในความหมายใหม่ (ฉลาด รมิตานานท์, อานันท์ กาญจนพันธุ์และสันฐิตา การุญจนพันธุ์ 2536 อ้างจาก นฤมล สุขพันธ์ 2549,22)

ความสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในปัจจุบัน นอกจากจะส่งผลในระดับชุมชนแล้ว ยังมีความสำคัญส่งผลกระทบต่อแนวคิดในระดับกว้าง (ระดับประเทศ) โดยเฉพาะได้ส่งผลกระทบต่อวงวิชาการไทย 2 ประการด้วยกัน ประการแรก ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนส่งผลกระทบต่อวงการไทยศึกษา เพราะเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับชุมชน หมู่บ้าน และชาวบ้านในวาทกรรมเกี่ยวกับไทยศึกษา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาแต่เรื่องของราชสำนักและราชการเป็นสำคัญ เป็นการศึกษาที่มีรัฐเป็นแกนกลาง ทำให้ละเลยเรื่องของชาวบ้าน และท้องถิ่นไป ในเอกสารต่างๆ จะเลือกบันทึกหรือพูดถึงหมู่บ้านเฉพาะใน 2 ประเด็นหลักๆ เท่านั้น คือ เรื่องของการปราบปรามโจรผู้ร้ายในชนบท และการเก็บภาษีจากหมู่บ้าน ไม่สนใจเรื่องของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวบ้านเลย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2547, 5-31)

ประการที่สอง ขบวนการวัฒนธรรมชุมชนจุดประกายเรื่องการให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนา ไม่ใช่เอาสังคมตะวันตกเป็นตัวตั้ง พร้อมเสนอความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาที่ไม่ทำลาย หรือสลายความเป็นชุมชนของหมู่บ้านไทยลง ด้วยการหันกลับไปฟื้นฟูและชูคุณค่า

และศักดิ์ศรีของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนหมู่บ้านไทย และถือว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความสำคัญและแหลมคมยิ่ง เพราะเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนฐานขององค์ความรู้ว่าด้วยสังคมไทย จากเดิมที่ใช้ฐานของผู้ปกครอง นักวิชาการ ปัญญาชนในเมืองและนักวิชาการตะวันตกสู่การให้ชาวบ้าน วัฒนธรรมชาวบ้าน และภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นฐานหรือแหล่งที่มาของความรู้ที่ถูกต้องและชอบธรรมของสังคมไทย (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบพาร 2549, 145-149)

สรุป ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน คือ การรวมพลังของประชาชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วม สร้างความรัก ความภาคภูมิใจ และหวงแหนในวัฒนธรรมของตน และยังมีมุ่งสู่แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองอีกด้วย จากแนวคิดนี้ทำให้ชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของชุมชนในมิติของระบบคุณค่า และทุนทางสังคม โดยนำวัฒนธรรมมาเป็นตัวขับเคลื่อนทางสังคม เพื่อนำวัฒนธรรมชาวบ้าน และภูมิปัญญาของชาวบ้าน มาเป็นตัวจุดประกายให้ประชาชนหันกลับไปฟื้นฟูคุณค่า และศักดิ์ศรีของวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนา

2.6 แนวคิดทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม

2.6.1 ทุนทางสังคม

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548, 5) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม ว่าหมายถึง รูปแบบของพลังหรือปัจจัยที่มีอยู่ในชุมชน เป็นลักษณะทางสังคมที่ปัจเจกชนและองค์กรทางสังคมมีเครือข่าย (Networks) มีความไว้วางใจ (Trust) และมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ (Norms) เพื่อการส่งเสริม เกื้อหนุน และร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ซึ่งมีคุณลักษณะเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสถานะของสังคม องค์กร และตนเองให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน

ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม (2541, 8) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม หมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีมีพลัง การมีองค์กร มีหน่วยการจัดการจัดระบบต่างๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมาน รักใคร่ กลมเกลียวกัน เป็นฐานทำให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อเนื่องและยั่งยืนซึ่งทุนทางสังคมต่างจากทุนเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรูปธรรม เป็นตัวเงิน วัตถุ แต่ทุนทางสังคมเป็นนามธรรมเป็นจิตใจและเป็นจิตวิญญาณ เป็นความรู้ความสามารถ เป็นพลังงานทางสังคม

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544, 6) ซึ่งให้เห็นว่า ทูทางสังคมมีความจำเป็นและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในหลายด้าน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายในสังคมไทย ทูทางสังคมอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. หลักการตอบแทนกัน (Reciprocity) ถือว่าเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทนกัน เป็นกลไกสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การระดมแรงงานเพื่อกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่ถูกผลิตซ้ำเรื่อยมาจนกลายเป็นสถาบันสำคัญในชุมชน

2. หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communalism) เป็นทูทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง หมายถึง การใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชนในด้านต่างๆ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้ว ยังแฝงนัยของการจัดการร่วมกันของชุมชน โดยกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันเป็นสมาชิกในชุมชน

ทูทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านการสร้างสภาพความพร้อมทางสังคมภายในชุมชน เพื่อรองรับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน กล่าวคือ ถ้าภายในชุมชนใดมีทูทางสังคมสูง คือ มีความพร้อมในด้านการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่าย มีความไว้วางใจ มีบรรทัดฐานแห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความใกล้ชิดผูกพันกัน มีความมุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ภายในชุมชนก็จะมีสภาพสังคมที่พร้อมจะพัฒนาในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม (สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2548, 47)

2.6.2 ทูทางวัฒนธรรม

ทูทางวัฒนธรรม ตามแนวคิดของ Bourdieu (1985 อ้างจาก กนิษฐา เข้มโพธิ์ใช้ 2550, 241-258) ได้นิยามความหมายไว้ว่า ทูวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมา จากนั้นเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่ม จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อดำรงรักษาทูทางวัฒนธรรมไว้ให้คงอยู่ การสะสมความมั่งคั่งของทูทางวัฒนธรรมยังแสดงถึงอำนาจของผู้ครอบครองทูทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายด้วย ดังนั้น การศึกษาทูทางวัฒนธรรมจึงเป็นการทำความเข้าใจว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของทู

ทางวัฒนธรรมมีวิธีการสะสมทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร เลือกลงทุนหรือเปลี่ยนรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมไปสู่ทุนอีกชนิดหนึ่งเพื่อดำรงรักษาหรือขับเคลื่อนตำแหน่งของคนในกลุ่มอย่างไร

ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu (1985 อ้างจาก กนิษฐา แฉ่มโพธิ์ใช้ 2550, 241-258) ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized state) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้เวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางการขัดเกลาทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทักษะคิด และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้รสนิยมต่างๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคม ชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้

2. ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายของวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม

3. ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คือ อาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ

2.7 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ การที่กลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันมารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ (KM IN BUSINESS ,2009 December)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้เป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด (ส่วนพัสคัมมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2556) โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่า เป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

วิจารณ์ พานิช (2547, 20) ได้ให้ความหมายของคำ “การจัดการความรู้” ไว้ สำหรับนักปฏิบัติการจัดการความรู้ว่า คือ เครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมาย 4 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่

1. บรรลุเป้าหมายของงาน
2. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน
3. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้
4. บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน

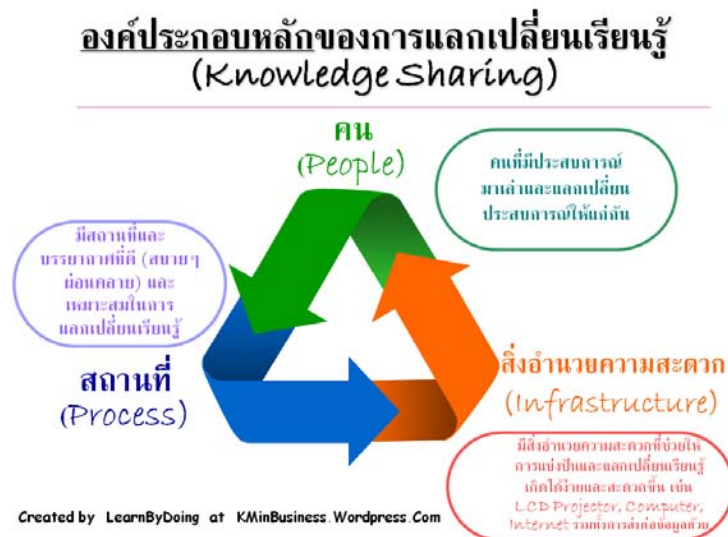
การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีหลากหลายประเภทขึ้นอยู่กับประเภทของความรู้ เช่น การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง สำหรับความรู้ที่ชัดเจน หรือกิจกรรมการจัดเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือระบบที่เล็งจากความรู้ที่ฝังอยู่ในคน

องค์ประกอบหลักที่สำคัญๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) มีอยู่ด้วยกัน 3 องค์ประกอบ (KM IN BUSINESS 2009, December) (ภาพประกอบ 4) ได้แก่

1. คน (People) – ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งศูนย์รวมของความรู้ที่สมควรนำออกมาแบ่งปันเป็นอย่างยิ่ง โดยที่ควรจะเป็นคนที่มีความรู้จากการทำงานจริง และอยากจะมาแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ นั้น ด้วยความเต็มใจ

2. สถานที่ และบรรยากาศ (Place) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มี ชีวิตชีวาและน่าสนใจ เพราะสถานที่และบรรยากาศที่ดี (สบายๆ ผ่อนคลาย) มีความเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มคน จะทำให้คนเหล่านั้นมาเจอกันพูดคุย ปรึกษา วิเคราะห์ปัญหา แบ่งปัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสบายใจ

3. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Infrastructure) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดได้ง่ายและสะดวกขึ้น เช่น กระดานสำหรับเขียนคอมพิวเตอร์สำหรับการสรุปและจัดเก็บความรู้รวมถึงการแบ่งปัน (Share) หรือการส่งต่อข้อมูล

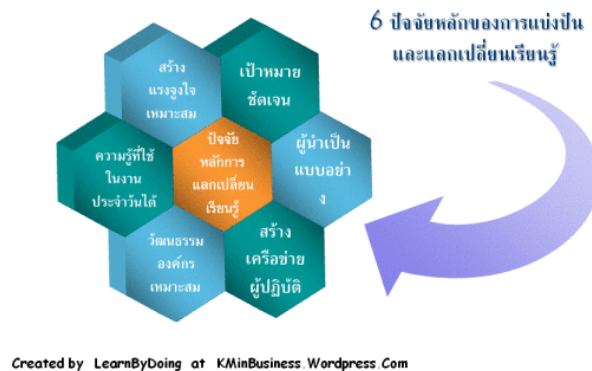

ภาพประกอบ 4 องค์ประกอบหลักของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ที่มา (<http://kminbusiness.wordpress.com> 2552, December)

และเมื่อมีองค์ประกอบทั้ง 3 ประการพร้อมแล้ว การที่จะทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบความสำเร็จ และใช้ประโยชน์ได้จริง ควรคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญๆของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิผล (Effective knowledge sharing) (ภาพประกอบ 5) ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ชัดเจนและสัมพันธ์กับเป้าหมายทางธุรกิจ
2. สร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่าง
3. สร้างเครือข่ายของผู้มีความรู้จากการปฏิบัติ (Human networks)
4. กำหนดวิธีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เหมาะกับวัฒนธรรมองค์กร
5. แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปใช้ในงานประจำวันได้
6. สร้างแรงจูงใจที่สนับสนุนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจัยหลักของการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภาพประกอบ 5 ปัจจัยหลักของการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ที่มา (<http://kminbusiness.wordpress.com> 2552, December)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ที่มีประสิทธิผลนั้น จะต้องประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ คน, สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยพิจารณา 6 ปัจจัยหลัก ข้างต้น ด้วยการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

2.8 บริบททั่วไปของชุมชนคลองแหและวัดคลองแห

2.8.1 ชุมชนคลองแห

คลองแห เป็นชุมชนดั้งเดิม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอฝายเหนือ ซึ่งเป็นอำเภอขนาดใหญ่ในปัจจุบัน ชุมชนตั้งขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด แต่จากการสันนิษฐานจากอาคารบ้านเรือนดั้งเดิม วัด มัสยิด ตลอดจนร่องรอยทางคดีศึกษา พบว่าชุมชนนี้น่าจะมีมาหลายชั่วอายุคน

คำว่า “คลองแห” น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า ซ้องแห่ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการร้องป่าวประกาศของคนในสมัยนั้น ต่อมากลายเป็นคลองแห ตามสำเนียงชาวใต้ ที่มีเรื่องเล่ากันว่ามีคนคนหนึ่งมีจิตศรัทธาแรงกล้าที่จะไปร่วมบูรณะพระเจดีย์ที่เมืองตามพรลิงค์ ซึ่งเป็นจังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ระหว่างเดินเรือมาทางลำน้ำ ก็ดีซ้องร้องป่าวประกาศเชิญชาวบ้าน

นำทรัพย์สินร่วมบริจาคสมทบ เมื่อมาถึงบริเวณคลองแห ได้เจอเรือที่แล่นสวนทางมา ซึ่งเป็นเรือที่กลับจากการบูรณะเจดีย์พระธาตุเรียวร้อยแล้ว ทำให้คนบดผู้หนึ่งเกิดความผิดหวังจึงตรอมใจตาย ก่อนตายได้ฝังทรัพย์สินทั้งหมดไว้บริเวณโคกกริมน้ำ เรียกว่า โคนกนกลุ่ม และตั้งจิตอธิษฐานว่า ขอให้บริเวณนี้ภายหลังมีความรุ่งเรือง ประชาชนมีความสามัคคี รักใคร่ปรองดองกัน และอยู่เย็นเป็นสุข และถ้าหากมีผู้มีบุญบารมี อยู่ในศีลในธรรม ซึ่งจะเกิดมาในภายหลัง ขอให้พบทรัพย์สมบัติที่ฝังไว้แล้วนำไปทำนุบำรุงศาสนา และสาธารณกุศลพร้อมทั้งแขวนหม่องไว้ใกล้ๆบริเวณดังกล่าว เมื่อมีผู้มาพบหม่องบริเวณนั้น จึงเรียกบริเวณนั้นว่า คลองแห(พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม ,สัมภาษณ์วันที่ 2 พฤศจิกายน 2552)

ในปีพ.ศ. 2538 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศให้บ้านคลองแห เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และได้เจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ในปีพ.ศ. 2546 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบลคลองแห

ต่อมา มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ และมีฐานะการคลังเพียงพอที่จะบริหารกิจการในชุมชน กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลแห่งนี้เป็น เทศบาลเมืองคลองแห โดยให้มีผลนับตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2550 เป็นต้นไป

ที่ตั้งและอาณาเขต ตำบลคลองแห ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเทศบาลนครหาดใหญ่ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ ประมาณ 10 กิโลเมตรมีเนื้อที่โดยประมาณ 24.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 15,312 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตเทศบาลตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ และเทศบาลเมืองคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตเทศบาลตำบลน่าน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

สภาพภูมิประเทศ

1. สภาพพื้นที่ เป็นที่ราบลุ่มทุ่งนา สลับเนินสวนยางพารา ตามแนวลุ่มแม่น้ำคลองอู่ตะเภา และคลองแห

2. สภาพภูมิอากาศและอุณหภูมิ ลักษณะภูมิอากาศของตำบลคลองแห โดยทั่วไป จะมีฝนในราวปลายเดือนมีนาคม- มิถุนายน และจะมีฝนตกชุกในเดือนตุลาคม- ธันวาคม กระแสน้ำในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน- ธันวาคม ได้รับความรุนแรงมากเพราะน้ำเหนือจากอำเภอสะเดา ไหลมาสมทบ และน้ำทะเลจากตำบลคูเต่าจะหนุนด้วย ดังนั้นตำบลคลองแหจะมีน้ำท่วมหนักเกือบทุกปี

ลมมรสุมที่มีอิทธิพลทำให้ฝนตกเฉลี่ยแล้วฝนจะตกประมาณ 9 เดือน คือจากเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมกราคม ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ระยะ

ระยะแรก ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน ช่วงนี้มีฝนตกไม่มากเนื่องจากมีภูเขา ซึ่งทอดขวางทิศทางลมมรสุมทางด้านตะวันตกและทางด้านทิศใต้

ระยะสอง ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงมกราคม ในระยะนี้มีฝนตกชุกมากทำให้ปริมาณน้ำในคลองอุ้ตะเภามีจำนวนสูงมาก จึงทำให้น้ำไหลบ่าและท่วมบริเวณทุ่งนาของเกษตรกร

ฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ในช่วงนี้โดยทั่วไปในพื้นที่จะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะพัดเอาลมร้อนและชื้นทำให้สภาพโดยทั่วไปมีอุณหภูมิสูงประมาณ 33 องศาเซลเซียส

สภาพอุณหภูมิ สูงสุดตลอดปีของตำบลคลองแหประมาณ 31.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดตลอดปี 23.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.6 องศาเซลเซียส

3. ปริมาณและการกระจายของฝน ปริมาณของฝนตกเฉลี่ย 2,093.8 มิลลิเมตร/ปี จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยตามฤดูกาล ช่วงมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ คือ เดือนพฤษภาคม – กันยายน และช่วงมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – มกราคม เป็นช่วงที่มีปริมาณฝนตกหนาแน่นที่สุด มีปริมาณฝนเฉลี่ยรวมประมาณ 1,404.2 มิลลิเมตร และฝนตกชุกที่สุดในเดือนพฤศจิกายน ประมาณ 582.6 มิลลิเมตร แต่ในช่วงฤดูแล้งเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ปริมาณของฝนเฉลี่ย 31.7 มิลลิเมตร

4. แหล่งน้ำธรรมชาติ ตำบลคลองแหมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ 2 สายด้วยกัน ดังนี้

1. คลองอุ้ตะเภา เป็นแหล่งน้ำสายใหญ่ กว้างประมาณ 60 เมตร เฉลี่ยตลอดสาย ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าต้นน้ำเกิดมาจากประเทศมาเลเซียหรือไม่ แต่ไหลผ่านมาจากอำเภอสะเดา เป็นคลองที่สามารถนำน้ำมาใช้ได้ตลอดปี ในช่วงฤดูแล้งเกษตรกรตำบลคลองแห สามารถนำน้ำมาใช้ในการทำนาครั้งที่ 2 ได้

2. คลองแห แม่น้ำสายนี้แยกมาจากคลองอุ้ตะเภา และรวมกับน้ำที่ระบายมาจากการระบายน้ำของเทศบาลเมืองนครหาดใหญ่

5. จำนวนพื้นที่และการถือครอง

พื้นที่ทั้งหมดของตำบล	15,700	ไร่
พื้นที่ถือครองทำการเกษตร	13,260	ไร่
พื้นที่นา	10,958	ไร่
พื้นที่ปลูกพืชไร่	150	ไร่
พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดี	1,455	ไร่
พื้นที่ปลูกยางพื้นเมือง	50	ไร่
พื้นที่ปลูกผลไม้	520	ไร่
พื้นที่ปลูกพืชผัก	120	ไร่
พืชที่ปลูกไม้ประดับ	7	ไร่
พื้นที่นอกภาคเกษตร	2,440	ไร่

ปัจจุบันพื้นที่ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปจากเดิม โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นเขตติดต่อกับเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ เนื่องจากได้มีการขยายชุมชนเมือง และการพัฒนาเมืองหลักหาดใหญ่ – สงขลา รวมทั้งการเพิ่มจำนวนประชากร ดังนั้นสภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม กล่าวคือ การใช้ที่ดินในกิจกรรมบางอย่างจะลดลงจากเดิม ในขณะที่เดียวกันการใช้ที่ดินในบางกิจกรรมจะมีพื้นที่เพิ่มขึ้นจากเดิม

สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

การแบ่งเขตการปกครอง เทศบาลเมืองคลองแห ประกอบไปด้วย 27 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนท่าไทร	2. ชุมชนสะพานดำ
3. ชุมชนสำราญสุข	4. ชุมชนเมืองใหม่-คลองลาน
5. ชุมชนหนองบัว	6. ชุมชนเมืองใหม่ปรีดีเปรม
7. ชุมชนมุสลิมบ้านหนองบัว	8. ชุมชนบ้านคลองแห
9. ชุมชนอัมพวัน	10. ชุมชนหลังบึกชี
11. ชุมชนเมืองใหม่	12. ชุมชนวัดคลองแห
13. ชุมชนศุกสันติ	14. ชุมชนบางม่วง
15. ชุมชนป่ากัน	16. ชุมชนหนองนายขุ้ย
17. ชุมชนทุ่งปราบ	18. ชุมชนท่าช้าง

19. ชุมชนทุ่งน้ำ	20. ชุมชนหนองทราย
21. ชุมชนบ้านเก่า	22. ชุมชนเกาะหมี
23. ชุมชนมัสยิดเกาะหมี	24. ชุมชนคลองควาย
25. ชุมชนคลองเป็ด	26. ชุมชนสี่จุก
27. ชุมชนสุขโขทัย	

ประชากร อาชีพ และรายได้ เทศบาลเมืองคลองแหมีจำนวน ประชากรทั้งสิ้น 25,777คน แยกเป็นชาย 12,316 คน หญิง 13,461คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 1,033 คน/ ตารางกิโลเมตร (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองคลองแห ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2550)

การปกครอง เมื่อตำบลคลองแหได้รับการประกาศเป็นเทศบาลเมืองเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2550 มีผลให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านสิ้นสุดลงในเวลาต่อมา ลักษณะการปกครองเปลี่ยนไปเป็น“การปกครองแบบชุมชน” โดยเทศบาลเมืองคลองแหมีการเลือกประธานชุมชนขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย เรียก“ผู้ว่าการชุมชน” มีทีมงาน ฝ่ายประสาน ปลัดชุมชน ฯลฯ ปัจจุบันปี พ.ศ. 2555 มีนางสุภาภรณ์ สังขชาติ เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลคลองแห

วัฒนธรรมท้องถิ่น คลองแหเป็นตำบลท้องถิ่นที่มีสองวัฒนธรรมทางศาสนา อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นมาแต่เก่าก่อน ปัจจุบันมีประชากรชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจำนวนใกล้เคียงกัน ชุมชนไทยพุทธที่โดดเด่นเป็นชุมชนที่อยู่รอบวัดคลองแหซึ่งประกอบด้วย 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านคลองแห ชุมชนวัดคลองแห และชุมชนหลังบักชี (ซึ่งเป็นชุมชนใหม่หลังเกิดห้างสรรพสินค้าบักชี) ลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท

ชุมชนรอบวัดทั้งสามชุมชนนี้โดยปกติชาวบ้านจะมีการทำขนมพื้นบ้านขาย และเป็นชุมชนที่ชาวบ้านต่างเป็นเรี่ยวเป็นแรงเป็นเสมือนเจ้าภาพร่วมเกี่ยวหนุนกันและกันมาโดยตลอด เมื่อวัดมีการจัดกิจกรรมประเพณี งานมหกรรมเทศกาลต่างๆ จนอาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางได้ระดับหนึ่ง

ส่วนชุมชนพี่น้องชาวไทยมุสลิมในคลองแหจะเป็นชุมชนดั้งเดิมบ้างชุมชนเกิดใหม่บ้าง มีมัสยิดและบ้านเรือนเก่าแก่หลายหลัง ชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมชุมชนหนึ่งได้แก่ชุมชนเกาะหมีซึ่งเป็นที่ตั้งมัสยิดเก่าแก่แห่งแรกๆ ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพทำกรงนกขาย นอกจากนี้ที่นี่ยังมีกลุ่มออมทรัพย์เข้มแข็งซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีเงินออมมากที่สุดแห่งหนึ่งในหาดใหญ่

ประเพณี ชาวบ้านตำบลคลองแหมีประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณหลายอย่าง เช่น ประเพณีโนราห์โรงครู ประเพณีรับเทียนดา ประเพณีลงแขก ประเพณีแรกเกี่ยวข้าว ประเพณีชักพระ ประเพณีทำบุญวันสารท เป็นต้น

การเล่นพื้นบ้าน การเล่นพื้นบ้านที่สำคัญ เช่น หนังตะลุง มโนรา เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านตำบลคลองแห ยังมีภูมิปัญญาชนโค และตีไก่ หรือชนไก่ ซึ่งจะพบมีอยู่ทั่วไปในตำบลนี้

2.8.2 วัดคลองแห

วัดคลองแห ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม (2552, สัมภาษณ์วันที่ 3 ตุลาคม 2552) เล่าว่า วัดคลองแหสร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2260 แต่เดิมเรียก "วัดคลองฆ้องแห" เนื่องจากในสมัยก่อน มีการแห่ทัพยศสมบัติมาจากทางไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู เพื่อรวบรวมไปบรรจุที่พระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยระหว่างที่แห่สมบัติมีการตีฆ้องที่ดังมาก ซึ่งในตอนนั้นชาวบ้านแห่สมบัติได้มาค้างแรมที่บริเวณวัด โดยระหว่างที่พักค้างแรมอยู่นั้น ได้ทราบข่าวว่ามีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้นำสมบัติมาส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าขุน เจ้าเมือง และเหล่าคนชั้นสูง จึงตั้งจิตอธิษฐานไว้ว่า "เราจะไม่นำทัพยศสมบัตินี้กลับไป คือเราจะฝังไว้ตรงนี้เป็นพุทธบูชา" จากนั้นก็ฝังทัพยศสมบัติลงในบริเวณวัด โดยในการฝังทัพยศสมบัตินี้มีการฆ่าคน เพื่อให้ดวงวิญญาณอยู่เฝ้าสมบัติในบริเวณดังกล่าวด้วย พื้นที่ที่มีการฝังทัพยศสมบัติ มีลักษณะเป็นกองดินสูงขึ้นมา ชาวบ้านมักเรียกว่า "โคกนกคุ้ม" ต่อมาจึงเรียกคลองซึ่งห้อมล้อมบริเวณดังกล่าวว่า "คลองฆ้องแห" ซึ่งภายหลังชาวบ้านและผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นมาในบริเวณที่ฝังสมบัติแล้วเรียกชื่อวัดตามคลองนั้นว่า "วัดคลองฆ้องแห" ในอดีตเสมียนที่ทำงานในอำเภอซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน ได้เรียกชื่อให้สั้นลงเป็น "วัดฆ้องแห" ต่อมาจึงเพี้ยนมาเป็น "วัดคลองแห" ดังปรากฏจวบจนปัจจุบัน

วัดคลองแห สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 31 ไร่ 1 งาน 11 ตารางวา น.ส. 3 เลขที่ 819 อาณาเขต ทิศเหนือยาว 190 วา ติดต่อกับคลองแห ทิศใต้ยาว 175 วา ติดต่อกับที่ดินเอกชน ทิศตะวันออกยาว 200 วา ติดต่อกับทางสาธารณะ ทิศตะวันตกยาว 205 วา ติดต่อกับคลองเคย

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง ริมคลองแห อาคารเสนาสนะต่างๆ มี อุโบสถกว้าง 9.50 เมตร ยาว 15.50 เมตร สร้าง พ.ศ. 2493 ศาลาการเปรียญกว้าง 9.50 เมตร ยาว 18.20 เมตร

โบสถ์ วิหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2487 โครงสร้างก่ออิฐถือปูน กุฏิสงฆ์ จำนวน 7 หลัง โครงสร้างเป็นอาคาร 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ และอาคารไม้ สำหรับปูชนียวัตถุมีพระประธานในอุโบสถ พระเพลากว้าง 1 เมตร เป็นพระพุทธรูปปั้นด้วยปูนขาว สร้างประมาณ พ.ศ. 2440-2450 พระพุทธรูปหล่อด้วยสัมฤทธิ์ และพระพุทธรูปศิลาขาว ปางสมาธิ ศิลปะสมัยเชียงแสน พระเพลากว้าง 1 เมตร

กว้าง 43 เซนติเมตรเท่ากัน ซึ่งพระภิกษุได้นำมาจากประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. 2460 และพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ปางลีลา สูง 125 เซนติเมตร สร้าง พ.ศ. 2500

ที่ดินตั้งวัดเป็นของพระอริการยกกลิ่น ได้รับมรดกจากบรรพบุรุษได้บริจาคให้เป็นที่ดินสร้างวัด และได้เป็นเจ้าของาวาสรูปแรก วัดนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2450 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 15 เมตร ยาว 25 เมตร ในเรื่องของการศึกษา ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังได้ให้ทางราชการจัดสร้างโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในที่ดินเนื้อที่ 7 ไร่ อีกด้วย

วัดคลองแห มีเจ้าอาวาสมาแล้ว 8 รูป ได้แก่

รูปที่ 1 พระอริการยกกลิ่น

รูปที่ 2 พระอริการหนอน

รูปที่ 3 พระอริการปลอด

รูปที่ 4 พระอริการอื่น

รูปที่ 5 พระอริการรุ่ง ปุณฺณพโล

รูปที่ 6 พระอริการอื่น ถึง พ.ศ. 2482

รูปที่ 7 พระอุปัชฌาย์ทอง กงฺกมุสโร พ.ศ. 2482-2505

รูปที่ 8 พระอริการบุญ ภาสโร ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. 2505 - 2547

รูปที่ 9 พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน วัดคลองแหโด่งดังมากในเรื่องของการพัฒนาชุมชน โดยมีท่านเจ้าอาวาสเป็นแกนนำในการพัฒนา ถือได้ว่าท่านเป็นพระนักพัฒนาที่ชาวบ้านให้ความเลื่อมใส ศรัทธา เป็นอันมากอีกด้วย

ภาพประกอบ 6 พระครูปลัดมหาสมพร ฐานธมฺโม
ที่มา (ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2553)

พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม

ก่อนที่พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันของวัดคลองแห จะได้มาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดคลองแห ท่านเคยพำนักอยู่ในวัดที่กรุงเทพมหานคร ท่านมีความสนใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชน จึงได้ศึกษาคูงานทางด้านการพัฒนาชนบทมาเป็นอย่างมาก ท่านกล่าวว่า การพัฒนาชุมชนในชนบทไม่ค่อยได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะเป็นภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามามีบทบาทแทน หลังจากที่ท่านได้มาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดคลองแห ท่านจึงได้ชักชวนให้ประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของวัด เพราะปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักเมื่อเทียบกับในอดีต และท่านยังได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยท่านเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน เริ่มด้วยการนำกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาทำในวัด ทำให้ “วัด” กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนดังเช่นอดีต นอกจากนั้นยังริเริ่มให้เกิดกลุ่มดนตรีไทย ประเภทเครื่องสายผสม การรวมกลุ่มมโนราห์ และเกิดพิพิธภัณฑสถานบ้านภาคใต้ โดยได้ทำการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ ความเป็นตัวตนของชาวคลองแห การรื้อฟื้นประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิมที่แทบจะเลือนหายไปตามกาลเวลา เช่น การกว่นข้าวมธุปายาท การขนทรายเข้าวัด การก่อกองทราย การกลับมาแต่งกายชุดไทยดั้งเดิม เป็นต้น ซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบของโครงการและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. โครงการคลังสมอง – ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. โครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม
3. โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
4. โครงการพิพิธภัณฑสถานบ้าน
5. โครงการสารสนเทศและห้องสมุดชุมชน

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในเขตจังหวัดหนองคาย ของ พระมหาประยงค์ อุปเสน (2539) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารและจัดการศูนย์ฯ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยบางประการที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ฯ เก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยแบบสอบถามจากพระสงฆ์ที่เป็นผู้บริหารงานศูนย์ฯ จำนวน 68 รูป จาก 68 ศูนย์ฯ กลุ่มพี่เลี้ยงเด็ก จำนวน 85 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 67 คน และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน 8 อำเภอ พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส มีอายุพรรษามากกว่า 10 พรรษาขึ้นไป เป็นผู้มีความรู้ในท้องถิ่นนั้นมาก่อน และมีวุฒิการศึกษาทางธรรม ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาจนถึงชั้นเอก การศึกษาทางโลกส่วนใหญ่จะจบในระดับประถมศึกษา และไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับศูนย์เด็กเล็กมาก่อน แต่ส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์การทำงานทางด้านสังคม เช่น เคยทำงานตำแหน่งครู และผู้อำนวยการ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเป็นผู้เผยแพร่ศาสนา เป็นต้น

ด้านบทบาทและการบริหารจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสูงในการบริหารและจัดการศูนย์ฯ ในแต่ละด้าน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการบริหารและจัดการศูนย์ฯ ของพระสงฆ์ พบว่า

1. ความมั่นใจในการทำงาน มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์แทบทุกด้าน ยกเว้นด้านการพัฒนาบุคลากร และการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ
2. ประสบการณ์การเข้ารับฟังการฝึกอบรมและการสัมมนา ไม่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในทุกๆด้าน
3. ความสามารถในการระดมทุนและทรัพยากรจากภายนอก มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์แทบทุกด้าน ยกเว้นด้านวิชาการและการปรับปรุงโอกาสทางการศึกษา และด้านการจัดการอาคาร สถานที่และธุรการ
4. การได้รับการร่วมมือและการสนับสนุนจากพี่เลี้ยงเด็ก มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์แทบทุกด้าน ยกเว้นด้านการจัดการอาคาร สถานที่และธุรการ
5. การได้รับการติดตามและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์แทบทุกด้าน ยกเว้นด้านวิชาการ และการปรับปรุงโอกาสทางการศึกษา
6. การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ฯ มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์แทบทุกด้าน

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ฯ พบว่า

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ การละเลยหน้าที่ ขณะที่บางส่วนไม่ค่อยมั่นใจในการทำงาน เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องงบประมาณอุดหนุนของรัฐบาล
2. ปัญหาที่เกี่ยวกับพี่เลี้ยงเด็ก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน ทำให้มีปัญหาในส่วนของการเปลี่ยนพี่เลี้ยงเด็กบ่อยครั้ง รองลงมา คือ การขาดความรู้

ความเข้าใจในเรื่องของเทคนิค วิธีการดูแลเด็ก และปัญหาการมีพฤติกรรมของเด็กที่ไม่เหมาะสมบางอย่าง

3. ปัญหาที่เกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์ฯ ส่วนใหญ่คณะกรรมการศูนย์ฯ ยังให้ความร่วมมือน้อย และไม่มีเวลามาดูแลกิจการศูนย์ฯ

4. ปัญหาที่เกี่ยวกับผู้ปกครองเด็ก ส่วนใหญ่ผู้ปกครองเด็กยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและไม่มีเวลามาให้ความร่วมมือกับศูนย์ฯ เท่าที่ควร

5. ปัญหาที่เกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ยังขาดการติดตามและการดูแลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการขาดการประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการทำงาน

6. ปัญหาที่เกี่ยวกับทุนและงบประมาณ ส่วนใหญ่มีปัญหา เรื่องทุนดำเนินการไม่เพียงพอ ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาการจัดตั้งสถานศึกษาเด็กที่ซ้ำซ้อน ปัญหาการขาดอุปกรณ์การสอน ของเล่นเด็ก และคู่มือการสอน โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับตัวพี่เลี้ยงเด็ก และการขุดเล็กกิจการของศูนย์

งานศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมเยาวชน” ของพระมหาปริณายา ตรีธัญญา (2547) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อจริยธรรมของประชาชน และบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมเยาวชน โดยศึกษาประชาชนที่มาบิณฑบาตภายในวัดตรีทศเทพวรวิหาร จำนวน 342 ราย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 25 ปี มีสถานภาพโสด สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี รายได้ต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติว่า เยาวชนมีจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความเห็นต่อจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของเยาวชนมากที่สุด ในเรื่องของการทำงานด้านความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ลักขโมยของผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมเยาวชนในระดับที่สูง โดยเฉพาะในด้านการเป็นผู้เตือนสติอยู่ในระดับมากที่สุด และในด้านที่ไม่ส่งเสริมให้เยาวชนหลงใหลในสิ่งที่ให้โทษ เช่น ยาเสพติด การพนัน การเที่ยวกลางคืน

พระสันติ นุชิต (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์สายวัดป่า จังหวัดร้อยเอ็ด ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยศึกษาพระสงฆ์จำนวน 6 รูป จาก 6 วัด ที่มีป่าไม้ตั้งแต่ 200 ไร่ขึ้นไป และองค์กรชุมชนจำนวน 42 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และการสังเกต พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ประกอบไปด้วย บทบาทด้านการจัดการป่าไม้ภายในวัด ด้านการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ภายในวัดตามวันเกิด บทบาทด้านการสั่งสอนให้ชาวบ้านมีความสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้

ซึ่งผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในอนาคตได้

พระมหาสุภา อุทโท (2541) ได้ทำการศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ใน 2 ทศวรรษหน้า โดยศึกษาพระสงฆ์ จำนวน 10 รูปและฆราวาสจำนวน 20 คนจากทั่วประเทศ โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) พบว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาท 4 บทบาทด้วยกัน คือ บทบาทต่อตนเอง ในเรื่องของการศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้มีความสงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่างๆ ในวัดให้มีความหลากหลายขึ้น ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสังฆาธิการและปรับปรุงพระราชบัญญัติให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น บทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้วิชาการทางโลกและสภาพสังคม สอนศีลธรรมให้คนทุกระดับ ส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และบทบาทของนักพัฒนา โดยพระสงฆ์ควรเรียนรู้และวิจัยสังคม ด้วยการแสวงหาความรู้ทางโลก เพื่อสร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและชุมชน

ส่วนงานศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมนั้น มีการศึกษาไว้หลากหลาย เช่น งานศึกษาของ โคจิ โนสุ (2530) เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม โดยศึกษา พระสงฆ์ที่พำนักประจำอยู่ในวัดในจังหวัดสงขลา จำนวน 170 รูป เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตและแบบสอบถาม พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงมากที่สุด และบทบาทที่คาดหวังมากที่สุดของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาด้านการศึกษา คือ การอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน ด้านการเผยแพร่ธรรมะ คือ การจัดให้มีพิธีกรรมในวัดในวันสำคัญทางศาสนา ด้านการสงเคราะห์ คือ การช่วยอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่างๆแก่ประชาชน รวมทั้งการแนะนำให้ประชาชนรู้จักอดทน ขยันหมั่นเพียร และขวนขวายในการประกอบอาชีพที่ชอบธรรม จากการเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสังคม คือ พระสงฆ์ขาดความรู้ ความสามารถในการพัฒนาสังคม สถาบันการศึกษาของสงฆ์มีไม่เพียงพอ ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ขาดทุนทรัพย์เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานการพัฒนาสังคม ประชาชน โดยเฉพาะ เด็กและเยาวชนไม่ค่อยมีความสนใจในพระพุทธศาสนา

งานศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุธีปริยัต โยคม ของ พระมหาถวิล พลเดมา (2548) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทและ

ผลของการพัฒนาชุมชนของพระครูสุธีปริยัตโยดม เจ้าอาวาสวัดชัยศรี และเจ้าคณะอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น วิธีการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการจดบันทึก กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย พระภิกษุและสามเณร จำนวน 15 รูป ข้าราชการในพื้นที่ศึกษา จำนวน 15 คน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 15 คน ประชาชนทั่วไปจำนวน 20 คน รวม 65 คน ผลการศึกษา พบว่า พระครูสุธีปริยัตโยดมเป็นพระที่มีความตั้งใจที่จะช่วยพระพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาสังคมและชุมชนทั่วไป โดยได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำในการพัฒนา บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มองเห็นเป็นรูปธรรม คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนนักรธรรมและบาลีให้แก่พระภิกษุและสามเณรภายในวัดชัยศรี และเขตใกล้เคียง รวมถึงการอบรมธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเน้นให้ประชาชนมีความสามัคคี มีจิตสำนึกสาธารณะ เข้าวัดรักษาศีล ซื่อสัตย์สุจริต ประกอบสัมมาอาชีพโดยชอบธรรม

ด้านเศรษฐกิจ ได้นำประชาชนจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเลี้ยว วัดชัยศรี ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการออมทรัพย์รู้จักใช้จ่ายประหยัด ในครอบครัว นำการจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้าน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาซื้อสินค้า การจัดเครื่องอุปโภคบริโภคในเวลาไม่มีเงินสดในมือ การส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คือ การตั้งกลุ่มพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานภายในหมู่บ้าน การสร้างถนนที่มีความมั่นคง การจัดระบบรักษาความสะอาด พื้นฟู และอนุรักษ์ลำน้ำพอง โครงการธนาคารขยะ จัดเก็บขยะให้เรียบร้อย โดยมีที่พักขยะหรือธนาคารขยะ เป็นต้น

บทบาทการพัฒนาของพระครูสุธีปริยัตโยดม ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุด คือ การเผยแผ่ศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งประชาชนต้องการที่จะเห็นบทบาทในด้านนี้มากกว่าการพัฒนาในด้านอื่นๆ เพราะเล็งเห็นว่า ชีวิตจะดีงามและมีความสุข ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองมั่นคง สังคมจะร่มเย็นเป็นสุขได้ด้วยการพัฒนาทางด้านวัตถุ และจิตใจควบคู่กันไป

งานศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม: กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ของ พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2548) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวประวัติ และบทบาทด้านการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและ

ไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน พบว่า

บทบาทด้านการพัฒนาสังคม พระรัตนกวีได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการพัฒนา และได้ทำการจัดการศึกษาแผนกสามัญและแผนกนิกกรรมบาลให้แก่ พระภิกษุสงฆ์สามเณรภายในวัดศรีบุญเรืองและเขตใกล้เคียง รวมทั้งได้มีการพัฒนาและสงเคราะห์ ชุมชน โดยได้พัฒนาชุมชนในด้านจิตใจ ด้วยการอบรมธรรมะทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม และ ให้ประชาชนประกอบสัมมาอาชีพโดยชอบธรรม ในส่วนการพัฒนาชุมชนด้านวัตถุ ได้ก่อสร้างสิ่ง อำนาจความสะดวกแก่ผู้ที่มาทำบุญภายในวัด ตลอดจนการปรับปรุงตกแต่งภายในบริเวณวัดให้เป็น สวนหย่อม เพื่อให้ประชาชนได้มาพักผ่อนหย่อนใจ

บทบาทด้านการพัฒนาวัฒนธรรม ท่านได้เผยแผ่ธรรมะ และการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณี และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่คณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ซึ่งท่านได้แบ่งการอบรมออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของพระภิกษุสามเณร มีการอบรมและเผยแผ่ ธรรมะแก่พระภิกษุสามเณรทั้งที่อยู่ภายในวัด และนอกวัดศรีบุญเรือง ให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรมวินัย ส่วนของอุบาสก – อุบาสิกา เพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ท่านได้อบรมศีลธรรมและ ฝึกสอนสวดสรภัญญะเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งท่านได้ประพันธ์คำกลอนขึ้นมาเอง เพื่อให้อุบาสก – อุบาสิกา นำไปสวดในงานพิธีตามวัดต่างๆ ส่วนกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนชายเข้ารับการบรรพชา และ ส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมนั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากการศึกษาของพระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี (2549) เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย – ลาว จังหวัดเลย ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยศึกษาพระสงฆ์ จำนวน 200 รูป ที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน อำเภอนาแห้ว ด่านซ้าย ภูเรือ ท่าลี่ เชียงคาน และปากชม รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ส่วนใหญ่เป็นการให้การศึกษาทั่วไป โดยวิธีการเทศนาธรรม รูปแบบในการจัดตั้งองค์กรจะเป็นรูปแบบเป็นกลุ่ม มูลนิธิและศูนย์ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึง การส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย – ลาว และมุ่งสนับสนุนให้วัด โรงเรียน และชุมชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาของ พระมหาสุทัต ลุปาสะเก (2550) เรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับ การพัฒนาชุมชน: ศึกษากรณี พระนิภากร โสภณ (ไกร ฐานิสสุโร) วัดหนองกลับ หมู่ที่ 3 ตำบล หนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาของ

พระนิภากร โสภณ (ไกร ฐานิสฺสุโร) โดยมุ่งทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีประเด็นการวิจัย 4 ด้าน คือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์ กิ่งโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูล คือ พระนิภากร โสภณ (ไกร ฐานิสฺสุโร) พระภิกษุสงฆ์ และชาวบ้าน พบว่า บทบาทของพระนิภากร โสภณ (ไกร ฐานิสฺสุโร) มี 9 บทบาท คือ

1. บทบาทผู้นำพาชาวบ้าน	2. บทบาทกระตุ้น ปลุกฝังจิตสำนึก
3. บทบาทส่งเสริมสนับสนุน	4. บทบาทเป็นแบบอย่าง
5. บทบาทให้คำแนะนำศึกษา	6. บทบาทการรักษาป่าสาธารณะประโยชน์
7. บทบาทการฟื้นฟู	8. บทบาทการประสานการร่วมมือร่วมใจ
9. บทบาทให้ความรู้	

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนา ส่วนใหญ่ จะมีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และมีประสบการณ์การทำงานทางด้านการพัฒนาชุมชน ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนา มีอยู่ 4 ด้านด้วยกัน คือ

1. การพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม
2. การพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง
3. การพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม
4. การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจของชุมชน

บทบาทแต่ละด้าน สามารถแยกออกมาเป็นบทบาทย่อยๆ เช่น บทบาทด้านการบริหารการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ บทบาทด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และการอบรมการให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นต้น ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาท พบว่า พระสงฆ์จะมีประสบการณ์จากการเข้ารับฟังการฝึกอบรม และการสัมมนา จากนั้นจึงนำสิ่งที่ได้ฝึกอบรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยได้เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความสามัคคีและเป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้แก่ประชาชนอีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ คือ การขาดความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงการขาดแคลนทุนทรัพย์ในการดำเนินงานพัฒนาสังคม ผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ผู้วิจัยสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้

แนวคิดเรื่อง การพัฒนาอย่างยั่งยืน อธิบายถึงเรื่อง บทบาทการพัฒนาชุมชนของ พระครูปลัดสมพร แบบเป็นพลวัตในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ คุณธรรม จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และการศึกษา

แนวคิดเรื่อง ทูตทางสังคมและวัฒนธรรม อธิบายถึง การยึดเอาแนวทางทุน ทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจประวัติชีวิต บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน แนวทางในการเผยแพร่องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆของ พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม (Focus group) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกต ร่วมกับวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

- 3.1 การสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 การคัดเลือกกรณีศึกษา
- 3.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัย

3.1 การสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจาก 2 แหล่งด้วยกัน คือ

3.1.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และฐานข้อมูลทางเว็บไซต์ ที่เกี่ยวกับแนวคิดในเรื่องทฤษฎีบทบาท บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วม รวมทั้งประวัติ ความเป็นมาของวัดคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา

3.1.2 การศึกษาข้อมูลจากบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลหลักและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำราและเอกสารต่างๆ แล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ตลอดจนหัวหน้ากลุ่มโครงการทั้ง 5 โครงการ รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชน และจากผู้ที่มีส่วนร่วมหรือสนับสนุนงานพัฒนาชุมชนกับพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ในเขตพื้นที่ตำบลคลองแห

3.2 การคัดเลือกกรณีศึกษา

คลองแหเป็นตำบลที่มีสองวัฒนธรรมทางศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น ปัจจุบันมีประชากรชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจำนวนใกล้เคียงกัน เมื่อตำบลคลองแหได้รับการประกาศเป็นเทศบาลเมืองเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2550 มีผลให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านสิ้นสุดลงในเวลาต่อมา ลักษณะการปกครองจึงเปลี่ยนไปเป็น“การปกครองแบบชุมชน” โดยเทศบาลเมืองคลองแหมีการเลือกประธานชุมชนขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย เรียกว่า “ผู้ว่าชุมชน” ตำบลคลองแหมีชุมชนทั้งสิ้น 27 ชุมชนด้วยกัน วัดคลองแหเป็นวัดที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการพัฒนาชุมชน และส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม โดยการนำของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นนักพัฒนาประจำชุมชนวัดคลองแห โดยมีผลงานเป็นที่ประจักษ์แก่ชุมชน ในเรื่องของกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อีกทั้งท่านยังได้รับรางวัลพระราชทาน “เสาเสมาธรรมจักร” รางวัลพระสงฆ์นักพัฒนาของภาคใต้ สาขาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงเลือกพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นกรณีศึกษา โดยท่านเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา และเป็นเจ้าอาวาสประจำวัดคลองแห เนื่องจากท่านมีบทบาทในด้านการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการติดต่อสัมพันธ์ผ่านรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ

3.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

กลุ่มที่ 2 คือ หัวหน้าโครงการต่างๆหรือผู้แทน จาก 5 โครงการหลัก ซึ่งพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นผู้พัฒนาและจัดตั้งขึ้น ประกอบด้วย

- หัวหน้าโครงการคลังสมอง-ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกิจกรรมหลักคือการปรับทัศนียภาพบริเวณรอบคลองแห การทำฝายน้ำล้นคลองแห และกิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห จำนวน 5 คน

- หัวหน้าโครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม มีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมการฝึกอาชีพ ได้แก่ การทำเครื่องจักสาน การทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้าสมุนไพร และการทำดอกไม้ประดิษฐ์ จำนวน 3 คน

- หัวหน้าโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จำนวน 5 คน
- หัวหน้าโครงการลานวัฒนธรรม มีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมย้อนตำนานคลองแห ประเพณีไหลเทียนดา และการเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครู จำนวน 10 คน

- หัวหน้าโครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 3 คือ พระภิกษุ สามเณรในวัดคลองแห จำนวน 3 รูป
 ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ชาวบ้านในชุมชน 3 หมู่บ้านที่ให้ความสนใจ มีส่วนร่วมในการพัฒนา และเป็นผู้ได้รับการพัฒนา

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.4.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยให้ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เล่าประวัติและประสบการณ์ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะสอดแทรกการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยจะครอบคลุมความเป็นมา บทบาทด้านการพัฒนาชุมชนและแนวทางในการเผยแพร่องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ และผลที่ได้รับจากการทำโครงการนั้น ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะมีการนัดหมายล่วงหน้า

3.4.2 การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social Sciences) ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจ การสร้างสรรค์ความคิดร่วมกันใหม่ และรวมถึงพฤติกรรมของบุคคลในด้านต่างๆด้วย (นงนภัส คู่รัญญู เทียงกมล 2551, 85-89) ผู้วิจัยใช้การอภิปรายกลุ่ม เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกำหนดประเด็นที่อยากทราบไว้ล่วงหน้า โดยให้ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยน คือ พระครูปลัดสมพร ผู้ว่าการชุมชน กรรมการชุมชน พระภิกษุสามเณร และหัวหน้าโครงการต่างๆ ได้เล่าประสบการณ์การทำงานตามโครงการพัฒนาทั้ง 5 โครงการ บทบาทด้านการพัฒนาและผลจากการพัฒนาชุมชนตามโครงการดังกล่าว

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกต โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยให้ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้เล่าประวัติและประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน กรณีใดที่ไม่กระจ่างจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยจะมีการเตรียมแนวคำถามไว้ล่วงหน้าเพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้

3.5.2 การอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) ผู้วิจัยใช้การอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ว่าการชุมชน กรรมการชุมชน พระภิกษุสามเณร และหัวหน้าโครงการทั้ง 5 โครงการ โดยได้ทำการ Focus Group จำนวน 2 ครั้ง โดยมีผู้ร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ พระครูปลัดสมพร ผู้ว่าการชุมชน กรรมการชุมชน พระภิกษุสามเณร หัวหน้าโครงการทั้ง 5 โครงการ และผู้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

3.5.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์ย่อยอีกรูปแบบหนึ่งของการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ที่เลือกสัมภาษณ์เอาแต่จุดหรือประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งผู้สัมภาษณ์มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาอยู่แล้ว (สุภางค์ จันทวนิช 2538, 77-78) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์อย่างละเอียด ลึกซึ้งเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความชัดเจน และครอบคลุมเกี่ยวกับประวัติและประสบการณ์ชีวิต บทบาทด้านการพัฒนาชุมชนและแนวทางในการเผยแพร่องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อให้ตอบคำถามการวิจัย ซึ่งแบบสัมภาษณ์จะประกอบด้วยหัวข้อคำถามที่เกี่ยวกับการจัดตั้งโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ โดยมีพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นแกนนำ กระบวนการและรูปแบบในการจัดทำกิจกรรม อีกทั้งผู้วิจัยได้ศึกษาและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 คือ หัวหน้ากลุ่มกิจกรรม และโครงการต่างๆ จำนวน 5 โครงการ และกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 3 คือ พระภิกษุ สามเณร ที่พำนักอยู่ที่วัดคลองแห พร้อมทั้งชาวบ้านที่ได้รับการพัฒนา ด้วยวิธีการพูดคุยไปพร้อมๆ กัน

3.5.4 การสังเกต (Observation)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) จะต้องประกอบด้วยกระบวนการสามขั้น คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก (ชาย โพธิธิตา 2550) สำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมประจำเดือนจำนวน 20 ครั้ง โดยได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มประจำเดือนของแต่ละโครงการทั้ง 5 โครงการ จำนวน 3 ครั้ง และเข้า

ร่วมการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ในชุมชนคลองแห จำนวน 17 ครั้ง ในระยะเวลา 2 เดือน โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และซักถามผู้เข้าร่วมกิจกรรม และจดบันทึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม พระภิกษุ สามเณร รวมทั้งหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมและโครงการต่างๆ จาก 5 โครงการหลัก ได้ทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามกระบวนการจัดระเบียบ หาโครงสร้าง และหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่องไปตลอดกระบวนการวิจัย (Marshall and Rossman 1989, 112 อ้างใน ชาย โพธิสิตา 2550, 359-361) ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของความเป็นมา บทบาท ด้านการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบ การพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการพัฒนาชุมชน และผลของการพัฒนาชุมชนคลองแหภายใต้การนำของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เก็บข้อมูลด้วยวิธีการเล่าเรื่อง โดยพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม และการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติมในประเด็นที่ไม่กระจ่าง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ว่าการชุมชนและกรรมการชุมชน พระภิกษุ สามเณร รวมทั้งหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมและโครงการต่างๆ จาก 5 โครงการหลัก เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ทำการวิเคราะห์เนื้อหาตามกระบวนการจัดระเบียบ หาโครงสร้าง และหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา ผลการศึกษา นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

4.1 ประวัติและประสบการณ์ชีวิตของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

4.2 บทบาทการพัฒนาของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการศึกษา ผ่านโครงการพัฒนาทั้ง 5 โครงการ

4.1 ประวัติและประสบการณ์ชีวิตของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นบุตรของนาย พลอย อินทร์ศรี ประกอบอาชีพเป็นเจ้าหน้าที่ประจำสถานีรถไฟ และนาง เชียง อินทร์ศรี ประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำนา ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) บิดามารดาของพระครูปลัดสมพร ได้เกษียณอายุการทำงานแล้ว ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2506 ที่ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลามีพี่น้อง 5 คน เป็นผู้หญิง 2 คน และผู้ชาย 3 คน ตัวท่านเป็นลูกคนสุดท้อง ปัจจุบันที่สาวคนโต ประกอบอาชีพเป็นแม่บ้าน อยู่บ้านเพื่อดูแลพ่อแม่ พี่สาวคนรองประกอบอาชีพทำสวน ที่ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พี่ชายคนที่สาม ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ที่ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และพี่ชายคนที่สี่ ได้เข้ารับราชการที่แขวงการทางสงขลา พระครูปลัดสมพรเริ่มเข้าเรียนเมื่ออายุ 5 ขวบ ที่โรงเรียนวัดคลองแห จนจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เนื่องจากทางโรงเรียนวัดคลองแหมีเพียงการสอนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ท่านจึงย้ายไปเรียนต่อที่โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ ซึ่งตั้งอยู่ที่ ถนนเพชรเกษม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จนจบ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และได้ย้ายไปศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน ถนนโชคสมาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สาเหตุที่ท่านย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนนี้ เนื่องจากต้องการไปหาประสบการณ์ต่างโรงเรียน ท่านไปโรงเรียนด้วยการปั่นจักรยาน และได้เงินจากทางบ้านไปโรงเรียนวันละ 2 บาท เมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ท่านได้ศึกษาต่อทางด้านเกษตรกรรม ที่โรงเรียนเกษตรกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเวลา 2 ปี โดยได้ไปอาศัยอยู่กับญาติ จนจบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ในปี พ.ศ. 2525 สาเหตุที่ท่านเลือกเรียนทางด้านเกษตรกรรม เนื่องจากท่านมีความสนใจและมีใจรักสิ่งแวดล้อม อีกทั้งทางบ้านประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา จึงมีความต้องการที่จะศึกษาต่อด้านนี้ เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่เรียนมาช่วยเหลือทางบ้านและช่วยพัฒนาชุมชนในด้านเกษตรกรรม ซึ่งในขณะนั้น แทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ท่านบอกว่า

“... สังคมในสมัยก่อนเป็นสังคมเกษตรกรรม ไม่ใช่สังคมอุตสาหกรรม เหมือนตอนนี้ ส่วนใหญ่คนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน เกือบทั่วทุกบ้าน เดิมบ้านของอาตมาก็ทำไร่ ทำนา เลยตัดสินใจที่จะเรียนต่อทางด้านเกษตรกรรม เพราะหวังว่าจะนำความรู้ที่นำมาคิดแปลงและบูรณาการกับงานที่บ้าน นอกจากนี้ยังอยากนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้กับชาวบ้านที่เค้าไม่รู้หนังสือ ให้ได้รู้แนวคิดที่ทันสมัยในการทำการเกษตร อย่างเช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำการเกษตรอย่างยั่งยืน...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 มิถุนายน 2553)

ในวัยเด็ก บิดามารดาชอบพาท่านเข้าวัดเป็นประจำ ทำให้ท่านมีจิตใจที่อ่อนโยน ชอบให้ทาน และช่วยเหลือสังคมและผู้ทุพพลภาพ ทั้งยังชอบเล่นดนตรี โดยเฉพาะการเล่นกีตาร์ ส่วนการแสดงพื้นบ้าน ท่านโปรดปรานการเล่นหนังตะลุงและ โนราห์ ซึ่งในวัยเด็กท่านได้มีโอกาสเล่นหนังตะลุงในบทร้องไอ้เท่ง นอกจากนั้นยังได้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการต่างๆที่ทางโรงเรียน และวัดจัดขึ้นเป็นประจำ ภายหลังจากที่ท่านจบการศึกษาจากโรงเรียนเกษตรกรรม ได้ทำงานรับจ้างทั่วไปที่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เช่น จัดสวน ก่อสร้าง และทำไร่ทำนาอยู่ระยะหนึ่ง แล้วจึงเข้ารับราชการทหารในปี พ.ศ. 2527 เป็นเวลา 2 ปี ที่ จังหวัดปัตตานี ยศพลทหาร ได้เงินเดือนเดือนละ 420 บาท และได้ถูกส่งไปประจำชายแดนที่ จังหวัดนราธิวาส ตลอดระยะเวลา 1 ปี ต้องออกลาดตระเวนตามตะเข็บชายแดน เพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับบ้านเมือง เนื่องจากในขณะนั้น โจรพวกล

(โจรสลัด) หรือเรียกกันว่า “โจรสลัดมิวนิสต์” มีอุดมการณ์ที่จะเข้าปล้นเพื่อยึดครองพื้นที่บริเวณนั้น ท่านเล่าว่า

“...อาตมาได้ออกลาดตระเวน เพราะได้รับคัดเลือกจากครูฝึก ครูฝึกบอกว่า อาตมามีความคล่องแคล่ว และมีไหวพริบดีดี สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี ช่วงที่อยู่ในป่า จะออกลาดตระเวนครั้งละ 11 คน โดยจะชุดหลุมลึกประมาณ 1 เมตร เพื่อพักอาศัย และนำใบไม้มาปกคลุมเพื่ออำพรางไม่ให้โจรสลัดว่าเป็นที่อยู่อาศัยของทหาร เรียก หลุมลึกนี้ว่า “ฮัญซ์” นอกจากจะชุดหลุมลึกเพื่อทำการอำพรางตัวแล้ว บริเวณรอบหลุมต้องชุดหลุมล้อมรอบไว้ให้เป็นแอ่งน้ำ เพื่อใช้ในการหลบซ่อนและอำพรางตัวเอง ตอนที่สู้รบกับโจร พวกโจรสลัดที่ออกมาในตอนย่ำรุ่งและตอนค่ำ ดังนั้นจึงต้องมีการเฝ้าเวรยามตลอดเวลา...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 มิถุนายน 2553)

ท่านได้อาศัยอยู่ที่ค่ายทหารในจังหวัดปัตตานีเป็นเวลา 1 ปี รับผิดชอบเป็นผู้ช่วยครูฝึก มีหน้าที่ในการสอนรุ่นน้องที่เข้ามารับราชการทหารใหม่เป็นเวลา 3 เดือน ในช่วงเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ ท่านลาดตระเวนตามตะเข็บชายแดน โดยอาศัยอยู่ในป่าตลอด และสามารถออกมาในเมืองได้ เฉพาะตอนไปซื้ออาหารเก็บไว้เพื่อรับประทาน อาทิตย์ละ 1 ครั้ง จากการที่ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบให้แก่บ้านเมือง ทำให้ท่านรู้สึกรักและหวงแหนแผ่นดินเกิด หลังจากที่ได้ปลดประจำการมารับราชการทหาร จึงต้องการตอบแทนบุญคุณแผ่นดินไทยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยพร้อมที่จะเสียสละเพื่อสังคมและชุมชน

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ไม่มีครอบครัว ในปี พ.ศ. 2529 คุณชายของท่านได้ไปบวชบวชบาลให้ด้วยตัวเองหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย และขอให้ท่านอุปสมบทเพื่อแก้บนเป็นเวลา 7 วัน ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีพระปริยัติวิโรปกาสเป็นพระอุปัชฌาย์ สาเหตุที่อุปสมบทที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพราะคุณชายมีความเชื่อและศรัทธาในวัดนี้เป็นอย่างมาก ประจวบกับตอนที่บนได้บนไว้ที่วัดนี้ ระหว่างที่ท่านอุปสมบทเป็นพระได้ซาบซึ้งในรสพระธรรม ประกอบกับเป้าหมายชีวิตทางโลก อีกทั้งมีความประสงค์ที่จะทำประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาและสังคม โดยเห็นว่าการเป็นฆราวาส ไม่สามารถทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นและสังคมได้มากเท่าที่ควร เพราะมักจะนึกถึงแต่ตัวเอง จึงตัดสินใจไม่ลาสิกขาบทและบวชต่อจนถึงทุกวันนี้ ท่านเล่าให้ฟังว่า

“...อาตมา ตัดสินใจบวชไม่สึก เพราะตอนที่บวชได้เรียนรู้หลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความซาบซึ้งและเข้าใจโลกทางธรรมมากขึ้น อาตมาคิดว่า คนเราเกิดมาทั้งที ต้องช่วยเหลือสังคม คนที่เกิดมาในสังคมแล้ว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว หรือที่เรียกว่า เห็นแก่ตัว เอาแต่ตัวเอง เป็นคนใจแคบ เสียชาติเกิดเปล่าๆ ประจวบกับถ้าอาตมาสึกออกมาเป็นคนธรรมดา โอกาสในการพัฒนาชุมชนคงมีน้อย เพราะอาตมาคิดว่า การที่เราเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้าน การที่จะดึงดูหรือชักชวนชาวบ้านให้หันมาพัฒนาชุมชนและอยู่อย่างพอเพียงคงทำได้ง่ายขึ้น...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 มิถุนายน 2553)

หลังจากที่ท่านได้บวชและจำพรรษาที่จังหวัดนครศรีธรรมราชได้เพียง 2 พรรษา ท่านได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดคลองแห เป็นเวลา 1 ปี จากนั้นได้รับการชักชวนจากพระครูสังฆรักษ์ สิทธิ พระลูกพี่ให้ไปจำพรรษาที่วัดคลองบ้านใหม่ เขตทุ่งสีกัน กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา 12 ปี (พ.ศ. 2531 – 2543) ท่านตัดสินใจย้ายไป เพราะต้องการที่จะศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำแนวคิดที่ได้มาพัฒนาชุมชนต่อไป ระหว่างที่ท่านได้จำพรรษาอยู่ที่วัดคลองบ้านใหม่นั้น ท่านได้เผยแพร่ธรรมะใส่เทป และหนังสือ ด้วยทุนของท่านเอง โดยได้เน้นเรื่องการพัฒนาจิตใจ จนสามารถครองใจญาติโยมเป็นอย่างมาก

“...อาตมาได้เผยแพร่ธรรมะผ่านรูปแบบการเทศน์อัดเทป และหนังสือ เพราะคนที่กรุงเทพ ค่าไม่ค่อยมีเวลาเข้าวัดกันสักเท่าไร อีกอย่างธรรมะอัดเทป มันก็ง่ายในการศึกษาด้วย เพียงแค่หยิบม้วนเทปใส่เครื่องเล่น ทำงานไปด้วย ฟังธรรมะไปด้วย ก็ถือว่าได้ประโยชน์แล้ว เนื้อหาส่วนใหญ่อาตมาจะเทศน์เน้นเรื่องของการพัฒนาจิตใจ และฆราวาสธรรม 4 (ธรรมของผู้ครองเรือน) ที่เน้นในเรื่องนี้ เพราะกรุงเทพเป็นสังคมเมือง เป็นสังคมแบบบ้านป่าเมืองเถื่อน ปัญหาในสังคมก็เยอะด้วย...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 มิถุนายน 2553)

ท่านเล่าว่า ท่านสอบได้นักธรรมจบชั้นโท ชั้นเอก และได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควบคู่ไปด้วย ทำให้ท่านเล็งเห็นแนวทางการพัฒนาชุมชน จากตำราที่ได้ศึกษาในเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ และจากการศึกษาดูงานกิจกรรมภายในวัดต่างๆ เช่น การศึกษาดูงานการจัดการสาธารณูปการ ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ถนนติวานนท์ ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น และได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา ตลอดจนการเสวนาธรรม การสัมมนากับชาวบ้าน และพระสงฆ์ในวัดต่างๆ ทำให้ท่านทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเยาวชนขาดศีลธรรม ชาวบ้านขาดความรักความหวงแหนในคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2543 วัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ชาวเจ้าอาวาส ชาวบ้านและคณะสงฆ์ที่วัดคลองแหเล็งเห็นว่า ท่านเป็นคนคลองแห และมีคุณสมบัติที่เหมาะสม จึงได้นิมนต์ท่านมาจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาสจวบจนถึงปัจจุบัน พระสมศักดิ์ อินชัย พระลูกวัดคลองแห เล่าว่า

“ตอนนั้นที่วัดขาดเจ้าอาวาส จึงได้ประชุมกันกับคณะสงฆ์ว่าจะนิมนต์ท่านพระครูปลัดสมพรมาเป็นเจ้าอาวาส เพราะจากที่ประชุมคิดว่า ท่านเป็นคนในท้องถิ่นและคุ้นเคยกับท้องถิ่นนี้ อีกอย่างได้ยินชื่อเสียงท่านจากกทม. ในเรื่องของการพัฒนาชุมชน และชาวบ้านที่คุ้นให้ความเลื่อมใส ศรัทธา ถ้าท่านได้มาเป็นเจ้าอาวาสที่นี้ วัดคลองแหคงได้ช่วยเหลือชุมชนขึ้นเยอะ”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 มิถุนายน 2553)

การที่ท่านได้กำเนิดและอาศัยอยู่ในตำบลคลองแหเป็นเวลานาน จึงมีความคุ้นเคยกับท้องถิ่นแห่งนี้เป็นอย่างมาก ท่านได้พยายามสร้างคุณประโยชน์ให้กับชาวบ้านและท้องถิ่น ด้วยการให้การช่วยเหลือชาวบ้าน และปรับปรุงพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น รวมทั้งสนองงานพระพุทธศาสนาตามที่ได้รับมอบหมายภายในเขตปกครอง ทำให้มีโอกาสดิถีต่อและเกี่ยวข้องกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น เมื่อท่านมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ท่านได้พบว่า “คลองแห” ที่ถือว่าเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงตำบลคลองแหในอดีต อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอย่างมาก จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน ซึ่งการฟื้นฟูจะต้องได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน แต่เนื่องจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนอยู่กันแบบกระจัดกระจาย เป็นสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ ท่านจึงมีกุศโลบายจัดงานรับ “หลาเทียมคา” ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนคลองแห พระสมศักดิ์ อินชัย เล่าว่า

“พอท่านเจ้าอาวาสย้ายมาอยู่ที่วัดคลองแหนี้ ท่านได้มาฟื้นฟูคลองแห แต่ก่อนคลองแหนี้ไม่เหมือนแบบนี้ละ น้ำเน่าเสีย ผักตบชวาเต็มคลองเลย ตอนแรกคนก็ไม่ค่อยเข้ามาช่วยกันเท่าไรหรอกตอนเอาผักตบชวามันครั้งแรก เพราะว่าคนเค้าอยู่กันแบบกระจัดกระจาย อยู่แบบสังคมเดี่ยว แต่เค้าก็แยกตัวออกเป็นกลุ่มๆ นะ ไทยพุทธกลุ่มหนึ่ง มุสลิมกลุ่มหนึ่ง พอท่านได้จัดงาน รับหลาเทียมค้ำขึ้นใจ ชาวบ้านก็เข้ามารวมตัวกัน ตอนนั้นชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ที่เข้าร่วม ส่วนไทยมุสลิมตอนนั้นเห็นมีงานวัด ก็เข้ามาขายของ เลยมีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น รู้จักกันมากขึ้น”

(สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2553)

พิธีรับหลาเทียมค้ำเป็นพิธีบวงสรวงเทวดา เพื่ออ้อนวอนให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลพลอยได้จากการจัดงานนี้ ทำให้ทางวัดได้เผยแผ่ธรรมะ และชาวบ้านได้รับกำลังใจว่าฝนจะตกต้องตามฤดูกาล เพื่อช่วยในการทำนาได้อย่างอุดมสมบูรณ์ ไม่ให้ตกอยู่ในภาวะแห้งแล้ง ถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านให้ความศรัทธาเป็นอย่างมาก การจัดพิธีกรรมนี้ขึ้น ทำให้ชาวบ้านหันมาให้ความสนใจร่วมทำกิจกรรมเพื่อชุมชนมากขึ้น หลังจากนั้นท่านก็ได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับคลองแหมากยิ่งขึ้น เช่น การแข่งเรือ กีฬาชุมชนทางน้ำ การปล่อยปลา การจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องรักษาสภาพแวดล้อมของลำคลองสายนี้ให้สะอาดขึ้น เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่แม่น้ำ ทำให้แม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ จึงเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ท่านได้จัดขึ้นเป็นการบูรณาการระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม ทำให้คนในชุมชนรู้จักกันมากขึ้นจากการที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรม สังคมที่อยู่กันแบบกระจัดกระจายก็มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากยิ่งขึ้น ผลพลอยได้ คือ สิ่งแวดล้อมในแม่น้ำคลองแหใส สะอาดมากยิ่งขึ้น ชาวบ้านรักและหวงแหนสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้นำฝ่ายสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนคลองแหอีกมากมาย มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ได้รับรางวัลมากมาย และได้รับการยกย่องเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา

4.2 บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

หลังจากที่ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้เข้ามารับบทบาทเป็นเจ้าอาวาสที่วัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ท่านได้รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเยาวชนขาดศีลธรรม คุณธรรม อันเป็นต้นเหตุของความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการเล่นการพนัน การติดยาเสพติด ที่เป็นบ่อเกิดแห่งความเกียจคร้าน ทะเลาะวิวาท

และการคุกคามทรัพย์สินของผู้อื่น ชาวบ้านขาดความหวงแหน และไม่เห็นถึงความสำคัญของ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมภายในชุมชน จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้เอง ทำให้ท่านสนใจและพร้อมที่จะเสียสละในเรื่องของการพัฒนา จึงได้หาแนวทางในการแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้น

ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น พระครูปลัดสมพร ได้เล็งเห็นว่า ชุมชน คลองแหเป็นชุมชนกึ่งชนบทกึ่งเมือง ชาวบ้านไม่ได้ให้ความสำคัญกับวัดเท่าที่ควรเชกเช่นในอดีต อาจเป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้ต้องดิ้นรนในการหาเลี้ยงชีพ ส่งผลให้โอกาสในการ เข้าวัดน้อยลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตามชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญในการเข้าร่วม กิจกรรมของวัดในวันพระใหญ่ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา เป็นต้น จากเหตุผลนี้เองทำให้ท่านเห็นว่าชาวบ้านยังมีความศรัทธาในศาสนาและพระสงฆ์อยู่ และน่าจะ สามารถใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมคนเพื่อพัฒนาชุมชนได้ แต่จะทำอย่างไรที่จะสามารถดึง คนมาเข้าวัดได้เท่านั้นเอง

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้ชักชวนปราชญ์ชาวบ้าน และศิลปินพื้นบ้าน มารวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งทุกคนต่างเห็นด้วยกับความคิดของท่าน เพราะทุกคนต้องการให้ ชุมชนเกิดการพัฒนา ประกอบกับปราชญ์ชาวบ้านและศิลปินพื้นบ้านมีความรักและหวงแหน ในองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตนเองและพร้อมที่จะเผยแพร่ให้แก่ลูกหลาน โสภณ แก้วมาก หนึ่งใน คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห เล่าว่า

“ท่านเจ้าอาวาสได้ชักชวนชาวบ้านที่เข้ามาช่วยงานในวัดให้มาช่วยกัน พัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการบอกบุญ บอกให้ชาวบ้านมาร่วมงานกันเยอะๆ เหมือนพวกปราชญ์ชาวบ้าน และศิลปินพื้นบ้านเราก็มีมากมาย ตอนมาช่วยงาน บุญที่วัดท่านก็ได้เชิญให้มานั่งล้อมวงกินน้ำชาแล้วปรึกษาหารือกันบอกว่าจะจัด กิจกรรมขึ้นภายในวัดเพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พอตีพวกปราชญ์ ชาวบ้านก็อยากถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนรู้และต้องการดึงวัยรุ่นเข้ามาร่วม กิจกรรมด้วย เพราะเดี๋ยวนี้วัยรุ่นไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรเลย เทียวบ้าซีรตซิ่ง แต่งสวยไป วันๆ”

(สัมภาษณ์, วันที่ 18 มิถุนายน 2553)

จากการปรึกษาหารือกันทำให้เกิดแนวคิดเชิงอนุรักษ์ขึ้น โดยการเห็นว่าควรมีการรวมกลุ่มและรวบรวมองค์ความรู้ ทั้งในด้านศิลปะ การละเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ที่วัดคลองแห เพื่อให้บุคคลเหล่านี้เป็นแกนนำในการเผยแพร่องค์ความรู้ และเป็นแหล่งในการเรียนรู้ โดยอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งท่านพระครูปลัดสมพร ได้กล่าวว่า

“...เพราะนี่ก็ถึงแผ่นดินเกิด และต้นทุนทางสังคมของพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ ในพื้นที่ตำบลคลองแห มีทั้งปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาชาวบ้านมากมาย ที่อยู่กระจัดกระจายกันเลยอยากจะเอามารวบรวม ภายในวัดจึงจัดกิจกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางชุมชนในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทำให้สภาพสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำเปลี่ยนไป ชาวบ้านรู้จักกันมากยิ่งขึ้น รู้จักการสร้างสามัคคี โดยไม่แบ่งแยก 2 ศาสนา...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2553)

เมื่อรวบรวมปราชญ์ชาวบ้านและศิลปินพื้นบ้านขึ้นแล้ว จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์คลองแหขึ้น ในปี พ.ศ.2546 โดยการรวบรวมแนวคิดและจัดตั้งกรรมการประจำขึ้น มีสมาชิกทั้งหมด 60 คน มีท่านพระครูปลัดสมพร เป็นที่ปรึกษากลุ่ม ซึ่งกิจกรรมแรกที่ทางกลุ่มได้ดำเนินการ คือ กิจกรรมการทำฝายน้ำคลองแห เนื่องจากปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมในคลองแห ขณะนั้นอยู่ในขั้นวิกฤติ น้ำคลองอยู่ในภาวะเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านโดยตรง และต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน การดำเนินการทำฝายน้ำคลองแหผ่านไประยะหนึ่ง ท่านพระครูปลัดสมพรและกลุ่มอนุรักษ์คลองแหจึงได้ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ประกอบด้วย กิจกรรมการสอนนักเรียนรำโนรา การเข้าค่ายอบรมจริยธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อน การอบรมเยาวชนและผู้สนใจทำน้ายาล้างจานสมุนไพร เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ อีกทั้งโครงการนี้ยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยมิติทางวัฒนธรรม โดยนำระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม การมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา การมีจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดมาพัฒนาและแก้ไขปัญหภายในชุมชนและสังคมอย่างเป็นองค์รวม ภายใต้ชื่อโครงการว่า “วัฒนธรรมพื้นบ้านประสานวัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข”

การดำเนินโครงการนี้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น ส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย หน่วยงานแรกที่เข้ามาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการพัฒนา คือ เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลา ผ่านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หลังจากนั้นทางกระทรวงวัฒนธรรมจึงเข้ามาให้การสนับสนุน โดยทางกระทรวงเห็นว่าชุมชนวัดคลองแหมีการจัดกิจกรรมหลายรูปแบบในโครงการวัฒนธรรมพื้นบ้านประสานวัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขอยู่แล้ว ประกอบกับทางชุมชนมีความพร้อมทางด้านต้นทุนและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรม งานบุญประเพณีต่างๆ และภูมิปัญญาทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งสามารถนำมาประสานความร่วมมือบูรณาการกับกิจกรรมการพัฒนา และงานศาสนา เข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว ทำให้โครงการนำร่องนี้สามารถที่จะต่อยอดกิจกรรมได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายที่ทางกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดขึ้น คือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งในครอบครัวและชุมชน

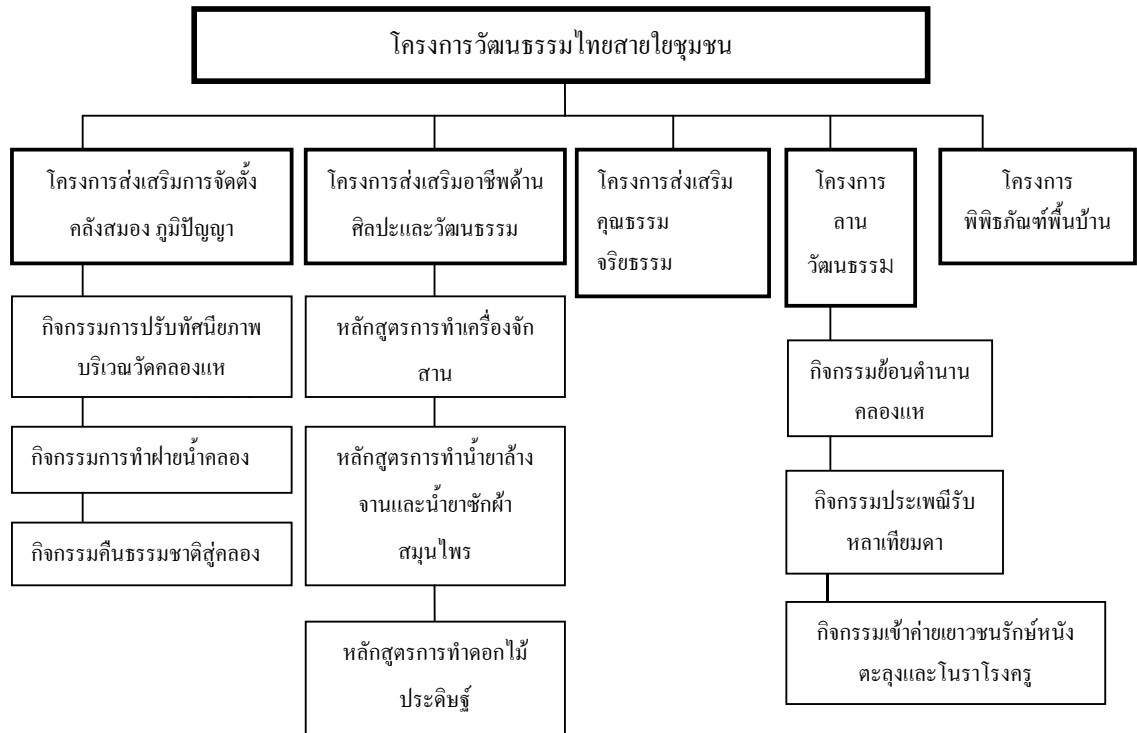
เดิมการทำกิจกรรมในโครงการวัฒนธรรมพื้นบ้านประสานวัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข เป็นเพียงโครงการที่จัดขึ้นในชุมชน โดยท่านพระครูปลัดสมพร คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห และชาวบ้านเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ที่เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การดำเนินกิจกรรมในโครงการเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีการจัดระเบียบหรือจัดกิจกรรมเป็นหมวดหมู่ เป็นเพียงกิจกรรมที่จัดขึ้นตามแนวคิดของคนในชุมชน เมื่อกระทรวงวัฒนธรรมได้เข้ามาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และท่านพระครูปลัดสมพรได้เป็นตัวแทนกลุ่มเข้าร่วมประชุมใหญ่ที่กระทรวงวัฒนธรรม ทำให้การจัดรูปแบบของกิจกรรมเปลี่ยนแปลงไป คือได้แยกการทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนออกเป็นหมวดหมู่ ซึ่งประกอบด้วย 5 โครงการ แต่ยังคงลักษณะของกิจกรรมในรูปแบบเดิม คือ สนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันจัดตั้งองค์กรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และเผยแพร่วัฒนธรรม วิถีชีวิตในชุมชนตามแนวคิดและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยประชาชนในพื้นที่จะสามารถพึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน และนำองค์ความรู้ในชุมชนซึ่งได้มาจากปราชญ์ชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนและระหว่างชุมชนและสังคมนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการกับภูมิปัญญาภายนอก ทำให้เกิดการพัฒนาคณะและชุมชนได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยประชาชนส่วนใหญ่ทั้งชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมพร้อมที่จะมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำในการทำกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้กระทรวงวัฒนธรรมยังได้เปลี่ยนชื่อโครงการจาก โครงการวัฒนธรรมพื้นบ้านประสานวัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข เป็น “โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” โดยผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม มีเป้าหมายว่า

“...ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในทุกภาคส่วนของสังคมร่วมกันพัฒนาโครงการนี้ ให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษาแลกเปลี่ยน เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐานของการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ค้ำจุน ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนาคนและองค์ความรู้ในชุมชนมาเป็นแนวทางปกป้อง ดูแล และพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ประกอบกับการบูรณาการกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านพลังการขับเคลื่อน โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2553)

ท่านพระครูปลัดสมพรมีแนวคิดการนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมานานในชุมชน มาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น การแก้ไขปัญหาความยากจนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน สร้างอาชีพให้เกิดเป็นมูลค่า ช่วยเพิ่มรายได้ผ่านรูปแบบของการเข้ามาถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ยังสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีจริยธรรมสัมมาชีพ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้กำลังใจในการทำกิจกรรมต่อไป

หลังจากที่ทางกระทรวงวัฒนธรรมได้สนับสนุนและให้งบประมาณในการพัฒนาชุมชน โดยการใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาภายใต้ “โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน วัดคลองแห” ประกอบด้วย 5 โครงการหลัก คือ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งคลังสมอง ภูมิปัญญา โครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โครงการลานวัฒนธรรม และโครงการพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน และในแต่ละโครงการหลักจะมีกิจกรรมย่อย (ภาพประกอบ 7)

ภาพประกอบ 7 โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน

จากการศึกษาสามารถกล่าวได้ว่า พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการศึกษา โดยการมองผ่าน 5 โครงการหลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บทบาทการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม มีบทบาทด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยผ่านโครงการส่งเสริมการจัดตั้งคลังสมอง ภูมิปัญญา (Brain Bank) ในโครงการนี้มีกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรมด้วยกัน คือ กิจกรรมการปรับทัศนียภาพบริเวณวัดคลองแห กิจกรรมการทำฝายน้ำคองงแห และกิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห

1.1 กิจกรรมการปรับทัศนียภาพบริเวณวัดคลองแห สำหรับกิจกรรมนี้ได้ดำเนินการเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเอื้อประโยชน์ต่อชาวบ้านในการดำรงชีวิตในชุมชนคลองแห รวมทั้งชุมชนใกล้เคียง กิจกรรมนี้ประกอบด้วย การสร้างเตาเผาขยะ ขุดลอกคู่อีฝักตบขวา สร้างโรงครัวใหม่ จัดตั้งกองทุนบุญชุมชนวัดคลองแห และจัดทำสวนพฤกษศาสตร์

การจัดสร้างเตาเผาขยะขึ้นเกิด ในปี พ.ศ. 2545 เพื่อจัดขยะ ถุงพลาสติก และ โฟม ที่ย่อยสลายยาก เป็นการลดปัญหามลพิษต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ใช้งบประมาณจากการร่วมบริจาค ของชาวบ้านจำนวน 300,000 บาท โดยท่านพระครูปลัดสมพร ได้ทำการชักชวนชาวบ้านทั้งใน ชุมชนคลองแห และชุมชนใกล้เคียงให้รู้จักการแยกขยะ ท่านเล่าว่า

“... อาตมาได้เผยแพร่วิธีการแยกขยะโดยสอดแทรกในระหว่างการ บรรยายธรรมะในทุกๆวันพระ โดยเนื้อหาการบรรยายจะพูดถึงการช่วยกันรักษา สิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำคลอง และการอยู่อย่างพอเพียง อาตมาขอบพูดถึงเรื่องภาวะ โลกร้อน ทำให้เกิดภัยพิบัติมากมาย อย่างที่เห็นข่าวออกตามหน้าหนังสือพิมพ์ ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านกลัวภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในบ้านเรา กลัวโลกร้อน กลัวโลก แดก ส่วนใหญ่จึงหันหน้ามาช่วยกันคัดแยกขยะ แล้วเอาขยะมารวมกันที่วัด เพื่อ ทางวัดจะได้ทำการเผาขยะต่อไป... ”

(สัมภาษณ์ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2553)

ในปีเดียวกันนั้น ทางวัดยังได้ขุดลอกหรือฝักตบขวา เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม ระยะทาง ประมาณ 5 กิโลเมตร โดยประสานกับกรมชลประทานและชาวบ้านในการช่วยกันขุดลอก สำหรับการชักชวนชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนี้ ท่านพระครูปลัดสมพร ได้ใช้ธรรมะ ในการชักชวนเหมือนเช่นเคย คือ การถ่ายทอดธรรมะโดยการเชิญชวนให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงข้อดี ของการขุดลอกหรือฝักตบขวา เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเน่าเสีย และแก้ไขปัญหาน้ำท่วม งบประมาณ ในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองแห จำนวน 200,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2547 ทางวัดคลองแหได้ปรับทัศนียภาพในวัดครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากชาวบ้านได้ร้องเรียนให้ทางวัดช่วยสร้างโรงครัวใหม่เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการประกอบ อาหารเมื่อทางวัดมีการจัดงานต่างๆ ขึ้น เพราะโรงครัวเก่าไม่เพียงพอต่อจำนวนชาวบ้านและทอด โทรมมากแล้ว ทางวัดจึงได้จัดสร้างโรงครัวใหม่เพื่อรับรองแขกผู้ที่นำสพมาบำเพ็ญกุศลในวัด คลองแห ทั้งคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง โดยใช้งบประมาณของวัดคลองแห

นอกจากนั้นยังได้จัดตั้งกองทุนชุมชนคลองแหขึ้น(พ.ศ. 2547) เพื่อเป็นแหล่งทุน ในการทำกิจกรรมเชิงพัฒนาของชุมชนเป็นกิจกรรมที่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรม พัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ท่านพระครูปลัดสมพรจึงได้ใช้วิธีการตั้งผู้รับบริจาค โดยให้ทางวัด สร้างพระประจำวันเกิดขึ้นมา แล้วให้ผู้มาวัดได้ทำบุญเสริมดวงประจำวันเกิด และยังได้ร่วม สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาไปอีกทางหนึ่งด้วย ต่อมาได้ปรับให้มีผู้บริจาคสำหรับการสนับสนุน การพัฒนาโดยตรง

ปีพ.ศ. 2548 ท่านพระครูปลัดสมพร มีแนวคิดในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยเสนอให้จัดทำสวนพฤกษศาสตร์ในวัดคลองแห เพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น และช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชน และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จึงได้นำเข้าที่ประชุมพร้อมกันกับกลุ่มอนุรักษ์คลองแห เพื่อให้ทุกฝ่ายทำความเข้าใจเรื่อง หลักการของงานสวนพฤกษศาสตร์ แนวทางดำเนินงาน และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการซึ่งได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล จากผลการประชุมได้วางแผนดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอน และได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ดังนี้

1. การจัดทำป้ายชื่อ จัดทำป้ายชื่อประจำต้นไม้ในวัด ในขั้นแรกจัดทำเป็นชื่อพื้นเมือง แบบชั่วคราว เพื่อรอการตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพันธุ์ไม้นั้นๆ จากนั้นทางคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแหศึกษาค้นคว้าข้อมูลการใช้ประโยชน์จากเอกสาร หรือข้อมูลพื้นบ้าน ค้นคว้าชื่อสามัญ ชื่อวิทยาศาสตร์ หลังจากที่มีการตรวจสอบโดยนักพฤกษศาสตร์ เพื่อให้ได้ชื่อที่ถูกต้องสมบูรณ์ จึงจัดทำป้ายที่ถูกต้องสมบูรณ์

2. การศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ กลุ่มอนุรักษ์คลองแหและนักพฤกษศาสตร์ท้องถิ่น ทำการศึกษาหาข้อมูลด้านชีววิทยา สัตฐานวิทยา การขยายพันธุ์ การใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น การปลูกเลี้ยงพันธุ์ไม้ เป็นต้น พืชบางชนิดอาจเป็นพืชที่ยังไม่ได้ทำการศึกษามาก่อนจึงก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องการเติบโตสัณฐานของใบ ดอก ผล สภาพนิเวศน์

3. การเขียนรายงาน เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงจัดทำรายงาน ผลการศึกษา เก็บไว้ในห้องสมุดหรือห้องพิพิธภัณฑ์สวนพฤกษศาสตร์ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงจัดทำรายงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน

4. การนำไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ การนำต้นไม้ไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ในวิชาต่างๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา เกษตร ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ศิลปะ ละคร และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ทางโรงเรียนวัดคลองแหได้ขยายพันธุ์พันธุ์ไม้ เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ที่สนใจ เกิดผลประโยชน์และรายได้ให้แก่โรงเรียนอีกด้วย

การจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ จำนวน 40,000 บาท เมื่อมีการจัดสวนพฤกษศาสตร์ขึ้นในวัดคลองแห ท่านพระครูปลัดสมพรเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น จึงจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง ธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนในตำบลคลองแหและตำบลใกล้เคียง ซึ่งได้ใช้โรงเรียนวัดคลองแห เป็นโรงเรียนนำร่องในการบูรณาการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระต่างๆ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับ การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ภายหลังการจากการฝึกอบรมในครั้งนั้น ทางโรงเรียนวัดคลองแหได้นำสวนพฤกษศาสตร์เข้าไปบูรณาการการจัดการเรียนรู้ ในหลักสูตรของโรงเรียนส่วนสาระการเรียนรู้ในวิชาต่างๆ โดยเริ่มสอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548

1.2 กิจกรรมการทำฝายน้ำคลองแห เป็นกิจกรรมที่ทำอยู่เดิมในโครงการวัฒนธรรมพื้นบ้านประสานวัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ที่ท่านพระครูปลัดสมพรและกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ได้จัดทำขึ้นมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 เพื่อช่วยปรับทัศนียภาพทางด้านสิ่งแวดล้อมบริเวณคลองรอบวัดคลองแห เนื่องจากชุมชนคลองแหประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นขยะ สิ่งปฏิกูล คราบน้ำมันและน้ำเสียจากเมืองหาดใหญ่ ทำให้คลองแหอยู่ในภาวะวิกฤต ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานมโหม เล่าว่า

“...ในอดีต น้ำในลำคลองแหเกิดภาวะวิกฤตเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น เพราะการจัดตั้งเครื่องสูบน้ำเสียจากโรงงานยางพาราเต๊กบีห้าง โดยการฝังท่อไว้ใต้ดินและได้ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองแห ส่งผลให้เกิดภาวะน้ำเน่าเสีย ประจวบกับการที่ประชาชนในชุมชนยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง ได้ทำการทิ้งขยะ และสิ่งปฏิกูลลงสู่ลำคลอง ยิ่งส่งผลให้ระบบนิเวศบริเวณนั้นเสื่อมโทรมลงไปด้วย หลังจากที่อาตมาย้ายมาจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดคลองแห จึงได้สั่งการรื้อถอนเครื่องสูบน้ำเสียออก...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2553)

ท่านพระครูวิจิตรสรนาท เล่าว่า “...โครงการทำฝายน้ำคลองแหนี้เกิดขึ้นได้จากน้ำพักน้ำแรงของท่านพระครูปลัดสมพร ฐานมโหม ท่านได้เสียสละแรงกายแรงใจในการศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเองในเรื่องของการจัดทำกรขุดลอก รื้อฝักตบชวาและจัดสร้างเตาเผาขี้ขยะ ถูพลาสติก และ โฟม ซึ่งเป็นขยะที่ย่อยสลายยาก แรกเริ่มการจัดทำโครงการนี้ไม่มีผู้ใดเห็นด้วยกับการจัดตั้งโครงการ เนื่องจากเห็นว่า การพัฒนาคลองแหไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เฉากเช่นเดียวกับในอดีต และถึงลำคลองแหจะใสสะอาดขึ้นมาก็ไม่ได้อะไรได้ผลเสียอะไรต่อชาวบ้าน จึงถูกคัดค้านจากประชาชนในชุมชน และไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการพัฒนาเท่าที่ควร แต่ท่านก็ไม่ลดละความพยายามในการพัฒนา ท่านได้ใช้งบประมาณของตนเองในการจ้างคนมาตัดขยะที่เน่าเสียขึ้นจากลำคลอง และทำการขุดลอกคูคลอง จนลำคลองเริ่มใสสะอาดขึ้นเป็นลำดับ...”

(สัมภาษณ์วันที่ 26 มิถุนายน 2553)

กิจกรรมทำฝายน้ำล้นคลองแห ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อต้องการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนคลองแหและชุมชนใกล้เคียง การที่ท่านพระครูปลัดสมพร และกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ได้ให้ความรู้ให้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อม และชี้ให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยให้ความสำคัญของคลองแห ที่ถือว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชุมชนคลองแห ที่ช่วยหล่อเลี้ยงระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียง ประกอบกับกิจกรรมการทำฝายน้ำล้นคลองแห ทำให้ระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์ ร่มรื่น สะอาดตามากขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ชาวบ้านมีความสนใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือร่วมใจกันขุดลอกคูคลอง การไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในคลองแห เป็นต้น ภายหลังจากที่ท่านได้ริเริ่มการทำฝายน้ำล้นคลองแหและประสบผลสำเร็จ ไปได้ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้กลุ่มเครือข่ายรักษ์คลองอู่ตะเภา เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลา องค์กรสาธารณสุขจากประเทศสหรัฐอเมริกา (NGO) และหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาสนับสนุนและให้งบประมาณ โดยได้จัดการประชุมขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ประชุมร่วมกับท่านพระครูปลัดสมพร และกลุ่มอนุรักษ์คลองแห โดยได้นำเอาปัญหาของพื้นที่คลองแหมาพิจารณาเพื่อช่วยกันค้นหาแนวทางแก้ปัญหาโดยยืนอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง กล่าวคือ ค้นหาศักยภาพที่มีอยู่ของพื้นที่ และนำเอาต้นทุนในด้านต่างๆที่มีอยู่ แล้วเชื่อมร้อยด้วยกระบวนการพัฒนาและความรู้จากภาคีต่างๆทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จ

เมื่อได้งบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ท่านพระครูปลัดสมพรจึงได้สั่งให้ปรับปรุงการทำฝายน้ำล้นคลองแหขึ้น โดยเริ่มจากการจัดเวทีประชาคมในการพบปะชาวบ้านและผู้ที่ต้องการเข้าร่วมพัฒนาคลองแหขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องปัญหาของคลองแหที่ประสบอยู่และแนวทางแก้ไขในระยะยาว หลังจากการจัดเวทีประชาคมจึงได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์คลองแหที่ดูแลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในปีพ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในตำบลร่วมกันอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านภายใต้การส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยให้ประชาชนเป็นผู้นำในการรณรงค์ อนุรักษ์ และปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม กลุ่มอนุรักษ์คลองแหมีสมาชิกทั้งหมด 60 คน ซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชนคลองแห และเลือกสมาชิกจากกลุ่มอนุรักษ์คลองแหเป็นกรรมการในส่วนการทำฝายน้ำล้นคลองแหจำนวน 10 คน ซึ่งการรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละคนจะแบ่งตามความสามารถ และช่วยกันทำหน้าที่ต่างๆ โดยไม่ได้แบ่งแยกตำแหน่งออกอย่างชัดเจน ซึ่งคณะกรรมการทำหน้าที่มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2546 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2553) ประกอบด้วย

1. สิทธิโท อุดม เพ็ชรธนู	2. นายบวร ไชยพุทธ
3. นายปรีชา กาญจน์พันธ์	4. นายสันฐาน ดินลานสกุล
5. อาจารย์ประเสริฐ รักษ์วงศ์	6. อาจารย์พิชญา แก้วขาว
7. อาจารย์สิทธิศักดิ์ ต้นมงคล	8. นายโรจน์ สาสุธรรม
9. นายไสว สุวรรณชนะ	10. นายสมใจ สุวรรณรัตน์

กิจกรรมทำฝายนํ้าคลองแห ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ท่านพระครูปลัดสมพร และตัวแทนคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ได้ไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำฝายคักขะ และสิ่งปลูกสร้างในคลองแห และได้ไปศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาพันธุ์ไม้ ที่สวนพฤกษศาสตร์ จังหวัดพัทลุง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ และสวนสมุนไพรในชุมชนคลองแห ต่อไป นายโรจน์ สาสุธรรม หนึ่งในคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห กล่าวว่า

“... ทางกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ได้ส่งตัวแทนไปศึกษาดูงานที่สวนพฤกษศาสตร์ จังหวัดพัทลุง ที่นั่นเค้ามีแนวทางในการจัดฝายคักขะที่มีกระบวนการ และเป็นระเบียบเรียบร้อย เค้าได้ลองคิดลองดูกว่าจะได้ฝายนํ้าดีๆ ขึ้นมา อีกอย่างเค้าแนะนำให้ทางกลุ่มจัดทำสวนพฤกษศาสตร์กับสวนสมุนไพร ด้วย เพราะเป็นการช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมไปอีกทางนึงด้วย”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 มิถุนายน 2553)

ท่านพระครูปลัดสมพร ต้องการที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาฝายนํ้าคลองแหมากยิ่งขึ้น จึงได้จัดประเพณีก่อเจดีย์ทรายขึ้นในปีพ.ศ. 2547 โดยท่านเล่าว่า

“... อยากให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้าง เลยอาศัยการจัดประเพณีการก่อเจดีย์ทรายขึ้น เพราะชาวบ้านเค้าชอบทำบุญกันอยู่แล้ว ทรายที่ชาวบ้านเอามาทำบุญกันนี้ ก็จะนำมาทำฝายอีกทีนึง อีกอย่างตอนชาวบ้านเข้าร่วมงาน ทางคณะกรรมการกลุ่มก็จะอาศัยจังหวะนี้ในการเผยแพร่งานการทำฝายนํ้าคลองแห เป็นการเชิญชวนให้มาร่วมกันทำฝายด้วย ชาวบ้านก็ปลื้มใจได้ทำบุญด้วย ได้พัฒนาชุมชนด้วย”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 สิงหาคม 2553)

การจัดทำฝายน้ำล้นคลองแหในตอนแรก เกิดจากการระดมความคิดและการลงมือทดลองของท่านพระครูปลัดสมพร และทางคณะกรรมการกลุ่มได้ทำฝายโดยใช้กระสอบทรายที่ได้จากงานประเพณีการก่อเจดีย์ทราย ท่านเล่าว่า

“... นำกระสอบทรายลงวางใต้น้ำประมาณ 4 เมตร ทำแบบนี้ได้ผลอยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นขยะเยอะเกิน ทำให้พังลงมา หลังจากนั้นใช้ไม้ก็พังอีก ใช้เสาไฟฟ้าก็พังอีก ไม่รู้จะทำยังไงละ เลยระดมความคิดกับทางคณะกรรมการกลุ่ม และหน่วยงานที่ใ้งบประมาณ ตอนนั้นนั่งประชุมกันอยู่ริมคลองแหพอดี เห็นต้นไม้ล้มขวางคลองแบบเบียดๆ ทำให้ขยะมันมาติดที่มุมต้นไม้แหลม เลยคิดว่ามาลองทำ “ฝายหัวเฉียง” กัน...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 สิงหาคม 2553)

ในปีพ.ศ. 2549 ท่านพระครูปลัดสมพรและคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแหได้จัดประชุมเวทีแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับผู้แทนชุมชนทั้ง 21 ชุมชน ตัวแทนเทศบาลนครหาดใหญ่ และตัวแทนเทศบาลตำบลคลองแห จำนวน 90 คน ในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2549 พบว่าน้ำในคลองแหมีสภาพตื้นเขิน มีขยะเป็นจำนวนมาก จึงมีแนวคิดในการทำฝาย เพื่อใช้ดักขยะมูลฝอย น้ำมัน สิ่งปฏิกูลต่างๆ และบำบัดน้ำเสียในคลองแห ป้องกันไม่ให้เกิดการขวางกั้นน้ำในลำคลองจนเกิดปัญหาน้ำท่วม ประจวบกับการทำฝายน้ำล้นคลองแหที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จ การทำฝายในครั้งนี้ท่านพระครูปลัดสมพรได้รับแรงบันดาลใจจากการที่มีกิ่งไม้ล้มขวางลำคลอง ทำให้มีขยะลอยมาติดอยู่ จึงได้นำเสนอแนวการจัดทำฝายหัวเฉียงขึ้น ท่านพระครูปลัดสมพรและคณะกรรมการกลุ่มได้เดินทางไปศึกษาดูงานที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง แนวทางในการสร้างรูปแบบของฝายให้มีลักษณะเฉียง โดยต้องการให้ขยะไหลมากองรวมกันเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้รถแม็คโคคอยาวดักขยะได้ง่ายขึ้น การจัดทำฝายเฉียงได้จัดทำขึ้นในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 โดยทรายที่นำมาทำฝายได้มาจากการก่อเจดีย์ทราย และการทอดผ้าป่า และซื้อมาบางส่วนด้วยงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ จำนวน 128,000 บาท ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรต่างๆ การทำฝายแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 มีชาวบ้านตำบลคลองแห นักเรียนโรงเรียนวัดคลองแห และนักเรียนโรงเรียนหาดใหญ่เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำฝายหัวเฉียง ส่วนเดือนกุมภาพันธ์ ในวันที่ 5 มีนาคม 2549 นักเรียนโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 และวันที่ 8 มีนาคม 2549 ทหารจากกองทัพอากาศโยธิน กองบิน 56 ได้เข้าร่วมในการจัดทำฝายน้ำล้นคลองแห และได้รับความร่วมมือจากเทศบาลตำบลคลองแหในการจัดทำฝายหัวเฉียงตลอดระยะเวลา 2 เดือน ขั้นตอนในการทำฝายหัวเฉียง มีดังนี้

1. ใช้ไม้สนเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 4-5 นิ้ว ความยาว 4 เมตร ปริมาณไม่น้อยกว่า 300 ท่อน
2. ใช้ไม้สนเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 2-3 นิ้ว ความยาว 4 เมตร ปริมาณ 50 ท่อน
3. ตอกหลัก (ไม้สนขนาด 4-5 นิ้ว) ลงไปในคลอง ให้หัวหลักโผล่พ้นน้ำประมาณ 1 เมตร โดยตอกหลักให้ชิดและเฉียงให้มีขนาด 45 องศาอยู่ในลักษณะแบบขวางคลองและใช้ไม้คาค (ไม้สนขนาด 2-3 นิ้ว) ขวางผูกติดกัน
4. นำทรายบรรจุกระสอบประมาณ 3,000 กระสอบ และปูนซีเมนต์ 2 ตัน มาผสมกับทรายแล้วบรรจุกระสอบ นำไปวางไว้ช่วงบนที่ไม่สัมผัสผิวน้ำ หลังจากนั้นก็นำไปจัดเรียงเป็นชั้น

ภาพประกอบ 8 ฝ่ายน้ำคลองแห
ที่มา (ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2553)

ท่านพระครูปลัดสมพร เล่าว่า “...ในขณะที่การดำเนินการสร้างฝายน้ำพัฒนาไปเรื่อยๆ ในวันที่ 24 – 25 มีนาคม พ.ศ. 2549 เกิดฝนตกหนักทั้งวันทั้งคืน ทำให้ฝายที่กำลังสร้างอยู่ แต่ยังไม่แล้วเสร็จเกิดพังทลายลง เนื่องจากมีขยะจำนวนมากไหลมาเอ่อกองอยู่บริเวณฝาย ผนวกกับน้ำที่ไหลเชี่ยว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกระสอบทรายและไม้ที่ตอกค้ำไว้ ไม่สามารถรับน้ำหนักของน้ำและขยะไหว...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 13 กันยายน 2553)

จากเหตุการณ์ฝ้ายพังทลายลง ท่านพระครูปลัดสมพรจึงให้พัฒนาปรับปรุงฝ้ายขึ้นในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 โดยเปลี่ยนวัสดุการทำฝ้ายใหม่ เพื่อให้มีความแข็งแรงมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงใช้วิธีการเดิมในการทำฝ้าย โดยใช้เสาเข็มคอนกรีต ความยาวประมาณ 4-6 เมตร ไม้สน เส้นผ่าศูนย์กลาง 5-6 นิ้ว ความยาว 4 เมตร สำหรับเป็นไม้ค้ำคาง และเสาไฟฟ้าใหม่และเก่าความยาวประมาณ 12 -15 เมตร ที่มีผู้บริจาคให้ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลคลองแห และเทศบาลนครหาดใหญ่ในการเคลื่อนย้าย นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเรื่องรถตัดดิน (แบคโฮล) ที่ใช้ในการตอกเสาเข็มและยกเสาเข็ม เนื่องจากการทำงานไม่สามารถทำได้ด้วยกำลังคน การทำกิจกรรมนี้ยังได้รับความสนใจจากชาวบ้านตำบลคลองแหอย่างเนืองแน่นในการเฝ้าดูและร่วมใจกันผูกไม้สนให้ติดกับเสาคอนกรีต โดยความหวังที่ว่าคลองแหจะกลับมาใสสะอาด รื่นรมย์อีกครั้ง ไพบุลย์ ชูช่วย หนึ่งในคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห เล่าว่า

“ตอนที่ทำฝ้าย มีหน่วยงานมากมายเข้าร่วมและสนับสนุน เพราะว่าตอนนั้นใช้เสาคอนกรีตทำฝ้าย มันใช้คนแบกไม่ได้ เลยต้องพึ่งรถแมคโคร อบจ. เค้าให้รถตัดดินมา วันนั้นคนมาดูกันเยอะเลย ชาวบ้านมาร่วมดู มาโห่เชียร์กันเป็นร้อยๆคน เป็นภาพที่ประทับใจมาก แสดงว่าชาวบ้านก็อยากให้คลองแหใสสะอาด ”

(สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2553)

นอกจากการทำฝ้ายน้ำคลองแหแล้ว ยังมีการจัดอบรมและจัดทำน้ำหมักชีวภาพ การทำ EM balls และการทำปุ๋ยโบกาฉิ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการทำฝ้าย ท่านพระครูปลัดสมพรได้ชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมการอบรม โดยมี สิทธิโชค เพ็ชรธนู หนึ่งในคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแหเป็นผู้ให้ความรู้กับชาวบ้านในชุมชน และการอบรมในครั้งนี้ยังสามารถใช้ป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในเรื่องการทำน้ำหมักอีกด้วย วัตถุประสงค์ของการจัดการอบรม คือ เพื่อต้องการให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องของการทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม งดการใช้สารเคมี และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กำจัดกลิ่นเหม็นในคอกสัตว์ และสามารถนำไปใช้สำหรับการเกษตรได้ เป็นต้น อีกทั้งสามารถต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้อีกด้วย การจัดอบรมครั้งแรกให้ความรู้เรื่องของการทำน้ำหมักชีวภาพ ให้กับโรงเรียนจำนวน 3 โรงเรียนในตำบลคลองแห ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองนายขี้ มีอาจารย์และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 40 คน โรงเรียนบ้านทุ่งน้ำ มีอาจารย์ ทีมบุคลากร และนักเรียนจำนวน 58 คน

โรงเรียนวัดคลองแห มีอาจารย์ ทีมบุคลากรและนักเรียนจำนวน 65 คน การจัดการอบรมในครั้งนี้เกิดขึ้นได้จากงบประมาณของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพจำนวน 61,000 บาท ซึ่งการอบรมจะจัดขึ้นทุกปี ขึ้นอยู่กับงบประมาณและความต้องการของหน่วยงานภายนอกที่ ต้องการที่จะศึกษาหาความรู้ ในการอบรมมีวิทยากรซึ่งเป็นคณะกรรมการของกลุ่มอนุรักษ์คลองแห คือ สิบโทอุดม เพ็ชรธนู เป็นผู้ให้ความรู้ เริ่มการอบรม เวลา 09.30 – 14.00 น. ในวันที่ 3 มกราคม 2549 อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรมการจัดทำน้ำหมักชีวภาพ มีดังนี้

1. ถังจำนวน 10 ใบ
2. กากน้ำตาล 5 แกลลอน
3. เศษผลไม้และเศษผัก เช่น เปลือกส้มป๊อปเปิ้ล ชมพู เป็นต้น
4. น้ำจุลินทรีย์ 10 ลิตร (ถังละ 1 ลิตร)

ขั้นตอนในการทำ นำเศษผักและเปลือกผลไม้ นำมาสับเป็นชิ้นเล็กๆ ผสม กากน้ำตาลและน้ำจุลินทรีย์ หลังจากนั้นบรรจุลงในถังที่มีฝาปิดหมักไว้ประมาณ 3 เดือน ก็สามารถนำมาใช้ได้

หลังจากได้มีการอบรมการทำน้ำหมักชีวภาพเป็นครั้งแรก ในครั้งนั้นแล้ว ได้มีการจัดอบรมขึ้นเรื่อยๆ โดยมีบุคคลที่ให้ความสนใจเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง เช่น นักศึกษาฝึกงานจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ประชาชนที่เลี้ยงสุกรในพื้นที่ตำบลคลองแห เป็นต้น อีกทั้งยังมีกลุ่มนักเรียนโรงเรียนวัดคลองแหเข้าร่วมอบรมเพื่อศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากการอบรมในครั้งก่อนด้วย นอกจากการฝึกอบรมการทำน้ำหมักชีวภาพแล้ว ยังมีการอบรมการจัดทำ EM balls และปุ๋ยโบกาฉิ ขึ้นในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 โดยมีนักเรียนโรงเรียนวัดคลองแห ซึ่งมีอาจารย์สมยศ สุระโณ และทีมบุคลากร รวมทั้งสิ้นจำนวน 65 คน เข้าร่วมในการอบรมนี้ด้วย สิบโทอุดม เพ็ชรธนู ได้เล่าถึง อุปกรณ์และขั้นตอนในการทำปุ๋ยโบกาฉิ และการทำ EM balls ดังนี้

“...การทำปุ๋ยโบกาฉิ มีส่วนผสมและวัสดุ คือ 1. มูลสัตว์ หรือกากอาหาร
เราเรียกกันว่า ชีว 1 ส่วน 2. แกลบดิบ 1 ส่วน 3. รำละเอียด 1 ส่วน 4. น้ำจุลินทรีย์
1 ช้อนโต๊ะ 5. กากน้ำตาล 1-2 ช้อนโต๊ะ 6. น้ำสะอาด 10 ลิตร วิธีการทำ นำมูลสัตว์
แกลบ รำละเอียด ผสมให้เข้ากัน (คลุกให้เข้ากัน) จากนั้นนำน้ำจุลินทรีย์
กากน้ำตาลผสมในน้ำสะอาด กวนให้เข้ากัน แล้วนำไปรดบนกองวัสดุ จากนั้นนำ
ปุ๋ยที่ได้ใส่กระสอบเก็บไว้ในที่ร่ม เมื่อผ่านไป 5-7 วันก็นำมาใช้ได้ ซึ่งในการจัด
อบรมเรื่องนี้เกือบทุกครั้ง จะสามารถผลิตปุ๋ยได้ประมาณ 50-60 กระสอบ ส่วน

การทำ EM balls ใช้ปุ๋ยโบกาฉิ 1 ส่วน รำละเอียด 1 ส่วน แกลบบด 1 ส่วน ดินเหนียว 1 ส่วน น้ำหมักจุลินทรีย์ 10 ส่วน และกากน้ำตาล 1 ส่วน นำปุ๋ยโบกาฉิ รำละเอียด แกลบบด และดินเหนียวมาผสมกัน แล้วนำน้ำหมักจุลินทรีย์และกากน้ำตาลมาคลุกเคล้าจนสามารถปั้นเป็นก้อนได้ ขนาดเท่ากำมือครึ่งให้แห้ง เก็บไว้ในที่ร่ม 1-2 วันแล้วนำมาบรรจุในถุงพลาสติกให้อยู่ในสภาพที่ไม่มีอากาศ เก็บไว้ประมาณ 10-15 วัน หลังจากนั้นก็สามารถนำไปโยนในคลองแหและคลองเคยเพื่อบำบัดน้ำเสียได้...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 13 กันยายน 2553)

ในการอบรมให้ความรู้เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยโบกาฉิ และการทำ EM balls ในแต่ละครั้ง สิบโทอุดม เพ็ชรธนู จะสอดแทรกความรู้ในเรื่องประโยชน์ของการทำน้ำหมักชีวภาพควบคู่ไปด้วย ซึ่งเนื้อหาในการอบรม จะประกอบด้วย

1. ด้านการเพาะปลูก สามารถลดต้นทุนการผลิต โดยไม่ต้องพึ่งการใช้สารเคมีซึ่งมีราคาที่สูงพอสมควรในการเพิ่มผลผลิตให้โตเร็ว และผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกเป็นผลผลิตที่ปลอดสารเคมีและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมอีกด้วย
2. ด้านการประมง ประโยชน์ของน้ำหมักชีวภาพ ช่วยลดปัญหาน้ำเสียที่จะก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทรุดโทรม
3. ด้านการเลี้ยงสัตว์ ช่วยในการบำบัดกลิ่นเหม็นในคอกสัตว์ อีกทั้งยังช่วยให้อัตราการเจริญเติบโตได้ดี ลดการตายของสัตว์ และสามารถป้องกันโรคได้ เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด
4. ด้านสิ่งแวดล้อม สามารถนำเศษอาหารที่เหลือใช้มาใช้ประโยชน์อีกครั้ง โดยการทำปุ๋ย เพื่อช่วยในการบำบัดน้ำเสีย

ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมการเทน้ำหมักชีวภาพ และการโยน EM balls ลงในคลองแหเพื่อปรับสภาพน้ำให้สะอาดได้เสร็จสิ้นลง ได้มีการรายงานผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ DO (Dissolved Oxygen) และค่า PH โดยมี สิบโทอุดม เพ็ชรธนู เป็นผู้ทำการตรวจและรายงานผล ซึ่งการเทน้ำหมัก การโยน EM balls และการตรวจรายงานค่าออกซิเจนจะทำขึ้นปีละ 6 ครั้ง โดยมีตัวอย่างผลการตรวจวัดค่า ดังนี้

วันที่ 15 มกราคม 2549 (หมายเหตุ ก่อนเทน้ำหมัก)

จุดตรวจ ทำน้ำวัดคลองแหและสะพานคลองเคยวัดคลองแห
 สภาพน้ำโดยทั่วไป น้ำไหลเอื่อย
 สภาพน้ำขณะตรวจวัด มีความขุ่นมาก มีกลิ่น และมีขยะเล็กน้อย
 ผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) 0.5
 ผลการตรวจวัดค่า (PH) ด้วยวิธีการเทียบสี -
 คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภท เลื่อมโทรมมาก

วันที่ 27 มกราคม 2549 (หมายเหตุ หลังเทน้ำหมักชีวภาพ 12 วัน จำนวน 20 ถัง)

จุดตรวจ ทำน้ำวัดคลองแหและสะพานคลองเคยวัดคลองแห
 สภาพน้ำโดยทั่วไป น้ำไหลเอื่อย
 สภาพน้ำขณะตรวจวัด มีความขุ่นเล็กน้อย มีกลิ่นเล็กน้อย และมีขยะเล็กน้อย
 ผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) 2.0
 ผลการตรวจวัดค่า (PH) ด้วยวิธีการเทียบสี -
 คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภท เลื่อมโทรม

วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2549 (หมายเหตุ หลังเทน้ำหมักชีวภาพ 18 วัน จำนวน 50 ถัง)

จุดตรวจ ทำน้ำวัดคลองแหและสะพานคลองเคยวัดคลองแห
 สภาพน้ำโดยทั่วไป น้ำไหลเอื่อย
 สภาพน้ำขณะตรวจวัด มีความขุ่นเล็กน้อย มีกลิ่นเล็กน้อย
 ผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) 5.0
 ผลการตรวจวัดค่า (PH) ด้วยวิธีการเทียบสี -
 คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภท เลื่อมโทรม

วันที่ 3 มีนาคม 2549 (หมายเหตุ ไม่ได้เทน้ำหมักชีวภาพ)

จุดตรวจ ทำน้ำวัดคลองแหและสะพานคลองเคยวัดคลองแห
 สภาพน้ำโดยทั่วไป น้ำนิ่ง
 สภาพน้ำขณะตรวจวัด มีความขุ่นมาก มีกลิ่น
 ผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) 1.0

ผลการตรวจวัดค่า (PH) ด้วยวิธีการเทียบสี 7.0
 คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภท เลื่อมโทรม

วันที่ 15 มีนาคม 2549 (หมายเหตุ เเทนน้ำหมักชีวภาพจำนวน 5 ถัง)

จุดตรวจ ทำน้ำวัดคลองแหและสะพานคลองเคียววัดคลองแห
 สภาพน้ำโดยทั่วไป น้ำนิ่ง
 สภาพน้ำขณะตรวจวัด มีความขุ่นมาก มีกลิ่น และมีขยะเล็กน้อย
 ผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) 1.0
 ผลการตรวจวัดค่า (PH) ด้วยวิธีการเทียบสี 7.0
 คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภท เลื่อมโทรม

วันที่ 29 มีนาคม 2549 (หมายเหตุ ฝนตกหนัก ตั้งแต่ 21-28 มีนาคม 2549)

จุดตรวจ ทำน้ำวัดคลองแหและสะพานคลองเคียววัดคลองแห
 สภาพน้ำโดยทั่วไป น้ำไหลเอื่อย
 สภาพน้ำขณะตรวจวัด มีความขุ่นมาก และมีขยะมาก
 ผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) -
 ผลการตรวจวัดค่า (PH) ด้วยวิธีการเทียบสี 7.5
 คุณภาพน้ำจัดอยู่ในประเภท พอใช้

จากผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ (DO) และค่า PH ในครั้งนี้พบว่า
 คุณภาพของน้ำดีขึ้นเรื่อยๆ และได้มีการดำเนินการตรวจวัดอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการเทน้ำหมัก
 ชีวภาพลงคลองแหที่จะมีการทำเป็นครั้งคราว ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เล่าว่า

“... ตอนนี้ฝายน้ำคลองแหไม่ต้องปรับปรุงแล้ว สามารถใช้งานได้
 ตลอด แต่ก็อาจมีการซ่อมแซมบ้าง ถ้าฝายน้ำคลองแหเกิดการชำรุด มีชาวบ้าน
 และหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาดูงานเยอะแยะมากมาย เช่น เทศบาลนครหาดใหญ่ ต.
 กอหงส์ หน่วยงานรักคลองอู่ตะเภา เข้ามาดูงานกันเพราะฝายน้ำคลองแห ช่วยดัก
 ขยะจากน้ำท่วม ตอนน้ำท่วมปี 2553 ขยะลอยมาติดที่ดักขยะ สิบๆ ตัน ต้องอาศัย
 เทศบาลเป็นผู้ดูแลในการจัดการขยะ เพราะต้องใช้เครื่องจักรในการเก็บขยะ

แตกต่างจากเมื่อก่อนชาวบ้านช่วยกันเก็บ แต่ตอนนี้เกินกำลัง ส่วนการเทน้ำหมักชีวภาพ และ โยน EM balls จะทำเป็นครั้งคราว เพราะได้รับการอนุเคราะห์จากสจ.อุดม ทองมุณี และอาจารย์พิชญา แก้วขาว ซึ่งเป็นกลุ่ม NGO ม.อ.หาดใหญ่ร่วมมือกับกลุ่มสิ่งแวดล้อม ภาค 16 มาติดตั้งเครื่องวัดน้ำที่หัวสะพานถ้ามาตรวัดระดับค่าออกซิเจนมีไฟสีเหลือง แสดงว่าน้ำเสียแล้ว ถ้ามีไฟแดง แสดงว่าน้ำเสียมาก ทุกคนต้องช่วยกันเก็บขยะ เทน้ำหมักชีวภาพ และ โยน EM balls แต่ถ้าไฟไม่ขึ้นแสดงว่าน้ำใส สะอาด...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2553)

สำหรับกิจกรรมการทำฝายน้ำล้นแห่งนี้ แม้จะไม่มีผลการประเมินผลแต่เห็นผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง และมีการรายงานผลการตรวจวัดค่าออกซิเจนละลายน้ำ และค่า PH เป็นระยะๆ และมีการออกตรวจสภาพน้ำ และสิ่งปฏิกูลในคลองแห จำนวน 6 ครั้งต่อปี

ถึงแม้ว่าการทำฝายน้ำล้นแห่งนี้จะมีอุปสรรคในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การไม่ยอมรับการจัดทำกิจกรรมนี้ของประชาชนในตอนแรก และการเกิดอุทกภัยทางธรรมชาติอันเป็นเหตุให้ฝายต้องพังทลายลงในระหว่างการจัดทำ แต่การจัดทำฝายน้ำล้นแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้งบประมาณและการยอมรับจากแพร่หลาย ทำให้ท่านพระครูปลัดสมพรได้รับรางวัลต่างๆมากมาย เช่น

โล่เกียรตินิยมผู้ส่งเสริมสิ่งแวดล้อม จากนายอนันต์ กาลสันติ นายองค์การบริหารส่วนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในปีพ.ศ. 2551 ได้มาจากผลงานการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการทำท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้เป็นแกนนำ ชักชวนชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองแห

รางวัลเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับภาคใต้ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มาจากผลงานการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นผลงานที่ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม รู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ส่งผลให้ท่านได้เป็นพระสงฆ์นักพัฒนา ที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่งของภาคใต้

1.3 กิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบันนี้ โดยท่านพระครูปลัดสมพรต้องการรักษาความสมดุลของธรรมชาติให้อยู่คู่กับคลองแหตลอดไป และเป็นการเชิญชวนให้ชาวบ้านในชุมชนคลองแหและชุมชนใกล้เคียงได้สังเกตเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของแหล่งน้ำ โดยร่วมกันอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวคลองแหไว้ ซึ่งกิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห ประกอบด้วย

1.3.1 กิจกรรมปล่อยปลาในคลองแห เพื่อเป็นการขยายพันธุ์สัตว์น้ำ และรักษาสมดุลทางธรรมชาติ กรมประมงจังหวัดสงขลาจึงได้ให้การสนับสนุนพันธุ์ปลา โดยร่วมกับทางวัดและชาวบ้านในการปล่อยพันธุ์ปลา ซึ่งจะกระทำปีละ 1 ครั้งที่ทำน้ำวัดคลองแห ซึ่งจัดเป็นสถานที่ในการปล่อยปลาสำหรับผู้ที่ต้องการสะเดาะเคราะห์อยู่แล้ว และยังจัดเป็นเขตอภัยทาน ห้ามจับสัตว์ทุกชนิดด้วย

1.3.2 กิจกรรมการปลูกต้นไม้ และการบวชป่า ท่านพระครูปลัดสมพรและคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห จัดให้ปลูกต้นไม้ขึ้นในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม และวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี ส่วนใหญ่แล้วทางคณะโรงเรียนวัดคลองแห และทางโรงเรียนใกล้เคียงจะนำนักเรียนมาร่วมกันทำกิจกรรมนี้ในทุกปี เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดนี้ ทำให้หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ให้ความสนใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนี้ โดยนำเสนอข่าวผ่านหนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก วันพฤหัสบดี ที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2550 ซึ่งกิจกรรมนี้สืบเนื่องมาจากที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานกระแสพระราชดำริสแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 75 พรรษาเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2550 พระองค์ทรงห่วงใยและทรงตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนไทยทุกคนช่วยกันอนุรักษ์ต้นไม้แม่น้ำ ทางกระทรวงวัฒนธรรม(วธ.) โดยการนำของคุณหญิงไขศรีศรีอรุณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมจึงได้ทำหน้าที่ดูแลวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของคนไทยจึงหาวิธีอนุรักษ์น้ำและป่าผ่านความเชื่อ โบราณและคตินิยมทางพุทธศาสนา เช่น ประเพณีบวชป่า นำผ้าเหลืองไปบวชต้นไม้ในชุมชน เป็นกุศโลบายสร้างจิตสำนึกและกระตุ้นให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม ไม่ตัดต้นไม้ที่บวชแล้ว เป็นการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน และได้ให้วัดคลองแหเป็นตัวอย่างศูนย์บูรณาการสายใยชุมชน และเป็นชุมชนตัวอย่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและทำทุกอย่างเพื่อส่วนรวม ชาวบ้านต่างให้ความร่วมมือ ขณะที่ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ก็พร้อมให้ความช่วยเหลือ

1.3.3 กิจกรรมการใช้คลองให้เป็นประโยชน์ จากการร่วมมือ ร่วมใจ และการให้งบประมาณของชาวบ้าน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้คลองแหใส สะอาดขึ้น นอกจากนี้ระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียงยังร่มรื่น เจริญหู เจริญตา ท่านพระครูปลัดสมพรและกลุ่มอนุรักษ์คลองแห จึงได้ประชุมกัน และมีความเห็นที่ว่า ในเมื่อคลองแหใสสะอาดแล้ว เราควรที่จะใช้คลองให้เป็นประโยชน์ โดยการจัดกิจกรรมต่างๆขึ้น เช่น งานประเพณีแข่งเรือยาว ซึ่งจะจัดร่วมกับเทศบาลตำบลคลองแห โดยจะจัดแข่งขันเป็นประจำในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี และการแข่งขันชมมวยทะเล ในคลองแห มวยทะเลเป็นกีฬาอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านให้ความสนใจ

จากผลงานที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆ ได้เห็นความสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนคลองแห จึงได้ติดตามเสนอข่าวเป็นประจำ ท่านพระครูปลัดสมพรได้รับการยกย่องจากหน่วยงานต่างๆ และได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐ สื่อมวลชน และองค์กรต่างๆ ได้สอบถาม และสัมภาษณ์ท่านพระครูปลัดสมพรเกี่ยวกับการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อยกย่อง และประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้แก่ชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาศึกษางาน

2. นายสุนทร นาคประดิษฐ์ ศิลปินดีเด่นจังหวัดสงขลา สาขาวรรณศิลป์ “บทกลอนหนังตะลุง” ประจำปี 2543 ได้ยกย่องผลงานส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยนำไปแต่ง “กลอน โนรา” ให้ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดคลองแห ใช้ขับร้อง ดังนี้

คลองแหแลงาม

สวัสดิ์ท่านผู้ที่มีเกียรติยิ่ง	ทั้งชายหญิงผู้ทั้งฟุ้งถ้วนทั้งหลาย
ด้วยสังคมปัจจุบันมากอันตราย	แต่ทุกฝ่ายกลับไม่มองของสำคัญ
น้ำมีค่ายิ่ง เปรียบเหมือนสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์	ชุบชีวิตมวลมนุษย์สุดสุขสรรค์
น้ำเป็นสิ่งยิ่งราคาถ่านันต์	น้ำผูกพันฝังติดชีวิตคน
ในโลกนี้หากไม่มีน้ำตามธรรมชาติ	มนุษย์ไม่อาจมีชีวิตสร้างผลิตผล
พระศัพทัญญูรู้ปัญหาทั่วสากล	ทรงสอนนิกรชนรู้พอดี
รู้ประหัยคตคิกเลศต้นเหตุใหญ่	ให้เข้าใจปฏิบัติเรื่องอริยสัจสี่
ทั่วโลกจะผาสุกทุกข้ไม่มี	แล้วโลกนี้จะใสศดลคว่นวาย
(คำคอน)	

จะขอบอกทุกท่าน ชาวเทศบาลคลองแห หนุ่มสาวเฒ่าแก่ที่ฟังทั้งหลาย	
เรื่องคลองต้องเล่าบอกกล่าวหญิงชาย	เพื่อให้เป้าหมายสิ่งประสงค์ตรงกัน
ธรรมชาติให้มาต้องรักษาหวงแหน	ต้องหาทางวางแผนเพื่อสร้างสุขสรรค์
อย่าให้มนุษย์สิ้นสุดเผ่าพันธุ์	ร่วมด้วยช่วยกันพิทักษ์รักษ์คลอง
เทศบาลคลองแหต้องแก้ปัญหา	ให้สายธาราหลุดพ้นหม่นหมอง
ทางวัดคลองแหชวนพ่อแม่มามอง	ทุกสถานบ้านช่องเราต้องร่วมคิด
ปัจจุบันคลองแหมีแต่ปัญหา	การใช้คงคาให้รู้ค่าสักนิด
แก้ปัญหาเรื่องนี้ต้องตามต่อติด	วัดกับคลองต้องสนิทเพราะอยู่ติดต่อกัน
วัดอยู่ติดคลองเป็นสิ่งปองหมาย	ทำกิจทั้งหลายสนใจใฝ่ฝัน
หวนคิดความหลัง เมื่อคลองยังสำคัญ	สุขสรรหรรษาปูปลามากมาย
ฤดูน้ำหลังสิ้นฝั่งน้ำหลาก	นาวามามากทำจอดหลุดลอย
ปัจจุบันปัญหานี้ก็น่าเสียดาย	คลองแหแลหายมาสิ้นสายลำคลอง

3. ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอนุกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา “ลุ่มน้ำย่อยคลองอยู่ตะเภา” ตามคำสั่งจังหวัดสงขลาที่ 1651/2549

4. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม คุณหญิง ไชยศรี ศรีอรุณ ได้ยกย่องชมเชย วัดคลองแห เป็น “ตัวอย่างสมานฉันท์ทุกศาสนา” ในปีพ.ศ. 2551 โดยร.มว. วัฒนธรรมได้เห็นว่า วัดคลองแห จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน พบว่า พระครูปลัดสมพร เจ้าอาวาสวัดคลองแห และผู้นำชุมชน มีความเข้มแข็งในการดำเนินงาน โดยได้มีการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และลานวัฒนธรรมเพื่อใช้จัดกิจกรรมและประเพณีต่างๆ รวมทั้งการจัดสร้างห้องสมุดขนาดเล็ก เพื่อให้เด็กใช้เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ในขณะเดียวกันชุมชนยังมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง การทำน้ำหมักชีวภาพปรับสภาพน้ำเสียในคลองแห เพราะที่ผ่านมาน้ำในคลองน้ำเสียส่งกลิ่นเหม็น แต่ปัจจุบันสภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมเริ่มดีขึ้น จึงเห็นว่าชุมชนคลองแหมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดีมาก โดยมีวัดและพระครูปลัดสมพรเป็นศูนย์กลางในการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชน

2. บทบาทการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้ดำเนินการโดยผ่านโครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปและวัฒนธรรม ในปีพ.ศ. 2547 ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพวัดคลองแห อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยใช้สถานที่บริเวณลานวัดและศาลาการเปรียญในการฝึกอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ต้องการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่สู่ชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังต้องการให้ชาวบ้านใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากมีประชากรเพิ่มขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดการแข่งขันทางอาชีพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดภาวะว่างงานตามมา ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม กล่าวว่า

“สมัยนี้ภาวะแข่งขันการทำงานเพิ่มมากขึ้น คนหนุ่มสาวต้องไปหาอาชีพรับจ้างกันทำ บางคนก็ตกงาน นอนอยู่บ้านเฉยๆ คนเฒ่าคนแก่ แม่บ้าน อยู่บ้านกันว่างๆ เลยอยากให้ทุกคนหันมาฝึกอาชีพกัน เพราะอยากให้ทุกคนพึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และตามหลักพุทธศาสนา ที่ว่า อัตตาหิ อัตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ดีกว่านั่งๆ นอนๆ อยู่บ้าน ปล่อยเวลาให้เสียประโยชน์ อีกอย่างมาที่วัดได้อาชีพด้วย แถมยังได้พบปะผู้คน และได้นั่งสนทนาธรรมบ้าง ในเมื่อทุนทางสังคมของชุมชนมีมาก เราก็ต้องดึงจุดนั้นมาทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน ”

(สัมภาษณ์วันที่ 1 ธันวาคม 2553)

ท่านมีความเห็นว่าในการฝึกอาชีพ ควรใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมาถ่ายทอดให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎี และด้านปฏิบัติ จึงได้ชักชวนปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ มาเป็นวิทยากรให้แก่ผู้ที่สนใจและต้องการที่จะฝึกอาชีพ ดังนั้นการอบรมฝึกอาชีพจึงเป็นการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาเผยแพร่ แบ่งปันและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัยนิยม ในการดำเนินโครงการฝึกอาชีพจะมีคณะกรรมการกลุ่มสายใยชุมชน ซึ่งได้รับการเลือกสรรมาจากกลุ่มอนุรักษ์คลองแห เป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบ ผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ ผู้ที่ว่างงาน คณะกรรมการชุมชนต่างๆ และหน่วยงานที่ให้ความสนใจ โดยเปิดฝึกอบรม 3 หลักสูตรด้วยกัน ดังนี้

2.1 หลักสูตรการทำเครื่องจักสาน มีนางอูมา แก้วสว่าง ประชาญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ให้ความรู้ โดยจะอบรมทุกวันเสาร์ – อาทิตย์ เวลา 09.00 – 15.00 น.ที่ศาลาการเปรียญวัดคลองแห ป่าอูมา แก้วสว่าง เล่าว่า

“เดิมทำเครื่องจักสานมาตั้งแต่เด็กๆ เห็นพ่อแม่ทำก็อยากทำด้วย เพราะชอบและมีความสนใจ เลยฝึกฝนตั้งแต่นั้นมาจนมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการจักสาน ทำมาขายที่ตลาดน้ำคลองแห คนมาเลยที่มากเที่ยว เห็นแล้วเค้าชอบ ชื้อกลับไปบ้านเค้าก็เยอะๆ ทำให้มีอาชีพเสริม เพราะปกติเป็นแม่บ้าน พอแม่บ้านด้วยกันเห็นเราขายได้ตั้งค์เยอะ ก็อยากจะเรียนรู้บ้าง พ่อท่านเห็นว่าเรามีความรู้ทางด้านนี้เลยได้ชวนให้มาเป็นหัวหน้าในการทำหลักสูตรนี้ ”

(สัมภาษณ์วันที่ 1 ธันวาคม 2553)

ในการชักชวนชาวบ้านและผู้สนใจให้เข้าร่วมการฝึกอาชีพ ท่านพระครูปลัดสมพร จะบอกผ่านงานบุญต่างๆ เช่น การไหว้พระประจำวันพระใหญ่ที่จัดขึ้นที่วัด โอกาสในการออกกิจนิมนต์บอกผ่านเจ้าภาพ ชาวบ้านที่ทราบและที่ที่มีความสนใจก็บอกกันปากต่อปาก การฝึกอบรมครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมมากพอสมควร เนื่องจากทราบว่าหัวหน้ากลุ่มสามารถทำกำไรจากการขายเครื่องจักสานให้กับนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียที่ตลาดน้ำคลองแห จึงมีความต้องการที่จะหารายได้เสริมบ้าง ท่านพระครูจะจัดงบประมาณของทางวัดให้ในการจัดหาวัสดุคิบที่นำมาใช้ในการจักสาน เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด เป็นต้น

ป่าอูมาฝึกอบรมสมาชิกโดยวิธีการสอนด้วยปากเปล่าและสาธิตวิธีการโดยทำเป็นตัวอย่าง หลังจากนั้นให้ลงมือปฏิบัติจริงไปพร้อมๆกัน ป่าอูมาเล่าว่า

“ชาวบ้านที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ก็จะมีสมุดเล่มหนึ่ง ปากกาด้ามหนึ่ง ไว้จดขั้นตอนในการทำ ตอนแรกๆป้าก็เจินนะ เหมือนป้าเป็นคุณครูสอนนักเรียนเล็กๆเลย มีคนเฝ้าคนแก่มานั่งฟังด้วย ไม่รู้จะสอนแบบไหนเหมือนกัน แต่ป้าก็พูดๆ ไปพร้อมกับสานให้ดูตรงนั้นเลย คนเฝ้าคนแก่บางคนเค้าก็ทำเป็นแล้ว ก็มาช่วยสอนลูกสอนหลานด้วย พอนานๆไป เค้าก็ไม่จดกันแล้ว แต่ลงมือทำเลย ใช้วิธีจำมากกว่า ถ้าลืมก็มาถามป้าเอง พอเค้าทำเป็นด้วยกันนานเข้าๆ บางครั้งก็เอาลายจักสานใหม่ๆมาแลกเปลี่ยนกัน”

(สัมภาษณ์วันที่ 1 ธันวาคม 2553)

การจักสานผลิตภัณฑ์จะใช้ ไม้หวาย และกระจูด ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่าย และแพร่หลายใน จังหวัดสงขลา พัทลุงและปัตตานี

ผลิตภัณฑ์จักสานมีหลากหลายรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ประจำภาคใต้ เช่น การสานเสื่อด้วยกระจูด การสาน โกร่หนุ่น (อุปกรณ์สำหรับห่อขนุนก่อนที่จะเก็บจากต้น เพื่อป้องกันไม่ให้หนอนไช) การสานกระด้ง การสานกระเป๋าสตรีด้วยไม้หวายและย่านลิเภา เป็นต้น ท่านพระครูปลัดสมพร เล่าว่า

“ การทำเครื่องจักสานพื้นบ้านในแต่ละภาคของไทยมีปัจจัยหลายอย่าง เป็นองค์ประกอบ โดยเฉพาะสภาพทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจักสาน ส่วนใหญ่จะรังสรรค์การจักสาน ออกมาในรูปแบบของการใช้สอยทางสังคมเกษตรกรรมของชาวนาได้ พอสานเสร็จแล้วก็สามารถเอาไปใช้ที่บ้านได้ด้วยและขายเป็นรายได้เสริมได้ด้วย แต่ถ้าจะทำผลิตภัณฑ์เพื่อการค้าขายให้แก่ชาวมาเลเซียหรือผู้ที่สนใจ ก็ต้องมีการดัดแปลง เพื่อให้ทันสมัยด้วย ”

(สัมภาษณ์วันที่ 1 ธันวาคม 2553)

ผลิตภัณฑ์จักสานของโครงการฝึกออาชีพนี้ สามารถแบ่งออกตามวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. เครื่องจักสานที่ทำด้วยหวาย และไม้ไผ่ ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ดักจับน้ำ เช่น ข้อง ปลาไหลและเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระด้ง เป็นต้น
2. เครื่องจักสานที่ทำด้วยกระจูด และย่านลิเภา ได้แก่ เสื่อกระจูด โกร่หนุ่น กระเป๋าสตรี พัด

หลักสูตรฝึกออาชีพจักสานดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปีพ.ศ. 2551 เกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้น เนื่องจากมีการแข่งขันด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์มากขึ้น และสภาพสังคมในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป แม่บ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปหาอาชีพทำนอกบ้าน ซึ่งนิยมทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีรายได้แน่นอนกว่าการประกอบอาชีพเสริม และยังขาดงบประมาณสนับสนุน ทำให้กิจกรรมนี้ต้องยุติลงชั่วคราว อย่างไรก็ตามหากทางโรงเรียนหรือหน่วยงานใดสนใจต้องการที่จะให้ทางศูนย์ฝึกออาชีพถ่ายทอดความรู้และสาธิตให้ดู ก็สามารถแจ้งเรื่องมาได้ ที่ทางวัดคลองแห ซึ่งทางวัดจะติดต่อป้าอูมาให้เป็นวิทยากรและจัดอบรมขึ้น

2.2 หลักสูตรการทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้าสมุนไพร มีสิelib โทอุดม
เพ็ชรธนู เป็นปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดอบรมให้ความรู้ชาวบ้านในเรื่อง การทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้าสมุนไพร เพื่อเป็นการลดปัญหาสิ่งแวดล้อม งดการใช้สารเคมี และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักสูตรการทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้าสมุนไพร เป็นหลักสูตรที่ต่อยอดมาจากการจัดอบรมหลักสูตรการทำน้ำหมักชีวภาพในกิจกรรมการทำฝายน้ำที่ได้รับการตอบรับจากชาวบ้านและผู้สนใจเป็นอย่างดี เนื่องจากเด็กที่เข้ามาเรียนรู้ได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้กับทางบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ที่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้มีผู้สนใจเข้ามาขอรับการอบรมมากขึ้น สังกัดได้จากจำนวนการจัดการฝึกอบรมที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ภายในสองเดือนที่ได้เริ่มจัดการอบรม มีการอบรมถึง 10 ครั้ง สิelib โทอุดม เพ็ชรธนู จึงได้ปรึกษาหารือ กับท่านพระครูปลัดสมพร และคณะกรรมการกลุ่มสายใยชุมชน ในการที่จะต่อยอดกิจกรรม โดยต้องการเผยแพร่สูตรน้ำยาล้างจานและสูตรน้ำยาซักผ้าชีวภาพให้กับผู้สนใจ สิelib โทอุดม เล่าว่า

“อยากทำสูตรน้ำยาล้างจานกับสูตรน้ำยาซักผ้าเผยแพร่ด้วย เพราะว่าทุกที่ที่ใช้เองที่บ้านอยู่แล้ว มีชาวบ้านมาถามสูตรถึงบ้านก็มี เราก็บอกสูตรไป แต่ที่อยากทำเผยแพร่ผ่านทางวัดเพราะคนมาฟังเยอะ อีกอย่างก็สามารถของงบประมาณจากทางวัดได้ด้วย โดยส่วนตัวชอบถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น ถ้าให้นั่งเผยแพร่ทำที่บ้าน คนมามากแบบนั้นไม่มีงบประมาณ ซึ่งการทำน้ำหมักชีวภาพนี้ได้ไปนั่งเรียนรู้เข้าอบรมมากมาย ลองคิดลองดูเองก็มี ครูพักลักจำก็มี พอทำสูตรได้ลงตัวแล้ว ก็อยากถ่ายทอดให้คนอื่นได้รับรู้บ้าง จะกักความรู้ไว้ทำไมใช่ไหม คนเราต้องทำประโยชน์เพื่อสังคม ก็เลยเสนอพ่อท่านว่าอยากทำ พ่อท่านเห็นว่าดี เป็นประโยชน์เลยบอกให้ลุยหน้าเลย ”

(สัมภาษณ์, วันที่ 13 กันยายน 2553)

จากการปรึกษาหารือกับท่านพระครูปลัดสมพร และคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห จึงมีมติให้มีการฝึกอาชีพต่อยอดจากการทำน้ำหมักชีวภาพเพิ่มอีกสองกิจกรรม คือ การทำน้ำยาล้างจานและทำน้ำยาซักผ้าจากน้ำหมักชีวภาพ โดยเริ่มฝึกอบรมครั้งแรกในวันที่ 7 มีนาคม 2549 ให้กับชาวบ้าน ครู และนักเรียนโรงเรียนใกล้เคียง มีผู้สนใจร่วมอบรมเป็นจำนวนมากถึง 210 คน จึงต้องเพิ่มวิทยากรขึ้นอีก 3 ท่าน คือ อาจารย์สุรชัย เหล่าสิงห์ อาจารย์สุชาติ ฌ สงขลา และอาจารย์สมยศ สุระโณ วิทยากรทั้งสามท่านนี้ เป็นคณะกรรมการจากกลุ่มสายใย

ชุมชน ที่ได้ผ่านการเข้าฝึกอบรมการทำน้ำหมักชีวภาพจากสปีโทดุมมาแล้ว และมีความสามารถ ในการถ่ายทอดความรู้

สูตรการทำน้ำยาล้างจานจากน้ำหมักชีวภาพ (น้ำหมักจากผลมะกรูด หรือสับปะรด)

ส่วนผสม

1. N – 70 มาจาก Texapon N70 มีชื่อทางเคมีว่า Sodium Laurylether Sulfate เป็น สารประเภท สารลดแรงตึงผิวประจุลบ มีคุณสมบัติในการทำความสะอาดได้ดีทำให้เกิดฟองได้เร็ว จำนวน 1 กิโลกรัม

2. Neopelex F. 24 (สารขจัดคราบมัน) จำนวน 1 กิโลกรัม

3. กรดมะนาว 1 ชีด

4. ผงฟอง 3 ชีด

5. หัวน้ำหอม 10 ซีซี

6. Bronidox LT (สารกันเสีย) 10 ซีซี

7. เกลือ 1 กิโลกรัม

8. สีผสมอาหาร 1 ซองเล็ก

9. น้ำสะอาด 1 ลิตร

10. น้ำหมัก 8 ลิตร

ขั้นตอนการเตรียม

1. เตรียมเกลือ 1 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 3 ลิตร

2. น้ำ 3 ลิตรผสมผงฟองกวนให้น้ำละลาย ใส่กรดมะนาว กวนให้เข้ากัน

3. น้ำ 2 ลิตร ผสมสี กวนให้ละลาย

4. น้ำสะอาด 2 ลิตร

5. น้ำหมัก 8 ลิตร

ขั้นตอนการทำ

1. กวน N – 70 ประมาณ 5 นาที กวนไปทางเดียวกันให้ขึ้นเหนียว เป็นสีขาว

2. เติมน้ำเกลือ 2 ลิตร กวนต่ออีก 5 นาทีให้เข้ากัน

3. ค่อยเติมทุกอย่างลงไป ดังนี้

- น้ำ 3 ลิตร ที่ผสมผงฟองและกรดมะนาว
 - น้ำ 2 ลิตรที่ผสมสี
 - F 24
 - น้ำสะอาด 2 ลิตร
 - น้ำหมัก 8 ลิตร
4. กวนอีก 10 นาทีให้เข้ากัน
5. เติมน้ำเกลือส่วนที่เหลือ 1 ลิตร เพื่อปรับความข้น เติมสารกันเสีย และหัวน้ำหอมแล้วกวนให้เข้ากัน
6. ตั้งทิ้งไว้ประมาณ 4-6 ชั่วโมง เพื่อให้ฟองยุบแล้วจึงบรรจุขวด (จะได้น้ำยาล้างจานประมาณ 18 – 20 ลิตร)

สำหรับการทำน้ำยาซักผ้าจากน้ำหมักชีวภาพ สิบโทอุดมเล่าว่า

“ส่วนผสมก็มีเหมือนกันกับทำน้ำยาล้างจาน ยกเว้นน้ำยาซักผ้าให้ตัดสี ผสมอาหารออก แล้วเพิ่ม Sulphon 103 หรือที่เรียกกันว่า สารชำระล้าง 1 กิโลกรัม และคราบน้ำอีก 30 ซีซี ขั้นตอนการเตรียม ก็เตรียมเกลือ 1 กิโลกรัมผสมน้ำ 3 ลิตร นำน้ำอีก 3 ลิตร ผสมผงฟอง กวนให้ละลาย และนำน้ำ 2 ลิตร ผสมคราบกวนให้ละลาย ขั้นตอนการทำ กวน N – 30 ประมาณ 5 นาที กวนไปทางเดียวกันจนขึ้นหนืดเป็นสีขาว จากนั้นเติมน้ำเกลือ 2 ลิตร กวนต่ออีก 5 นาที และเติมส่วนผสมทุกอย่างที่เตรียมไว้ เติมน้ำสะอาด 2 ลิตร ตามด้วยน้ำหมัก 8 ลิตร กวนอีก 10 นาทีให้เข้ากัน หลังจากนั้นเติมน้ำเกลือส่วนที่เหลือ 1 ลิตร เพื่อปรับความข้นแล้วเติมสารกันเสีย หัวน้ำหอม แล้วกวนให้เข้ากัน ตั้งทิ้งไว้ประมาณ 4-6 ชั่วโมง เป็นอันเสร็จพิธี”

(สัมภาษณ์, วันที่ 13 กันยายน 2553)

ท่านพระครูปลัดสมพร เล่าว่า “การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำน้ำหมักชีวภาพของสิบโทอุดม เป็นการถ่ายทอดให้แก่คนสองวัย คือ เด็กและผู้ใหญ่ ดังนั้นขั้นตอนและวิธีการถ่ายทอดการทำกิจกรรมก็ต้องแตกต่างกันไปด้วย การสอนเด็กจะมีขั้นตอนการทำกิจกรรมที่ง่าย ไม่ซับซ้อน และต้องดึงความสนใจ

ส่วนในวัยผู้ใหญ่ก็ใช้วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านการบอกเล่าโดยตรง ผู้เข้าร่วมอบรม
ก็จะอาศัยการสังเกตควบคู่ไปด้วย”

(สัมภาษณ์, วันที่ 13 กันยายน 2553)

การฝึกอาชีพในหลักสูตรนี้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยกลุ่มสายใย
ชุมชนจะเป็นตัวขับเคลื่อนในการฝึกอบรมต่างๆ และใช้สถานที่ของวัดในการฝึกอบรมทุกๆ ครั้ง
การฝึกอบรมนี้ไม่ได้กำหนดวันเวลาที่ตายตัว แต่จะจัดฝึกอบรมขึ้นเมื่อมีผู้สนใจมีจำนวนมาก
พอสมควร เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด หากมีผู้สนใจจำนวนน้อย ทางกลุ่มก็จะใช้บ้านสืบทอดม
เป็นสถานที่ฝึกอบรม

2.3 หลักสูตรการทำดอกไม้ประดิษฐ์ หลักสูตรนี้เกิดขึ้นมาพร้อมๆ
กับหลักสูตรการทำเครื่องจักสาน ใช้สถานที่ภายในวัด และศาลาการเปรียญในการจัดการฝึกอบรม
โดยให้นางพิสมัย สุวรรณวงศ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการกลุ่มสายใยชุมชน และเป็นผู้มีความ
สนใจในการทำดอกไม้ประดิษฐ์เป็นทุนเดิม เป็นแกนนำในการชักชวนแม่บ้านที่สนใจจะเข้าร่วม
อบรมมาบอกทางวัด ในการจัดอบรมครั้งแรก พระครูปลัดสมพรได้ให้คณะกรรมการติดต่อไปยัง
ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนสงขลา (กสน.) เพื่อเชิญผู้รู้มาเป็นวิทยากร โดยพระครูปลัดสมพรเป็น
ผู้ให้งบประมาณในการจัดฝึกอบรม

การฝึกอบรมได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกวันเสาร์และอาทิตย์ เวลา 09.00 – 15.00 น.
ผู้ที่เข้าร่วมการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้าน และผู้ที่มีความสนใจในการทำดอกไม้ประดิษฐ์
การฝึกอบรมดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้จัดตั้งกลุ่มการทำดอกไม้ประดิษฐ์ขึ้น มีสมาชิก
ทั้งหมด 23 คน มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างง่ายไม่ซับซ้อน โดยแบ่งตามความสามารถของแต่ละ
บุคคล จัดเป็นฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ ฝ่ายการผลิตและจัดส่งสินค้า ฝ่ายตลาด
ฝ่ายการเงินและบัญชีและได้เลือกนางพิสมัย สุวรรณวงศ์ เป็นประธานกลุ่ม อย่างไรก็ตามมีสมาชิก
บางรายทำหน้าที่หลายฝ่ายพร้อมกัน

สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านและค้าขาย เข้าร่วมอบรมทำดอกไม้ประดิษฐ์
เพื่อเป็นอาชีพเสริม เมื่อกลุ่มทำดอกไม้ประดิษฐ์แล้วก็จะรวบรวมนำออกขาย เนื่องจากสมาชิกแต่ละ
คนใช้เวลาในการทำดอกไม้ประดิษฐ์ในแต่ละวันไม่เท่ากัน ดังนั้นการกำหนดค่าตอบแทน จึงจ่าย
เป็นชิ้นงานตามความสามารถและความขยัน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของ
นักเรียน นักศึกษา เยาวชน กลุ่มแม่บ้าน และผู้สนใจในการประดิษฐ์ดอกไม้เป็นอาชีพเสริม และ
อาชีพหลัก

การผลิตดอกไม้ประดิษฐ์จะต้องมีความอดทน มีความประณีต รักศิลปะ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิต คือ ไยบัวและดินญี่ปุ่น ซึ่งจะมีการทำดอกไม้หลายชนิดด้วยกัน เช่น ดอกกล้วยไม้ ดอกบัว ดอกชบา ดาวกระจาย เป็นต้น นางพิสมัย สุวรรณวงศ์ เล่าว่า

“ผ้าใยบัว หรือ ผ้าเชอร์รี่ลอน คล้ายๆกับถุงน่องที่พวกสาวๆใส่กันนั้นแหละ แต่ไม่เหมือนกันนะ ผ้าใยบัวที่ไว้ใช้ทำดอกไม้ จะแตกต่างจากถุงน่อง คือ มีเนื้อผ้าหลายชนิด หลายสีให้เลือกใช้ได้ตามใจชอบ ดอกไม้ใยบัวสามารถเอามาตกแต่งบ้านหรือที่ทำงานได้ เอานำไปเป็นของฝากผู้หลักผู้ใหญ่ในเทศกาลต่างๆก็ได้ เวลาเราให้ดอกไม้เค้า คนรับก็จะรู้สึกดีและประทับใจ เพราะว่าเราเป็นคนลงมือทำด้วยตัวเอง อีกอย่างยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ แถมยังขายได้เบี่ยอีกต่างหาก”

(สัมภาษณ์, วันที่ 29 กันยายน 2553)

อุปกรณ์ที่ใช้จำเป็นต้องมีไว้ใช้ มีดังนี้ คีมตัดลวด คีมปากจิ้งจก ปากคีบ ท่อ PVC ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางตามความต้องการ กรรไกร ด้ายหลอด กาวลาเท็กซ์ ลวดสำหรับขึ้นโครง ลวดพันสำเร็จสีเขียวขนาดต่างๆ ลวดพันสำเร็จสีเขียหรือสีอื่นๆ Flora Tape อุปกรณ์อื่นที่ใช้ในการทำดอกไม้ และผ้าใยบัวสีต่างๆตามความชอบใจ

ขั้นตอนการประดิษฐ์

วัสดุอุปกรณ์

1. ผ้าเชอร์รี่ลอน สีเหลือง สีม่วงอ่อน สีชมพู แล้วแต่เลือกใช้สำหรับทำดอกไม้ และสีเขียวเข้ม สำหรับทำใบ
2. ลวดพันก้านสีเหลือง สีม่วงอ่อน สีชมพู แล้วแต่เลือกใช้
3. ฟลอร่าเทปสีต่างๆ
4. ด้าย
5. คีมตัดลวด คีมปากจิ้งจก กรรไกร เหล็กแหลม
6. ก้านสำเร็จรูป ขนาด 16×18 และ ขนาดเบอร์ 7
7. เกสรตัวผู้ 5 ชิ้น และเกสรตัวเมีย 1 ชิ้น สำหรับ 1 ดอก

วิธีการทำ

แบ่งเป็นกลีบดอก ดอกตูม และใบ เกสร นำเกสรแต่ละเส้นมาพันฟลอร่าเทป สีเหลือง โดยการจัดให้เกสรตัวเมียตั้งตรงอยู่ตรงกลางกลีบดอก จากนั้นนำลวดพันก้านสีชมพู ยาว 12 นิ้ว จำนวน 1 เส้น มาจัดตามโครงโดยพันลวดยึดที่จุดกึ่งกลางส่วนบนของกลีบ 1 รอบ แล้วจับปลายลวดยึดพันกับก้านกลีบเก็บปลายลวดด้วยคีมปากจิ้งจก ส่วนปลายกลีบเก็บด้วยคีมปากจิ้งจก ตัดลวดผ่านปลาย ให้เท่ากันด้วยคีมตัดลวด แล้วหุ้มด้วยผ้าใยบัวสีชมพู ยึดเนื้อผ้าให้ตึง มัดให้แน่น แล้วตัดเศษผ้าให้เรียบร้อย เตรียมลักษณะดังกล่าวไว้ 6 กลีบต่อดอก (สีอื่นๆอาจทำได้ตามแบบสีชมพูความยาวอาจลดขนาดลงได้ตามต้องการ)

วิธีการทำ ดอกตูม

นำลวด สีชมพู หรือสีที่เลือกขนาด 12 นิ้ว จำนวน 3 เส้น โดยการแยกไขว้กัน กดกึ่งกลางลวดแล้วบิดให้แน่น 1 รอบ แยกลวดแต่ละเส้นแล้วรูดให้มีส่วนโค้งจัดให้ได้รูปทรงปองตรงกลางรวมปลายลวดทั้งหมดจากนั้นหุ้มด้วยใยบัวสีชมพู มัดให้แน่นและเสียบก้านเสร็จพันด้วยเทปให้เรียบร้อย

วิธีการทำ ใบ

นำลวดสีเขียวยาว 12 นิ้ว 2 เส้น มาไขว้กันตรงจุดกึ่งกลาง ทำเหมือนดอกตูม รวมปลายทั้งสี่เส้นบิดรวมกันจัดให้เป็นรูปทรงใบไม้ หุ้มด้วยผ้าใยบัวสีเขียวตึงตึง มัดให้แน่น ตัดเศษลวดแล้วพันด้วยฟลอร่าเทปให้เรียบร้อยเตรียมไว้ 4 ใบ (หรือมากกว่านั้น)

วิธีการประกอบดอก แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

1. นำเกสรตัวผู้ 5 ชิ้น และเกสรตัวเมีย 1 ชิ้นมาพันด้วยฟลอร่าเทปให้เกสรตัวเมียอยู่ตรงกลาง
2. กลีบดอกชั้นแรกมี 3 กลีบ นำมามัดเรียงซ้อนกลีบให้เรียงกันเล็กน้อย และในชั้นที่ 2 ให้เตรียมอีก 3 กลีบมามัดเรียงสับหว่างมัดด้วยด้าย
3. ให้ตัดกลีบดอกและใบให้สวยงาม เพื่อนำไปจัดใส่แจกัน

ผลิตภัณฑ์ที่ได้ประคิษฐ์ของกลุ่ม เมื่อได้ทำเป็นดอกไม้แล้ว จะนำมาจัดใส่แจกัน ดอกไม้ กระจเขาดอกไม้หรือจัดเป็นพวงดอกไม้ และผลิตภัณฑ์อื่นๆ อาทิ ดอกไม้ติดเสื้อ พวงกุญแจ ดอกไม้ใส่กรอบรูป นาฬิกาดอกไม้ใส่กรอบรูป และของชำร่วยต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

3. บทบาทการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ทำโดยผ่านโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ท่านพระครูปลัดสมพร เห็นว่าการปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่สำคัญต่อชีวิตที่พร้อมจะหันเหไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคโนโลยี พฤติกรรมบริโภคนิยม และค่านิยมทางแฟชั่นต่างๆ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของเยาวชนแทบทั้งสิ้น การสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการปลูกฝังให้เยาวชน ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ต้องรับผิดชอบ ู้เข้าใจ และสามารถแยกแยะพฤติกรรมทั้งดีและชั่วออกได้ ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องร่วมมือกันทุกภาคส่วน ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม กล่าวว่า

“พระสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนาที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง รองลงมาจากสถาบันครอบครัว และสถาบันสถานศึกษา ที่ช่วยขัดเกลานักเรียนทั้งทางการศึกษาและการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งสถาบันศาสนาจะเป็นอีกหนึ่งสถาบันที่จะคอยขัดเกลาจิตใจของเยาวชนอีกทางหนึ่งด้วย”

(สัมภาษณ์, วันที่ 15 ตุลาคม 2553)

จากแนวคิดของท่านพระครูปลัดสมพรข้างต้น ท่านจึงเสนอแนะให้จัดหลักสูตรส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมเยาวชน ของวัดคลองแหขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2551 ท่านต้องการให้วัดเป็นศูนย์รวมแหล่งเรียนรู้ และปลูกฝังให้เยาวชนและชุมชนมีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนจนถึงการสืบสานประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น โดยการให้บุคลากรในชุมชนทุกภาคส่วน ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่วัด เน้นการเทศน์ให้แก่ศาสนิกชนฟังในทุกวันพระ และจัดค่ายฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมขึ้นในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อนและในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในแต่ละปี ท่านพระครูปลัดสมพร กล่าวว่า

“สภาพสังคมไทยในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งได้รับความสะดวกสบายทางวัตถุมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันความเลื่อมทางจิตใจก็ทวีขึ้นและเป็นที่น่าวิตกเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่างๆ เช่น ผู้คนไม่เคารพต่อศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น แดกแยกขาดความสมัครสมานสามัคคีกัน ไม่เคารพระเบียบวินัย กฎหมายบ้านเมือง มีค่านิยมในทางฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย จนกล่าวได้ว่า มีการพัฒนา แต่ไม่มีความเจริญ ด้วยเหตุผลนี้เอง ทางวัดคลองแหและชุมชนจึงมีความเห็นร่วมกันว่า การสร้างเด็กและเยาวชนให้มีคุณธรรมนั้นแหละ คือ การสร้างชาติ ”

(สัมภาษณ์,วันที่ 15 ตุลาคม 2553)

การจัดให้เยาวชนเข้าค่ายมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้เด็ก และเยาวชน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนทำความดี มีคุณธรรม จริยธรรม
2. ให้เด็ก และเยาวชน ได้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ผู้อื่น
3. ปลุกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องให้กับเด็กและเยาวชน
4. ให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยมีวัดคลองแห เป็นศูนย์กลางในการปลุกฝังอบรมศีลธรรม ตลอดถึงประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ถูกต้อง
5. ให้เด็ก และเยาวชน เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

หลักสูตรที่นำมาใช้ในการเข้าค่ายเพื่ออบรมเยาวชนนั้น จะยึดหลักให้ผู้เข้ารับการอบรมตั้งใจรักชาติ โดยการฝึกการควบคุมร่างกายและวาจา ฝึกสมาธิในการควบคุมจิตใจ นอกจากนั้นท่านพระครูปลัดสมพรยังจัดให้มีการเทศน์สอนหลักทางปรีชาธรรมต่างๆ ทำให้ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจในหลักธรรมที่ได้ศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

สำหรับเนื้อหาในการเทศน์ให้แก่เยาวชนจะเน้นในเรื่องของการพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี ละเว้นความชั่ว โดยยึดหลักอริยสัจ 4 เชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน โดยมีท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโมเป็นพระธรรมวิทยากรนำในการเข้าค่ายฝึกอบรมในทุกๆ ครั้ง นอกจากนั้นยังมีพระวิทยากรรูปอื่นๆ และมีวิทยากรที่เป็นฆราวาสเข้าร่วมในการให้ความรู้ด้วย

เนื่องจากในบางกิจกรรม พระภิกษุไม่สามารถทำกิจกรรมนั้นได้ เพราะไม่เหมาะสมกับเพศภาวะ ในการอบรมแต่ละครั้งมีการสอดแทรกเนื้อหาในรูปแบบของนิทาน และมีการนำวิทยาการ เทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาช่วยในการอบรมด้วย เช่น การฉายภาพด้วยสไลด์ เทปโทรทัศน์ เครื่องเล่น ซีดี วีซีดีต่างๆ สำหรับเปิดบทสวดมนต์ในการทำวัตรเช้า – เย็น พระครูปลัดสมพร กล่าวว่า

“ทางวัดและวิทยากรจะให้ความสำคัญกับสื่อการเผยแพร่ประกอบการสอนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเผยแพร่พระธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญ สื่อการสอนจะช่วยให้เยาวชนและบุคคลที่เข้าอบรมมีความเข้าใจและปฏิบัติตามได้ง่าย ถ้าเราไม่แต่เทศน์ฯ พูดปาฐะฯ โดยไม่สนใจเยาวชนเลย ก็จะทำให้การเทศน์นั้นน่าเบื่อ อย่างที่ทราบกันดีว่า เด็กส่วนใหญ่จะสมาธิสั้น นั่งเฉยๆ ได้แป๊บเดียวก็ไม่ว่างแล้ว ดังนั้น ทางวัดก็ต้องหาแรงจูงใจ หาสื่อที่ดีๆ น่าสนใจที่จะสามารถดึงดูดใจให้ตั้งใจ ฟังธรรมะให้มากที่สุด ”

(สัมภาษณ์, วันที่ 15 ตุลาคม 2553)

ท่านเห็นว่าหัวใจหลักในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน คือ เนื้อหาที่จะเทศน์ หรือสอนให้แก่เยาวชนนั้น จะต้องเป็นเรื่องที่ไม่น่าเบื่อ สอดแทรกมุขตลก ขบขัน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้วย กิจกรรมในการอบรมมีดังนี้

1. การอบรมเด็กและเยาวชน ให้เข้าใจมารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และพิธีการทางศาสนา โดยการให้ตัวแทนเยาวชน นำไปไหว้พระสวดมนต์ และฝึกการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ที่ถูกต้อง โดยมีพระภิกษุวิทยากร เป็นผู้นำการสวด และสาธิตให้เยาวชนปฏิบัติตามให้ถูกต้อง
2. การอบรมให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติกรควบคุมกายและจิตใจ ผ่านการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตร การถวายสังฆทาน การกรวดน้ำแผ่เมตตา โดยชี้ให้เห็นถึงผลดีของการปฏิบัติดังกล่าว ท่านพระครูปลัดสมพร กล่าวว่า

“สำหรับการอบรมในเชิงปฏิบัติ นั้น ทางวัดจะมีวิทยากรทั้งภิกษุและภรรวาสในการสาธิตขั้นตอนที่ถูกต้องให้แก่เยาวชนและผู้สนใจเข้าร่วมดู เพื่อที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และพูดถึงข้อดีของการปฏิบัติธรรมด้วย เช่น การนั่งสมาธิ ก็จะบอกกับเยาวชนว่า ถ้าเราหัดนั่งสมาธิบ่อยๆ ก็จะทำให้เรามีสมาธิขึ้น เวลาอ่านหนังสือสอบก็จะมีสมาธิเป็นต้น ”

(สัมภาษณ์, วันที่ 15 ตุลาคม 2553)

3. การเทศน์ หัวข้อในการเทศน์ให้เด็กและเยาวชนนั้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับเรื่องการพึ่งตนเอง และการทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด เมื่อพึ่งตนเองได้แล้วก็ต้องเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วย เนื้อหาในการเทศน์จะสอดแทรกหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา และนำปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เช่น การสอดแทรกหลักการแก้ปัญหาโดยยึดหลักธรรมอริยสัจ 4 (ความจริงอันประเสริฐ) โดยมีหลักแนวคิด ดังนี้คือ

- อะไรคือปัญหา (ทุกข์)
- อะไรคือสาเหตุของปัญหา (เหตุแห่งทุกข์)
- อะไรคือผลที่คาดว่าจะได้รับ (ความดับทุกข์)
- อะไรคือวิธีการแก้ปัญหา (ทางแห่งการดับทุกข์)

และยกตัวอย่างปัญหาใกล้ตัวเยาวชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาประยุกต์กับหลักธรรม เช่น หัวข้อ “การสอบตกของนักเรียน” โดยให้เยาวชนหัดวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ปัญหา นั้นๆ กิจกรรมนี้ เรียกว่า “กิจกรรมเสริมธรรมนันทนาการ” คือ พระวิทยากรจะตั้งหัวข้อในการสนทนาขึ้นมา และทำการถาม – ตอบปัญหาธรรม สำหรับกิจกรรมนี้ ท่านพระครูปลัดสมพร เล่าว่า

“กิจกรรมเสริมธรรมนันทนาการนี้ จะช่วยให้เยาวชนมีการตื่นตัวในการฟังธรรมมากยิ่งขึ้น บางคนนั่งจะหลับอยู่ พอโดนพระตั้งคำถาม ตาแข็งตื่นกันเลยทีเดียว สำหรับกิจกรรมนี้จะเป็นการฝึกให้เยาวชนคิด วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถรู้ว่าอะไรคือปัญหา อะไรคือสาเหตุของปัญหา และอะไรคือการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เยาวชนได้ฝึกการคิดอย่างมีเหตุมีผล ฝึกการแสดงความคิดเห็น และอีกอย่างทำให้พระและฆราวาสที่มานั่งฟังสามารถเข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริง และค้นพบคำตอบที่เยาวชนแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ออกมาได้ เช่น การที่เด็กทำตามแฟชั่น แต่งตัวแนวเกาหลี เพราะอะไร คำตอบก็คือ เพราะเด็กเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ และอยากให้ตัวเองเป็นที่ยอมรับของกลุ่มและเพศตรงข้ามนั่นเอง ”

(สัมภาษณ์, วันที่ 15 ตุลาคม 2553)

เมื่อเยาวชนสามารถพิจารณาถึงปัญหาพื้นฐานที่เกิดขึ้นว่าสาเหตุนั้นมาจากอะไร และจะต้องมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้น ได้อย่างไร ถ้าวินิจฉัยได้ว่าเยาวชนสามารถเข้าใจ พึ่งพาตัวเองได้ และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ดีพอสมควรแล้ว พระครูปลัดสมพรก็จะให้การปลุกฝังในเรื่องการช่วยเหลือผู้อื่น โดยเน้นให้รู้จักการให้ การมีน้ำใจ ก็คือ “การทำทาน” นั่นเอง การทำทานถือว่า

เป็นการสร้างบุญ และบุญที่จะให้ผลอันไพบูรณ์นั้น จะต้องมาจากการทำความดีในทุกมิติ คือ ทั้งให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาควบคู่กันไปด้วย ซึ่งการทำบุญจะมีด้วยกัน 10 วิธี เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 หมายถึง สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 10 ประการ

ท่านพระครูปลัดสมพร กล่าวว่า “การทำบุญมีอยู่ 10 อย่างด้วยกันคือ 1) ทานมัย คือ การให้ทาน แบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของ สิ่งนี้ช่วยขจัดเคลาเรื่องของความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ถี่เหนียว และความยึดติดในวัตถุ 2) ศีลมัย คือ การรักษาศีล เป็นการฝึกฝนที่จะ ลด ละ เลิก ความชั่วไม่ไปเบียดเบียนใคร มุ่งทำแต่ความดี เอื้อเพื่อผู้อื่น 3) ภาวนามัย คือ การเจริญภาวนา หมายถึงการพัฒนาจิตใจ และปัญญา ทำให้จิตสงบ 4) อปจายนมัย คือ การอ่อนน้อมถ่อมตน 5) ไวยาวัจจมัย คือ การเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำบุญกับเรา รวมถึงการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว 6) ปัตตานุโมทนามัย คือ การยอมรับและยินดีในการทำความดีของผู้อื่น 7) ธรรมสวนมัย คือ การฟังธรรม 8) ธรรมเทศนามัย คือ การแสดงธรรม และให้ข้อคิดที่ดีกับผู้อื่น และสุดท้ายทิวชุกรม คือ การทำความเห็นให้ถูกต้องเหมาะสม เมื่ออาตมาได้เทศน์ให้ฟังในเรื่องของการทำบุญแล้ว ก็จะบอกถึงผลดีของการทำทานว่าจะส่งผลให้เกิดขึ้นกับผู้ที่ทำทานทั้งในปัจจุบันและในอนาคตว่าผู้ที่ทำทานจะเป็นที่รักของคนหมู่มาก เป็นที่คบหาของคนดี มีชื่อเสียง และแม้ตายแล้วก็จะเกิดขึ้นในสวรรค์ นอกจากนี้อาตมาก็ยังได้เทศน์ในเรื่องของการทำบุญเช่นใดที่ให้ผลในเรื่องความมีทรัพย์มั่งคั่ง ความมีรูปสวย ความมีสติปัญญา เฉลียวฉลาด และความสุขภาพอีกด้วย ซึ่งหัวข้อนี้ส่วนใหญ่จะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากเรื่องเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน”

(สัมภาษณ์, วันที่ 15 ตุลาคม 2553)

การทำความดีละเว้นความชั่ว การเอื้อเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ท่านพระครูปลัดสมพร ได้เทศน์สั่งสอนให้เยาวชนรักษาศีล เนื่องจากศีลทำให้เรามีชีวิตที่ดี ไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจจากการทำชั่ว ห่างไกลจากความเสื่อมหรืออบายมุข เช่น ยาเสพติด การพนันทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นหนทางแห่งความเสื่อมแทบทั้งสิ้น สำหรับการทำบุญด้วยศีล หมายถึงการมีจิตเมตตาช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ใช่เฉพาะการช่วยเหลือเฉพาะบุคคล ยังหมายรวมการช่วยเหลือชุมชนและสังคมด้วย ทางวัดคลองแห ได้จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์จิตอาสาขึ้น

โดยให้เยาวชนช่วยกันทำความสะอาดบริเวณลานวัด รอบวัด เช่น การกวาดลานวัด การทำความสะอาด หอห้องน้ำ เป็นต้น ซึ่งในฐานะที่เราเป็นศาสนิกชนที่ดี ควรที่จะรักษาศีล 5 หรือเบญจศีลให้ได้ เบญจศีล หรือศีล 5 คือ การละความประพฤติชั่ว 5 อย่างคือ

1. ปาณาติบาต คือ ละการฆ่า หมายถึงถึงการเบียดเบียนชีวิตอื่นด้วย โดยได้ยกตัวอย่างเป็นนิทานสอนใจ ในเรื่องของการทำบาปต่อกรรมและฆ่าสัตว์ ส่งผลให้ผู้ที่ทำบาปนั้นได้รับผลอย่างไร

2. อทินนาทาน คือ ละการลักทรัพย์ และสิ่งของอันเป็นของผู้อื่น

3. กามสุมิฉาจาร คือ ละจากการล่วงละเมิดในคู่ของผู้อื่น โดยใช้ภาพประกอบฝาผนัง (จิตรกรรม) ภายในบริเวณวัดเป็นตัวเล่าเรื่องราว

4. มุสาวาท คือ ละจากการพูดเท็จ พูดไม่จริง

5. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐาน คือ ละการดื่มเครื่องดองของเมา และยาเสพติด โดยท่านได้เชิญวิทยากรที่เคยเสพยาเสพติดและโดนโทษจำคุก เมื่อสำเร็จโทษพ้นออกมาจากการคุมขังแล้ว ได้กลับตัวกลับใจมาทำบำเพ็ญประโยชน์ให้กับส่วนร่วม มาเป็นวิทยากรในการบรรยาย เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจได้รับประสบการณ์จริง จากการเล่าของวิทยากรนั่นเอง

เมื่อเทศน์ให้เยาวชนได้สังเกตเห็นถึงข้อดีของการเว้นขาดจากการทำชั่วแล้ว ก็ต้องมีเบญจธรรมควบคู่กันไป ซึ่งเบญจธรรม หมายถึง ความประพฤติตามธรรม 5 ข้อ คือ

1. เมตตา มีจิตใจเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูล ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุข

2. สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีวิตชอบ ทำมาหากินในทางสุจริต

3. สันโดษ มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีและสิ่งที่ได้มาด้วยความเพียรแห่งตน

4. สัมมาวาจา พูดแต่สิ่งที่เป็นความจริง มีสาระประโยชน์ สุภาพเหมาะแก่ผู้ฟัง

และกาลเทศะ

5. มีสติ รู้สึกตัวอยู่เสมอ

ในช่วงการเข้าค่ายฝึกอบรม ท่านพระครูปลัดสมพร ยังได้ฝึกให้เยาวชนมีการเจริญภาวนาโดยการนั่งวิปัสสนากรรมฐาน และเดินจงกรมในช่วงหลังจากการทำวัตรเช้าและวัตรเย็น เพื่อเป็นการทำจิตใจให้สงบ และระลึกถึงการมีสติอยู่เสมอ ข้อดีของการเจริญภาวนา จะทำให้จิตใจสงบ เย็นกาย เย็นใจ และไม่ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ มีความร่าเริง พร้อมทั้งจะทำงานในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังกำจัดความเห็นแก่ตัว เจ้าอารมณ์และไร้เหตุผลลงด้วย

การจัดเข้าค่ายอบรมทุกๆครั้ง ท่านพระครูปลัดสมพรจะมีการประเมินผลกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเป็นการเก็บข้อมูลเพื่อให้ทราบว่าเยาวชนได้รับอะไรจากการเข้าค่ายฝึกอบรม และมีข้อเสนอแนะที่ต้องการให้ทางวัดแก้ไขอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการจัดค่ายฝึกอบรมในครั้งต่อไป

4. บทบาทการพัฒนาในด้านสังคมและวัฒนธรรม

การพัฒนาในด้านสังคมและวัฒนธรรม ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ดำเนินการ โดยผ่านโครงการลานวัฒนธรรม

สืบเนื่องมาจากสภาพปัญหาความเจริญและการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ชุมชนคลองแห เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง หรือแม้แต่วิถีการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงกับชุมชน จึงก่อให้เกิดแนวคิดในการแก้ปัญหาเพื่อที่จะสามารถ ดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม โดยการการหล่อหลอมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนควบคู่ไปกับการ พัฒนา และเพื่อเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวัฒนธรรมนั้นๆให้เกิดความสมบูรณ์และ เข้ากับยุคสมัย สำหรับโครงการนี้ มีกิจกรรม 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมย้อนตำนานคลองแห กิจกรรมหลากหลาย และกิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครู

4.1 กิจกรรมย้อนตำนานคลองแห จัดทำขึ้นในช่วงเทศกาลที่สำคัญ ของไทย เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันวิสาขบูชา เป็นต้น เป็นการจัดเวทีลานวัดใน การเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งความเป็นมาของชุมชนต่างๆ คู่เยาวชนและผู้สนใจเข้าร่วม เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชนคลองแห โดยใช้กิจกรรมนี้เชื่อมร้อยใจ ชาวบ้านเข้าด้วยกัน ให้ชาวบ้านอนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ตำนานที่มาของชุมชนคลองแห ประเพณี และวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ซึ่งกำลังจะเสื่อมหายไปจากชุมชน รวมทั้งการรับรู้ประเพณีที่ ไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านในชุมชนคลองแห ชุมชนใกล้เคียง และ นักท่องเที่ยว

ท่านพระครูปลัดสมพร ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการจัดเวทีลานวัด ภายใต้งิจกรรมย้อนตำนานคลองแหว่า

“...ต้องการให้อุณฺชนรุ่นหลัง ลูกๆ หลานๆ หรือผู้ที่สนใจ ได้รับรู้ถึง แผ่นดินเกิด อันเป็นสถานที่ที่เราได้ใช้ชีวิตอยู่ในตอนนี้ หรือที่เรียกว่า แผ่นดินแม่ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร เราจะได้ระลึกถึงคนเฒ่าคนแก่ และวัฒนธรรมประเพณี อันดีงามในอดีตว่ามีคุณค่าและควรรักษาเพียงใด ถ้าไม่มีคนเฒ่าคนแก่เป็นคนเล่า เรื่องราวในอดีต เราจะรู้ได้อย่างไรว่าภูมิหลังแผ่นดินเกิดเราเป็นอย่างไร ประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงามแต่ถูกลืมเลือนไปมีอะไรบ้าง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า โยจะวิสสะ สติชิว แปลว่า มนุษย์เรามีอายุ 100 ปีเป็นประมาณ แต่ สมัยนี้โดยมากจะมีน้อยคนที่จะมีอายุถึง 100 ปี อาจตายไปเสียก่อน เมื่อบุคคล เหล่านี้ล้มหายตายจากไปแล้ว เราขาดคนมาเล่าความหลังให้ลูกหลานฟัง จะทำ อย่างไรกันขณะนี้เรามีโอกาสแล้ว จะปล่อยให้โอกาสนั้นหลุดลอยไปได้อย่างไร ...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 3 พฤศจิกายน 2553)

สำหรับการดำเนินกิจกรรมการย้อนตำนานคลองแห่นั้น ท่านพระครูปลัด สมพร ได้มอบหมายให้สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ออกหนังสือเชิญชุมชน 25 ชุมชน เข้าร่วมฟัง เสวนา โดยมีหัวหน้าชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์ให้ลูกบ้านได้รับทราบว่าจะมีกิจกรรมการย้อน ตำนานคลองแหขึ้น หลังจากนั้นก็จะประสานกับผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อให้มาเล่าประวัติความเป็นมาของ ตำบลคลองแห ในกิจกรรมการเสวนาเรื่อง “ตำนานคลองแห” ซึ่งเป็นกิจกรรมย่อยของการย้อน ตำนานคลองแห ได้จัดผู้เข้าร่วมเสวนา ดังนี้

1. นายกล้า	วิริยะสมบัติ	หมู่ที่ 1 ตำบลคลองแห
2. นายสวัสดิ์	ศิริเพ็ญ	หมู่ที่ 2 ตำบลคลองแห
3. นายเจริญ	บุญรัมย์	หมู่ที่ 3 ตำบลคลองแห
4. นายลัก	นพรัตน์	หมู่ที่ 3 ตำบลคลองแห
5. นายวิน	ฤทธิเทวา	หมู่ที่ 4 ตำบลคลองแห
6. นายคง	อรนพ	หมู่ที่ 5 ตำบลคลองแห
7. นายคล้าย	ศิริบุญ	หมู่ที่ 6 ตำบลคลองแห
8. นายเคียบ	สาวิโรจน์	หมู่ที่ 7 ตำบลคลองแห
9. โต้ะครูเดช		หมู่ที่ 8 ตำบลคลองแห
10. นายหวังหิม	ขุนรงค์	หมู่ที่ 9 ตำบลคลองแห
11. นายสะฝีอี		หมู่ที่ 10 ตำบลคลองแห

เนื้อหาที่นำมาเสวนา จะเป็นเรื่องของตำนานความเป็นมา และความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านในตำบลคลองแห ความศรัทธาและเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม และการปกครองในชุมชน วัฒนธรรมตลอดถึงการดำรงชีวิตของคนในอดีต สำหรับการเสวนานี้จะจัดขึ้นในช่วงเช้าของงาน ซึ่งกิจกรรมย้อนตำนานคลองแห จะจัดเพียงหนึ่งวันเท่านั้น ส่วนกิจกรรมในช่วงบ่ายถึงค่ำ จะเป็นการแสดงประเพณีประเพณี โดยการจัดแสดงภาพเหตุการณ์ต่างๆ เฉกเช่นเดียวกับในอดีต โดยใช้บริเวณลานวัดเป็นสถานที่ในการ ทำกิจกรรม ซึ่งจะมี การแสดงหนังตะลุง การแสดงโนราห์ การแสดงกลองยาว การแสดงเรือแหลม โปธิ์ การสาธิตกาหลอร่าวง การสาธิตการทำขนมพื้นบ้าน การสาธิตการลอมข้าว การแสดง การละเล่นของเด็กในสมัยก่อน และการสร้างเรือนโบราณจำลอง แสดงชีวิตความเป็นอยู่ของคนได้ ในสมัยก่อน นอกจากนี้ยังมีการฉายมัลติมีเดียประกอบการแสดงเล่าเรื่องตำนานคลองแห โดยมี ผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวชน นักเรียนและคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห เป็นผู้ถ่ายทอดตำนานในครั้งนี้ โดยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 องค์ (ตอนหนึ่งของเรื่องละคร) ดังนี้

องค์ที่ 1 คนเฒ่าเล่าเรื่อง

เป็นการแสดงแบบละครชาวบ้านภาคใต้ มีตัวละคร 3 ตัว คือ ปู่ หลานชาย และหลานสาว หลานทั้งสองที่อยู่ในยุคปัจจุบัน ได้มาถามปู่ถึงประวัติความเป็นมาของคลองแห และให้ปู่เล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของ โลกนกกลุ่ม อันเป็นชุมทรัพย์มหาสมบัติอันศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาพร้อมกับตำนานร่วมสมัยของคลองแห กับการสร้างพระธาตุเจดีย์เมืองตามพรลิงค์ หรือเมือง นครศรีธรรมราช

องค์ที่ 2 เมืองตามพรลิงค์ (หรือมะตะลิง)

เป็นศิลปะการแสดงหนังตะลุง ที่เนื้อหาสอดคล้องกับองค์ที่ 1 กล่าวถึง เมืองตามพรลิงค์ได้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โดยพระเจ้าศรีธรรม โสกราช ได้ออกประกาศให้ประชาชนในหัวเมืองต่างๆ ที่เลื่อมใสและนับถือพระพุทธศาสนา ได้ร่วมเฉลิมฉลองในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในครั้งนี้

องค์ที่ 3 บอกสิ่งสำคัญ

เป็นศิลปะการแสดงเพลงบอก แสดงเพื่อสื่อให้เห็นว่าทหารของเมืองตามพรลิงค์ ได้ใช้เพลงบอกเป็นสื่อในการประกาศให้ทางหัวเมืองต่างๆ ทราบข่าวการเฉลิมฉลองและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระบรมธาตุเจดีย์ของเมืองตามพรลิงค์

องค์ที่ 4 ชาวกลันตัน

เป็นการแสดงโนราห์ดำเนินเรื่องแบบนิยาย กล่าวถึงชาวเมืองกลันตันเมื่อทราบข่าวของเมืองตามพรลิงค์ ด้วยที่มีจิตศรัทธาในพุทธศาสนา จึงได้รวบรวมผู้คน แก้วแหวนเงินทองเพชรนิลจินดา และการละเล่นเต็นรำเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ได้ออกเดินทางไปเมืองตามพรลิงค์ด้วยขบวนเรือ แห่แห่นด้วย ฆ้อง กลอง บรรเลง อย่างสนุกสนาน

องค์ที่ 5 วันแห่งศรัทธา

เป็นการแสดงเพลงเรือ สื่อให้เห็นถึงขบวนเรือของชาวเมืองกลันตันที่เดินทางไปเมืองตามพรลิงค์ หลงทางเข้าปากน้ำทะเลสาบสงขลา เพราะเข้าใจว่าเป็นปากน้ำเมืองตามพรลิงค์ ต้องเรือไปตามลำคลอง จนได้พบกับขบวนที่กลับมาจากตามพรลิงค์ จึงได้ทราบว่าการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเสร็จสิ้นแล้ว ชาวกลันตันจึงตัดสินใจฝังทรัพย์สมบัติเหล่านั้นเสียที่พื้นที่สามเหลี่ยมที่คลองสองสายบรรจบกันเป็นคลองสายใหญ่ และได้จมน้อง กลองของขบวนนั้นเสียในคลองสายนั้น

องค์ที่ 6 ที่มาของตำนาน

เป็นฉากของละครชาวบ้านในยุคปัจจุบัน ต่อเนื่องกับองค์ที่ 1 ปู่ได้สรุปให้หลานฟังว่า คลองสองสายที่บรรจบกันนั้น คือ คลองลานตรงมาจากทิศตะวันตก และคลองเคยมาจากทิศใต้ รวมกันเกิดเป็นคลองสายใหญ่ขึ้นที่เรียกว่า “คลองแห” ส่วนสถานที่ฝังสมบัตินั้นเป็นเนินดินสูงมีน้ำล้อมรอบชาวบ้านเรียกกันว่า “โคกนกคุ้ม” และเชื่อกันว่าเป็นขุมมหาสมบัติที่ศักดิ์สิทธิ์ ส่วนคำว่าคลองแหนั้น เดิมชาวบ้านเรียกว่า “คลองฆ้องแห่” แต่ชาวใต้ไม่นิยมพูดคำหลายพยางค์ ต่อมาคำว่า “ฆ้อง” จึงขาดหายไป เหลือเพียง “คลองแห่” แต่เมื่อพูดเป็นสำเนียงได้แล้ววรรณยุกต์เอกไม่มี คำว่า “แห่” พูดเป็น “แห” เราจึงเรียกลำคลองสายนี้ว่า “คลองแห”

4.2 กิจกรรมหลากหลายมิติ

พระครูปลัดสมพร กล่าวว่า “...ประเพณีหลากหลายมิติ ถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญในอดีตที่กำลังจะสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากสมัยก่อนคนไทยจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่ปัจจุบันภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้คนไทยหันมาประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย พนักงานออฟฟิศต่างๆ มากยิ่งขึ้นทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับประเพณีนี้เท่าไรนัก ประเพณีนี้มีความเชื่อว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งหลายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีล้วนแล้วแต่มีเหล่าเทวดาเป็นผู้กำหนดขึ้น นอกจากนั้นยังมีความเชื่อที่ว่า เมื่อครบรอบ 1 ปี เทวดาที่รักษาคุ้มครองหมู่บ้านจะเปลี่ยนองค์ใหม่มาแทนองค์เก่า ดังนั้นอาตมาเลยคิดที่จะฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้น เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อเหล่าเทวดาทั้งหลายที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองเรามาตลอดปี...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 21 พฤศจิกายน 2553)

หลังจากที่พระครูปลัดสมพร ได้อธิบายเหตุผลและประโยชน์ในการจัดประเพณีนี้ให้กับคณะทำงานกลุ่มอนุรักษ์คลองแหในที่ประชุม ทำให้ทุกท่านในที่ประชุมต่างเห็นด้วย นายโสภณ หนึ่งในคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห กล่าวในที่ประชุมว่า

“...คนเฒ่าคนแก่ต่างเรียกร้องและอยากให้จัดประเพณีนี้ขึ้น เพราะอยากให้ลูกหลานที่ไม่เคยเห็นประเพณีนี้ได้เข้าร่วมทำบุญ และจะได้ทราบความเป็นมาของประเพณีนี้ ปัจจุบันนี้เยาวชนไม่ค่อยรู้จักบาปบุญคุณโทษ ทำอะไรไม่อายผีสาวนางไม้เทวดา จะได้รับรู้ด้วยว่าทำอะไร มีเทวดาปกป้องรักษาอยู่ทุกที่” และพระสมศักดิ์ อินชัย พระลูกวัดพุทธเสริมว่า “อีกอย่างเดี๋ยวนี้ภัยธรรมชาติเกิดทุกรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของน้ำท่วม แผ่นดินไหว ถ้าจัดงานนี้ขึ้นก็จะทำให้ชาวบ้านอยู่อย่างสบายใจ ไม่ต้องกังวลเท่าไรนัก ว่าภัยธรรมชาติเข้ามาใกล้ตัวทุกขณะ สังเกตว่าเดี๋ยวนี้คนจะหวาดระแวงมากขึ้น พอฝนตกหนักเข้าหน่อย บางบ้านเริ่มกลัว ต้องรีบเก็บของกลัวน้ำท่วมก็มี...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 21 พฤศจิกายน 2553)

ประเพณีรับเทียนคา หรือรับเทวดา เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวไทย พุทธในชนบทภาคใต้ ทำกันในเดือน 6 หลังวันสงกรานต์ไปแล้ว อาจจะเป็นวันใดก็ได้ แล้วแต่ชุมชนนั้นจะกำหนดตกลงกัน แต่มีกำหนดว่าวันที่จะทำพิธีนั้น ถ้าเป็นข้างขึ้นต้องเป็นวันคี่ เช่น ขึ้น 5 ค่ำ ขึ้น 9 ค่ำ หากเป็นข้างแรมใช้วันคู่ เช่น แรม 12 ค่ำ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าในวันแรมคู่หรือขึ้นคี่นี้ จะมีแต่เทวดาเท่านั้นที่มารับของบวงสรวง ผีชั้นต่ำอื่นๆ จะไม่สามารถมารับของบวงสรวงได้ ประเพณีรับเทียนคา เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่ออันสืบเนื่องกันมาในสังคมเกษตรสมัยก่อน ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติล้วนแต่มีเทพเจ้ากำหนดขึ้นทั้งสิ้น อาทิ สุขทุกข์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้คนล้วนขึ้นอยู่กับการคลบันดาลของเทพเจ้าหรือเทวดา ดังนั้นต้องมีการบูชาเทวดา เพื่อเป็นการเอาใจหรือสนองคุณที่ได้ช่วยคุ้มครอง และเพื่อให้ชีวิตได้ดำเนินไปอย่างมีความสุขสวัสดิ สิ่งของที่ชาวบ้านบวงสรวงบนศาลาเทียนคานี้ เป็นการแสดงความกตัญญูที่เหล่าเทวดาเหล่านั้นได้ปกป้องรักษาคุ้มครองมาตลอดปี และพิธีที่จัดขึ้นก็เพื่อเป็นการต้อนรับเทวดาองค์ใหม่ที่จะมาคุ้มครองให้พวกตนมีความสุขสงบในปีต่อไป

สถานที่ทำพิธี ในอดีตจะเลือกเอาสถานที่ในทุ่งนาแห่งหนึ่งแห่งใดของหมู่บ้านในตำบลคลองแห แต่ในปัจจุบันได้กำหนดเอาวัดคลองแหเป็นสถานที่รับเทียนคาประจำปี อุกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธี มีศาลาเทียนคา ซึ่งศาลาเทียนคานี้เป็นศาลา 16 เสา ในสมัยโบราณจะใช้ “ไม้พลับพลา” ทำเป็นเสาของศาลา เสา 16 เสา หมายถึง สวรรค์ 16 ชั้น ปีกเสาเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยกชั้นตรงกลาง นอกจากนี้ก็มีราชวัติ ฉัตร ธง เป็นส่วนประกอบของศาลาเทียนคา ส่วนกลางของศาลาจะเป็นที่ประทับของเทวดาที่มารับเครื่องบวงสรวง ซึ่งชาวบ้านจะนำเครื่องบวงสรวงใส่โฆง (กระทง) นำมาวางไว้บนศาลาเทียนคา เครื่องบวงสรวงนั้นประกอบด้วย ข้าว ปลา อาหาร ขนม ผลไม้ต่างๆ หรือไม้ก็เป็นเครื่องประกอบอาหาร เช่น ข้าวสาร กะปิ ขมิ้น เกลือ พริกชี้หนู หอม กระเทียม รวมทั้งหมากพลูและบุหรี่ยี่ด้วย หลังจากนั้นให้นำธงมา 2 อันเขียนชื่อตัวเอง และนำไปปักที่ศาลาและปักที่หน้าบ้านของตน เพื่อเป็นการบอกกับเทวดาว่าเราได้มาทำบุญให้กับเทวดา และให้ท่านช่วยปกป้องรักษาเราให้มีแต่ความสุข ความเจริญ

สำหรับการเชิญชวนให้ผู้เข้าสนใจมาเข้าร่วมนั้น ทางวัดได้จัดทำแผ่นพับ และทำโปสเตอร์ และประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุชุมชน FM.88.85 MHz

4.3 กิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครูเสริมสร้าง

สุขภาพ

กิจกรรมนี้เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งในโครงการลานวัฒนธรรม ที่ได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน เข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา เพื่อเป็นการรักษาและดำรงวัฒนธรรมของภาคใต้ให้คงอยู่ในสังคมไทยต่อไป โดยใช้กิจกรรมนี้เพื่อนำร่อง อนุรักษ์ และสืบสานหนังตะลุงและโนราโรงครู ซึ่งมีท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม เป็นที่ปรึกษาในกิจกรรมนี้ ท่านได้เชิญตัวแทนชุมชนทั้ง 21 ชุมชน ชมรมโนราโรงครูและสมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา เข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องของการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายเยาวชน ซึ่งจะจัดในช่วงเมษายนของทุกปี เนื่องจากเป็นวันหยุดภาคเรียนฤดูร้อน ทำให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น

ท่านพระครูปลัดสมพร กล่าวว่า “...เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เพียงแต่ต้องพัฒนาบุคคลให้เก่งให้ดีขึ้นเท่านั้น การพัฒนาด้านอื่นๆ ย่อมเป็นผลดีติดตามมา และการพัฒนาคนนั้นต้องพัฒนาไปที่ทักษะ สังคมการพัฒนาทั้งด้านความรู้และความสามารถ การจัดการเข้าค่ายนี้ในทุกๆปี นับว่าเป็นการกระทำที่เกิดคุณค่ากับชุมชน กับศิลปินพื้นบ้าน และกับประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะก่อให้เกิดวิถี เกิดพลังของการสืบทอดในสายศิลปินพื้นบ้าน ซึ่งถ้าไม่รีบดำเนินการอนุรักษ์ โดยการฟื้นฟู สืบสาน ก็จะทำให้สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย จึงอยากให้ทางชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม รวมทั้งกลุ่มศิลปินพื้นบ้านได้ตระหนักและให้ความสนใจ สนับสนุน เพื่อให้การแสดงพื้นบ้านแขนงนี้มีการสืบทอดอย่างยั่งยืนตลอดไป ...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 9 ธันวาคม 2553)

การเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครู มีคณะกรรมการบริหารชมรมโนราโรงครูและสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา เป็นผู้ดำเนินการ โดยมีอาจารย์นครินทร์ ซาทอง เป็นศิลปินพื้นบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องหนังตะลุงและโนราห์ ท่านได้รางวัลศิลปินแห่งชาติ ปี 2550 สาขาหนังตะลุง ในวันศิลปินแห่งชาติ โดยเข้ารับพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย นครินทร์ ซาทอง ได้กล่าวว่า

“... โนราโรงครูก็คือว่าเป็นพิธีกรรมที่ส่งผลให้ชุมชนมีความสุข เป็นมหรหรมนบันเทิงในหมู่บ้าน ที่ก่อให้เกิดความพร้อมเพรียง ความรักใคร่ สามัคคี และมีการจัดระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งส่งผลต่อสภาพแห่งความสุขของผู้คนทั้งกระบวนการ พิธีกรรมนี้ยังเปิดพื้นที่ให้คนเฒ่าคนแก่ได้ออกมาร่ำรำ ผ่านความหมายของการออกกำลังกายที่ศักดิ์สิทธิ์ ทั้งโดยการผ่านร่างทรงและไม่ผ่านร่างทรง เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีศักดิ์ศรี และมีคุณค่า อีกทั้งยังมีความหมายเทียบเท่าหรือมากกว่าการเดินแอโรบิกของสังคมตะวันตก สำหรับกิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อเป็นการเชื่อมร้อยให้เกิดเครือข่ายโนราโรงครู 2. เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนและผู้เข้าร่วมได้ทำงานเป็นหมู่คณะ เกิดความสามัคคี 3. เพื่อใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนและผู้สนใจ สำหรับการเข้าค่ายโนราโรงครูนี้ประกอบด้วยโนราโรงครูจาก 5 อำเภอ คือ อ.ควนเนียง อ.รัตภูมิ อ.บางกล่ำ อ.คลองหอยโข่ง และอ.หาดใหญ่ โดยผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มแกนนำโนราเยาวชน...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 9 ธันวาคม 2553)

สำหรับการเข้าค่ายเยาวชนรักษ์โนราโรงครู ได้แบ่งกิจกรรมออกเป็นภาคบรรยาย และภาคปฏิบัติ ดังนี้

ในส่วนของภาคบรรยาย มีการบรรยายเรื่อง "โนราโรงครูกับการสร้างสุขภาวะตามแนวทางของพระราชบัญญัติแห่งชาติ" โดยอาจารย์พิชัย ศรีไส กรรมการบริหารสำนักคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เนื้อหาในการบรรยาย เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับที่มาของการสร้างสุขภาวะตามแนวทางของพระราชบัญญัติแห่งชาติ โดยให้ผู้เข้าอบรมได้เล็งเห็นถึงคุณค่าของโนราโรงครูในฐานะวัฒนธรรมสุขภาพซึ่งส่งผลต่อความสุขของชุมชนทั้งกระบวนการ อาทิ สุขภาพกาย สุขภาพใจ สุขภาพสมองและสุขภาพอารมณ์ รวมถึงสุขภาพปัญญาด้วย การบรรยายได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชนแกนนำโนรา เมื่อจบการบรรยายแล้ว จะมีนักดนตรีโนราลูกคู่ บรรเลงเพลงโนรา 1 เพลงในทุกๆ ครั้ง

การบรรยายเรื่อง “ความสำคัญของโนราโรงครูกับเยาวชน” โดยอาจารย์ อัมพร ศรีประสิทธิ์ ผู้อำนวยการ โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องโนราโรงครูในหลากหลายมิติ พร้อมทั้งผู้เข้าร่วมการอบรมมีส่วนร่วมในการประกอบการบรรยาย ด้วยการร่ำรำประกอบดนตรี เพื่อเป็นการ

ผ่อนคลายทั้งทางด้านร่างกายและอารมณ์ ทำให้ผู้เข้าร่วมการอบรมได้รับความรู้ไปพร้อมกับการออกกำลังกายด้วยท่ารำโนราไปด้วย

การบรรยายเรื่อง “โนราโรงครูกับสุขภาพ” โดยนายแพทย์รุ่งโรจน์ ก้วพานิช โดยให้ความรู้ในเรื่องของสุขภาพในภาพรวม สุขภาพกับตัวของศิลปิน และเรื่องของโนราโรงครูกับสุขภาพ ในมุมมองของนักวิชาการด้านสุขภาพ ซึ่งการบรรยายจะใช้ภาษาที่ง่าย เป็นกันเอง บางครั้งก็ใช้ศัพท์วัยรุ่น สร้างความสนุกสนานให้กับเยาวชนที่เข้าอบรมเป็นอย่างมาก

การบรรยายเรื่อง “ความสำคัญขององค์กรเครือข่ายกับศิลปินพื้นบ้าน” โดยอาจารย์นครินทร์ ชาทอง บรรยายถึงความสำคัญทั้งทางด้านการพัฒนาวิชาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาคุณภาพสังคม และการสร้างความสามัคคี การส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด หากศิลปินสามารถเชื่อมร้อยให้เป็นกลุ่มเครือข่ายได้ ไม่ว่าจะ เป็นศิลปินสาขาเดียวกันหรือต่างสาขากัน ก็จะทำให้สังคมเกิดการยอมรับขึ้นมาได้

กิจกรรมภาคปฏิบัติในการเข้าค่ายอนุรักษ์โนราโรงครูและหนังตะลุง ได้แยกการอบรมออกเป็น 3 ฐานการเรียนรู้ด้วยกัน คือ

1. ฐานความรู้พิธีกรรม

โดยมีอาจารย์นิภา เพชรมุณี คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ทำหน้าที่นักวิชาการประจำฐานพิธีกรรม และมีศิลปินพื้นบ้านเป็นวิทยากรประจำฐาน คือ

- โนราแก้ว ทองสมศรี
- โนราล่วน พรหมเมศรี
- โนราเดื่อม สุวรรณชาติ
- โนราวิเชียร นพรัตน์
- โนราน้อย เหมโก

สำหรับฐานนี้มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมของโนราโรงครู แบ่งเป็น 3 ข้อ คือ

1.1 องค์ประกอบของโนราโรงครู คือ โนราใหญ่ คณะโนราโรงครู คนทรง ระยะเวลาการเล่นโนราโรงครู โรงโนราโรงครู อุปกรณ์ประกอบพิธี เครื่องบูชาประกอบพิธี เครื่องดนตรีและลูกคู่ ฯลฯ

1.2 ความเชื่อ คือ เรื่องโนราโรงครู เรื่องครุหมอตายาย เรื่องไสยศาสตร์ เรื่องการแก้บน เรื่องการตัดจุกผูกผ้า เรื่องการสอดเครื่อง สอดไหม่ เรื่องการเหยียบเสนา เรื่องการตัดผมผีซ้อ เรื่องการตีบหัวควาย เรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เรื่องการเข้าทรง ฯลฯ

1.3 พิธีกรรม คือ พิธีไหว้ภูมิ พิธีตั้งเครื่อง พิธีเบิกโรง เทียนครู ลงโรง กาศครูกราบครู รำหน้าครู แต่งพอก แก้มบน พิธีผูกผ้า พิธีส่งครู ฯลฯ

2. ฐานความรู้ทำรำ

โดยมีอาจารย์อรรคมย์ สุขชาญ คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ทำหน้าที่เป็นนักวิชาการประจำฐานทำรำ มีนายชิต ไชยพูน คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห และลูกคู่เยาวชน ทำหน้าที่เป็นลูกคู่ประกอบการรำ และมีวิทยากรประจำฐาน คือ

- โนราเยื้อง เรือนแก้ว
- โนราสมพงษ์ ทองนพคุณ
- โนราเจื้อน เพชรมุณี
- โนราเรียง สுகนธรัตน์

ฐานนี้มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับทำรำหลัก ๆ ของโนราโรงครู เช่น ท่ากราบครู ท่าสอนรำ ท่าครูสอน ท่าสิบสอง(ท่าครู) ท่าประณมพรหมสี่หน้า และทำอื่น ๆ

3. ฐานความรู้บทร้องกลอน

โดยมีอาจารย์นครินทร์ ชาทอง ทำหน้าที่เป็นนักวิชาการประจำฐานบทร้องกลอน อาจารย์สุรชัย เหล่าสิงห์ และวิทยากรประจำฐาน ซึ่งเป็นศิลปินพื้นบ้านทำหน้าที่เป็นลูกคู่ประกอบการร้องกลอน ซึ่งวิทยากรประจำฐาน ประกอบด้วย

- โนราจวบ พันธุ์ศิริ
- โนราละมัย ศรีรักษา
- โนราประสงค์ พงศ์จักรี
- โนราอรุณ แก้วสัตยา
- โนราอุทัย คงบุญ
- โนราแดง หนูเซ่ง

ฐานนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการร้องกลอนต่าง ๆ ของโนราโรงครู เช่น กลอน กาศครู ขานเอ สรรเสริญคุณครู บทร้องประกอบ ท่าครูสอน บทร้องท่าสอนรำ บทร้องเพลงหน้า แตรระ บทร้องเพลงทับเพลงโทน และบทร้องอื่น ๆ

ท่านพระครูปลัดสมพร เล่าว่า “...จากการสังเกตพฤติกรรมจากทุก ๆ ฐานความรู้ จะเห็นว่าทั้งตัววิทยากรและผู้เข้ารับการอบรมมีความกระตือรือร้นใน การที่จะ ถ่ายทอดและรับความรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ทั้งผู้รับการถ่ายทอดและผู้ ถ่ายทอดต่างมีความสุข มีความอึดอ้อมใจ เป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่าง เยาวชนผู้เข้ารับการ อบรมกับโนราใหญ่ผู้เป็นวิทยากร และระหว่างเยาวชนทั้ง 5 อำเภอ มีความรัก ความสามัคคี และมีการปรึกษาหารือกันที่จะสรุปเนื้อหา ประเด็นต่าง ๆ ที่จะต้องนำเสนอรายงานสาระความรู้ที่ ได้รับจากฐานการเรียนรู้ ต่างๆ...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 18 ธันวาคม 2553)

เมื่อกิจกรรมการเข้าค่ายทั้งภาคบรรยายและภาคปฏิบัติได้เสร็จสิ้นลงใน ภาคกลางวัน จะมีกิจกรรมในภาคกลางคืน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คณะวิทยากรได้ทำพิธีเบิกโรงตาม ขั้นตอนของโนราโรงครู และทำการสาธิตให้แก่ผู้เข้าอบรมได้ศึกษาเป็นตัวอย่าง โดยมีคณะกรรมการของวัดคลองแหและชาวบ้านส่วนหนึ่งช่วยกันทำเวทีการแสดงในภาคค่ำ

การแสดงชุดแรก เป็นการแสดงของเยาวชนจากอำเภอบางกล่ำ โดยนำเสนอการแสดงโนราตัวอ่อน ใช้ผู้แสดงหญิง 1 คน ลูกคู่เป็นเยาวชนจากศูนย์ฝึกศิลปิน พื้นบ้านอำเภอบางกล่ำทั้งหมด การแสดงชุดนี้สร้างความสนใจให้กับผู้ที่ได้ชม ไม่ว่าจะผู้เข้าร่วม อบรม วิทยากร ตลอดจนผู้ชมโดยทั่วไป เพราะผู้แสดงได้ใช้ความสามารถเฉพาะตัว โชว์ลีลาการรำ โนราตัวอ่อนได้อย่างยอดเยี่ยมจนได้รับรางวัลจากผู้ชม

การแสดงชุดที่ 2 เป็นการแสดงของอำเภอควนเนียง เป็นการแสดงการรำ โนราท่าครูสอน มีบทร้องประกอบการรำ ใช้ผู้แสดงหญิง 5 คน คณะวิทยากรส่วนหนึ่งทำหน้าที่ เป็นลูกคู่

การแสดงชุดที่ 3 เป็นการแสดงของอำเภอหาดใหญ่ เป็นการแสดงการรำ ท่าประดมพรหมสี่หน้า มีบทร้องประกอบการรำ ใช้ผู้แสดงหญิง 12 คน คณะวิทยากรเป็นลูกคู่

การแสดงชุดที่ 4 เป็นการแสดงของอำเภอคลองหอยโข่ง เป็นการแสดง การรำคล้องหงส์ ใช้ผู้แสดงนางโนรา 7 คน นายพราน 1 คน คณะวิทยากรเป็นลูกคู่

การแสดงชุดที่ 5 เป็นการแสดงของอำเภอรัตนภูมิ เป็นการแสดงที่โชว์ลีลาท่าทางที่แตกต่าง จากอำเภอรื่น ให้ผู้แสดงเป็นชาย 2 คน คณะวิทยากรเป็นลูกคู่

การแสดงชุดที่ 6 เป็นการแสดงของโนราเชียงใหม่ เรือนแก้ว ตัวแทนคณะวิทยากร ได้สาธิตการแสดงแบบโนราโบราณ ซึ่งหาดูได้ยาก โดยเฉพาะตัวผู้แสดงอายุ 72 ปี ยังมีความกระฉับกระเฉง ว่องไว ทั้งเข้มแข็งมีความอ่อนช้อยซ่อนอยู่ในลีลาการรำของผู้แสดงชั้นครู สร้างความตรึงตราตรึงใจให้กับผู้ชมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ชมวัยชราต่างชื่นอกชื่นใจที่ได้เห็นการแสดงคนวัยเดียวกันทำให้ ผู้แสดงเองก็มีความสุขไปด้วย

อาจารย์ประเสริฐ รักษ์วงศ์ ศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา กล่าวว่า

“...ในภาพรวมของการแสดงสาธิตในภาคกลางคืนได้เห็นถึงสภาพแห่งความสุข ทั้งในส่วนของผู้เข้าอบรมและชุมชนในละแวกนั้น ได้เห็นถึงความสุขทางด้านสุขภาพกายของผู้แสดงระดับเยาวชนและ โนราใหญ่ที่ได้ใช้ความสามารถทางร่างกายซัดท่ารำเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีความหมาย ได้เห็นภาพของคนเฒ่าคนแก่นั่งชมการแสดงโนราอย่างมีความสุข ได้เห็นถึงเด็กเล็ก ๆ นั่งถักผมให้แม่ซึ่งกำลังนั่งชมการแสดงโนรา ได้ฟังเสียงดนตรีโนราที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้ชม ทั้งผู้เข้ารับการอบรมและผู้สนใจในชุมชนละแวกนั้น ให้ได้รับความสุขทั้งทางกายและทางใจ ช่วยผ่อนคลายความ ตึงเครียด ทำให้สุขภาพทางอารมณ์และทางสมองได้ ทบทวนความทรงจำในอดีตช่วยร้อยสร้าง จินตนาการส่งผลให้สมองได้ทำงานในหลากหลายมิติ...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 9 ธันวาคม 2553)

สำหรับกิจกรรมหนังตะลุง อาจารย์นครินทร์ ชาทอง กล่าวว่า

“...ปัจจุบันคนไม่ค่อยดูหนังตะลุงสักเท่าไร ทำให้การแสดงพื้นบ้านภาษาใต้นี้ค่อยๆสูญหายไปกับกาลเวลา ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านทรงห่วงใยมาก และให้บรรรษาษาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรในทุกส่วนภูมิภาค ผมจึงมุ่งเน้นเรื่องการสืบทอด สร้างคนรุ่นใหม่เพื่อเป็นการสืบสานให้มีศิลปินอยู่อย่างยั่งยืน ถ้าเราไม่คิดสร้างศิลปินรุ่นใหม่ไว้เมื่อหมดศิลปินรุ่นเก่า หนังตะลุงก็จะหายไปกับกาลเวลา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะสิ่งเหล่านี้ถือว่ามีคุณค่าต่อแผ่นดินอย่างมหาศาล...”

(สัมภาษณ์, วันที่ 9 ธันวาคม 2553)

กิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักภัยหนึ่งตระกูลและโนราโรงครูเสริมสร้างสุขภาพนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ นอกจากนี้ยังได้ทำการจัดทำหลักสูตรหนึ่งตระกูลในโรงเรียน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายวิชาการในเขตพื้นที่ต่างๆ และฝ่ายศิลปินพื้นบ้านมาช่วยกันยกร่างหลักสูตร และผลิตคู่มือการสอนออกมาให้กับสถานศึกษาที่มีความพร้อมและต้องการหลักสูตรดังกล่าว โดยอาจารย์นรินทร์ มีแนวคิดที่ว่า ต้องการให้นำหนึ่งตระกูลอยู่ใกล้กับสถานศึกษาและท่านยังเข้าไปเป็นครูภูมิปัญญาในการเผยแพร่ความรู้อีกด้วย นอกจากนี้ท่านยังได้จัดตั้งศูนย์หนึ่งตระกูลขึ้นอีก 4 แห่ง คือ 1. อำเภอคลองหอยโข่ง 2. วัฒนานครระจาย อำเภอเมืองสงขลา 3. อำเภอรัตภูมิ 4. อำเภอบางกล่ำ และได้ก่อตั้งสมาคมศิลปินพื้นบ้าน จังหวัดสงขลา โดยตั้งสำนักงานที่วัดคลองแห ภายใต้การให้คำปรึกษาของพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม

เมื่อการจัดกิจกรรมในโครงการลานวัฒนธรรมแต่ละกิจกรรมสิ้นสุดลง ทางคณะกรรมการที่ดำเนินงานจะมีการประเมินผลการทำงาน โดยการใช้วิธีการแจกแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และประเมินผลจากการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม ภายหลังจากที่ทำการสำรวจความคิดเห็นเรียบร้อยแล้ว ทางคณะกรรมการดำเนินงานจะทำการประชุมรายงานผลของการดำเนินการเพื่อบอกถึงเสียงตอบรับของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินกิจกรรม

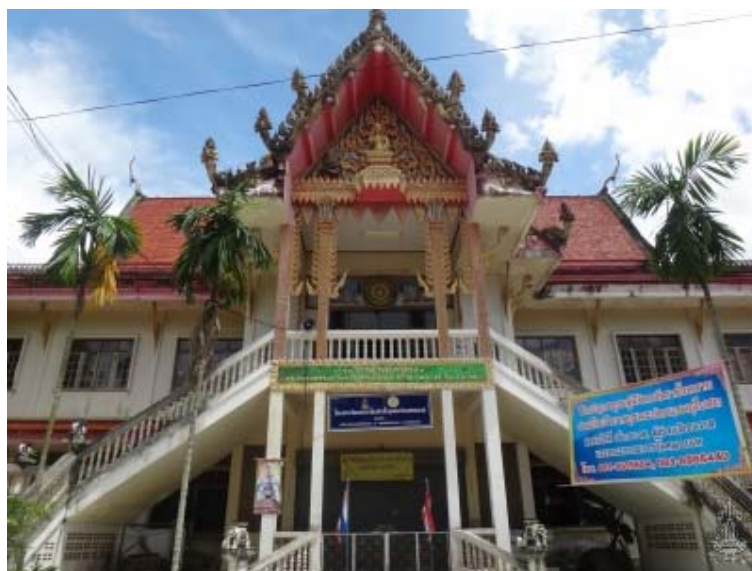
5. บทบาทการพัฒนาด้านการศึกษา

ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านการศึกษาของชุมชน เห็นได้จากการที่ท่านให้จัดทำสวนพฤกษศาสตร์ขึ้นในวัดคลองแห ผ่านโครงการคลังสมองภูมิปัญญา เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชน และนักเรียนในโรงเรียนวัดคลองแหแล้ว ท่านยังมีแนวคิดในการพัฒนาด้านการศึกษาของชุมชนโดยผ่านโครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคลองแหอีกด้วย โดยท่านได้ให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคลองแห ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เพื่อจัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวใต้และวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ ตลอดจนสิ่งของโบราณคดีและศิลปหัตถกรรม อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านในสมัยก่อน พระครูปลัดสมพร เล่าว่า

“...ของเก่าที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์เป็นของดั้งเดิมของวัด และชาวบ้านได้นำของเก่ามาบริจาค เพราะเห็นว่าของเก่าที่เก็บไว้ที่บ้าน เก็บไว้เฉยๆ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร สู้เอามาไว้ที่วัดให้คนมาดูดีกว่า ยังจะได้ประโยชน์มากกว่า พอคนเห็นว่ามีคนเอามาบริจาคก็เลยแห่กันมาบริจาคกันเต็มไปหมด ตอนแรกเก็บไว้ที่กุฏิของอาตมา เพราะมีนิดเดียว จนล้นออกข้างนอกเลยคิดว่าสมควรที่จะหาที่เก็บที่ใหญ่กว่านี้ ไม่เพียงแต่มีผู้มาบริจาคเพียงเท่านั้น ชาวบ้านยังมีความเชื่อที่ว่า การนำของเก่ามาบริจาคให้กับวัดและเขียนชื่อติดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าได้บุญ...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 เมษายน 2554)

จากสาเหตุดังกล่าว ทำให้ท่านพระครูมีแนวคิดในการที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้น เพื่อพัฒนาให้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับรวบรวม อนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสาน และใช้ประโยชน์องค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่เยาวชน และผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาและค้นคว้าหาความรู้ ท่านจึงได้มอบหมายให้ ค.ต.นิคม ทองมุณี เป็นผู้รับผิดชอบการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคลองแหขึ้น โดยใช้ศาลาโรงธรรมชั้นบนของวัดคลองแหเป็นสถานที่ในการจัดแสดง (ภาพประกอบ 9)

ภาพประกอบ 9 ศาลาโรงธรรมชั้นบนของวัดคลองแห
ที่มา (ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2554)

ค.ต. นิคม กล่าวว่า “... เราได้รับบริจาคจากชาวบ้าน ตอนนี้ได้หลายร้อยชิ้นแล้ว พอตีหลวงพ่อท่านไว้วางใจ มอบหมายให้ผมเข้ามารับผิดชอบทำพิพิธภัณฑ์ ผมรีบรับคำทันที เพราะพิพิธภัณฑ์นี้จะถูกดำรงรักษาไว้ในชุมชนคลองแห เพื่อให้คนรุ่นลูกหลานเข้ามาศึกษาหาความรู้ เป้าหมายของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จะเก็บวัตถุโบราณของชุมชน อย่างเช่น เครื่องมือประกอบอาชีพพวก มีดพร้า เสียม มีด คัน ไล่ กะเชอ ดังที่ถูกนำไปใช้ตักน้ำจากบ่อ (ชาวบ้านเรียกว่า ถู้ง) หอก แหลน เกราะ (หรือเหลาะ ใช้เกาะกรณีลูกเงินหรือเรียกประชุมในสมัยก่อน) สิ่งของที่จะนำมาแสดงไว้จึงจะเก็บรวบรวมสิ่งของส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวคลองแหในอดีตทั้งหมด... ”

(สัมภาษณ์ วันที่ 11 เมษายน 2554) (ภาพประกอบ 10)

ภาพประกอบ 10 ชู่มแสดงเรือนจำลอง และเครื่องใช้ในครัวเรือน
ที่มา (ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2554)

ภายในพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงป้ายแสดงตำนานคลองแห และจัดวางวัตถุโบราณให้เป็นหมวดหมู่ โดยมีท่านพระครูปลัดสมพร และค.ต. นิคม เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการรับผิดชอบการจัดวาง ท่านพระครูปลัดสมพรได้ให้พระลูกวัดและเด็กวัดเข้ามาช่วยกันจัดวางวัตถุโบราณ ซึ่งมีการจัดหมวดหมู่ไว้ ดังนี้

1. พระพุทธรูปปางมารวิชัยและปางลีลา สมัยรัตนโกสินทร์ ในพุทธศตวรรษที่ 24-26
2. ภาชนะทองเหลืองสมัยรัตนโกสินทร์ ในพุทธศตวรรษที่ 25-26
3. เครื่องถ้วยสมัยรัตนโกสินทร์ ในพุทธศตวรรษที่ 25-26
4. เครื่องเสวย และเครื่องใช้ของพระอริการทศ คงมสสุโร สมัยรัตนโกสินทร์ ในพุทธศตวรรษที่ 24-26
5. หนังสือโบราณ สมุดข่อย และตำรายารักษาโรค
6. การแสดงขุ่มเรือแจล่อง เครื่องใช้ในครัวเรือน ภูมิปัญญาเครื่องทำมาหากิน
7. เครื่องดนตรี มหรสพและการละเล่น
8. มุมนั่งอ่านหนังสือ ถือว่าเป็นห้องสมุดขนาดย่อม โดยได้จัดหนังสือออกเป็นหมวดประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ประยุกต์ ภาษา เทคโนโลยีชาวบ้าน สังคมศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา เบ็ดเตล็ด นวนิยาย เรื่องสั้น และการ์ตูน

ท่านพระครูปลัดสมพร ยังเล่าต่อว่า “...การจัดวางวัตถุโบราณต้องจัดวางให้เหมาะสม สวยงาม สัมกับเป็นพิพิธภัณฑ เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะการผูกกับตำนานของคลองแหให้ได้ ซึ่งพิพิธภัณฑจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ให้คนภูมิใจในท้องถิ่น ในชาติกำเนิดของตนเอง อันเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้คนให้ความสำคัญในด้านอื่นๆ ตามมา อย่างเช่นการดูแลร่วมรักษาคคลองแห สายน้ำสำคัญที่ไหลผ่านชุมชนแห่งนี้ ก็จำเป็นต้องใช้เครื่องมือดังกล่าวมาเป็นจุดเริ่มต้น ...”

(สัมภาษณ์ วันที่ 9 เมษายน 2554)

การจัดวางและการรวบรวมโบราณวัตถุเป็นไปตามแนวคิดของพระครูปลัดสมพร และ ด.ต. นิคม โดยมีการจัดวางให้เหมาะสมและผูกเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงกับตำนานคลองแห และทำเอกสารกำกับเพื่อบอกรายละเอียดของวัตถุโบราณ อายุของสิ่งของ และวิธีการใช้งาน ทำให้เยาวชนเข้าใจ และเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งของทางประวัติศาสตร์ได้ง่ายและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น สำหรับการเก็บรักษาวัตถุโบราณ และสิ่งของทางประวัติศาสตร์ ทางพิพิธภัณฑไม่ได้ทำการถ่ายรูปและขึ้นทะเบียนข้อมูลโบราณวัตถุไว้ ทำให้มีโจรมาทุบกระฉก และขโมยพระโบราณไปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ท่านพระครูปลัดสมพรจึงได้เดินทางไปดูงานในเรื่องการจัดการระบบ และการดูแลพิพิธภัณฑ ที่พิพิธภัณฑเปรม ดินสุลานนท์ จังหวัดสงขลา และพิพิธภัณฑจังหวัดแพร่

หลังจากที่ท่านได้เดินทางไปศึกษาดูงาน ท่านจึงติดต่อให้นักโบราณคดีจาก ศูนย์มานุษยศาสตร์ สิรินคร จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้ามาช่วยจัดระบบพิพิธภัณฑ์ และถอดองค์ความรู้ ของสิ่งที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อดูว่าสิ่งของนั้นๆ ใช้ทำอะไร หรือของบางอย่างที่คนปัจจุบันไม่รู้จัก ก็อาจเชื่อมโยงว่าเป็นเครื่องมืออะไร และปัจจุบันได้เปลี่ยนเอาอะไรมาแทนแล้ว ทำให้พิพิธภัณฑ์มี มิติในการเผยแพร่และถ่ายทอดข้อมูลน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้มีผู้สนใจเข้ามาศึกษาค้นคว้าอย่าง แพร่หลาย

เมื่อพิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทำให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สงขลาให้งบประมาณในการพัฒนาและปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ ท่านพระครูปลัดสมพร ต้องการที่จะให้ เยาวชนและชาวบ้านเข้ามาต่อยอดความรู้เรื่องของวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนมากขึ้นกว่านี้ จึงได้ อนุญาตให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีความสนใจในของ โบราณภาคใต้ ใช้สถานที่ของพิพิธภัณฑ์ในการ ประชุมหรือบรรยายต่างๆ จากแนวคิดนี้ทำให้หน่วยงานและสถาบันทางศึกษาพาเยาวชนเข้ามา ศึกษาดูงานมากยิ่งขึ้น อีกทั้งชาวบ้านและเยาวชนในชุมชนคลองแหและชุมชนใกล้เคียงมีความรัก ห่วงแหน และเข้าใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนคลองแหพอสมควร พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน คลองแหเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2550 โดยคุณหญิงไชศรี ศรีอรุณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และมีแนวทางที่จะขึ้นทะเบียนเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำชุมชน คลองแหต่อไปในอนาคต (ปัจจุบันในปี.ศ. 2555 ได้ทำการขึ้นทะเบียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว)

จากการศึกษาสามารถสรุปบทบาทของท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม ได้ ดังนี้ ท่านพระครูปลัดสมพร มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยได้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและ ได้้นำเอาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้าน ที่มีอยู่ใน ชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา อีกทั้งท่านยังได้ชักชวนให้ชาวบ้านหรือหน่วยงานที่สนใจ การพัฒนาเข้าร่วมกันพัฒนาชุมชน ผ่านแนวทางการเทศน์เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ ซึ่งบทบาท ของท่านพระครูปลัดสมพร มี 5 บทบาทผ่าน โครงการทั้ง 5 โครงการ ดังนี้

1. บทบาทการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ผ่าน โครงการส่งเสริมการจัดตั้งคลังสมอง ภูมิปัญญา ซึ่งมีกิจกรรมย่อยได้แก่ กิจกรรมการปรับทัศนียภาพบริเวณวัดคลองแห กิจกรรมการ ทำฝายน้ำคลองแห กิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห ผลจากการพัฒนาพบว่า สภาพแวดล้อมบริเวณ วัดคลองแหและน้ำในลำคลองมีความใสสะอาดดีขึ้นตามลำดับ ก่อให้เกิดมลภาวะที่ติดตามมา สิ่งนี้เองส่งผลให้เกิดตลาดน้ำคลองแห อันเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของภาคใต้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังหวง แหนและเกิดความรักในทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ถือได้ว่าท่านพระครูปลัดสมพรมี บทบาทในการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาอย่างแท้จริง เห็นได้จากรางวัล “เสาเสมาธรรมจักร” รางวัลพระสงฆ์นักพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมของภาคใต้นั่นเอง

2. บทบาทการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ผ่าน โครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะ และ วัฒนธรรม ซึ่งมีกิจกรรมย่อย คือ หลักสูตรการทำเครื่องจักสาน หลักสูตรการทำน้ำยาล้างจาน และ น้ำยาซักผ้าสมุนไพร และหลักสูตรการทำดอกไม้ประดิษฐ์ ผลจากการพัฒนาพบว่า แม่บ้าน คนเฒ่า คนแก่ และผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ได้มีอาชีพเสริม เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และ ครอบครัว และเป็นการตระหนักเห็นคุณค่าในตัวเอง นอกจากนี้ยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิด ประโยชน์อีกด้วย

3. บทบาทการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ผ่าน โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบทบาทการพัฒนาในด้านนี้ ได้มีการจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็ก และ เยาวชนที่สนใจเข้าร่วมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนของแต่ละปีการศึกษา ผลจากการพัฒนาพบว่า เด็ก และเยาวชนมีความนอบน้อมถ่อม สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดี และรู้จักหน้าที่ของตนเองมาก ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถนำหลักธรรมที่ได้ฟังจากการเทศน์ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ได้ อีกด้วย

4. บทบาทการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม ผ่าน โครงการลานวัฒนธรรม มีกิจกรรมย่อยดังนี้ กิจกรรมย้อนตำนานคลองแห กิจกรรมประเพณีรับหลาเทียมดา และกิจกรรมเข้า ค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครู ผลการพัฒนาพบว่า ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรม มีความเข้าใจในความเป็นมาในชุมชนคลองแหและชุมชนใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้เข้าใจ ตรงกันกับการสืบทอดประเพณีรับหลาเทียมดาและการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง นอกจากนี้เยาวชน ยังเกิดความรักและหวงแหนในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนอีกด้วย

5. บทบาทการพัฒนาด้านการศึกษา ท่านได้ริเริ่มแนวคิดในการจัดทำสวนพฤกษาศาสตร์ผ่าน โครงการคลังสมองภูมิปัญญา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและนักเรียนแล้วท่าน ยังได้พัฒนาการศึกษาของชุมชนผ่าน โครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีกด้วย สำหรับผลการพัฒนา ในด้านนี้ พบว่า ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเยาวชนเกิดความรักและหวงแหน และเข้าใจประวัติ ของทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ผ่าน โบราณวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม มีวัตถุประสงค์เพื่อ บทบาทของการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการกำหนดกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม 2) หัวหน้าโครงการหรือผู้แทนจาก 5 โครงการหลัก จำนวน 23 คน 3) พระภิกษุ สามเณร ในวัดคลองแห จำนวน 3 รูป และผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ชาวบ้านที่ได้รับการพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ตามกระบวนการจัดระเบียบ หาโครงสร้าง และหาความหมายของข้อมูลนำมาสร้างข้อสรุปและนำเสนอผลการศึกษา โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโมได้เข้ามารับบทบาทเป็นเจ้าอาวาสที่วัดคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จากการนิมนต์ของชาวบ้านและคณะสงฆ์วัดคลองแห ในปีพ.ศ.2543 ท่านได้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนคลองแหในหลายๆด้าน เช่น ปัญหาเยาวชนขาดคุณธรรม จริยธรรม ปัญหาสภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น จึงสนใจที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยได้นำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา โดยการชักชวนปราชญ์ชาวบ้าน และศิลปินพื้นบ้าน มารวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน รวบรวมองค์ความรู้ ทั้งในด้านศิลปะ การละเล่นพื้นบ้าน และภูมิปัญญาชาวบ้าน ขึ้นเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

ในปีพ.ศ. 2546 ได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์คลองแหขึ้น มีสมาชิกทั้งหมด 60 คน มีท่านพระครูปลัดสมพร เป็นที่ปรึกษากลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ เริ่มจากการแก้ไขปัญหาแล้วจึงอบรมให้ความรู้ควบคู่ไปกับการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถนำมา

ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ และยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านมิติทางวัฒนธรรม โดยนำระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม การมีคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา การมีจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดมาแก้ไขและพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “วัฒนธรรมพื้นบ้านประสานวัดเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข”

การดำเนินโครงการมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนมากมาย หน่วยงานแรกที่เข้ามาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ คือ เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลา ผ่านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หลังจากนั้นกระทรวงวัฒนธรรมได้ให้การสนับสนุน โดยเห็นว่าชุมชนคลองแหได้จัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบอยู่แล้ว และมีความพร้อมด้านต้นทุน และทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรม งานบุญประเพณีต่างๆ และภูมิปัญญาทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งสามารถนำมาประสานความร่วมมือ และบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการพัฒนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวง จึงให้งบประมาณในการต่อยอดกิจกรรม ท่านพระครูปลัดสมพรเป็นตัวแทนกลุ่มเข้าร่วมประชุมใหญ่ที่กระทรวงวัฒนธรรม ท่านได้ไปศึกษาดูงานและกลับมาปรับการทำกิจกรรมการพัฒนาที่ดำเนินการอยู่ ออกเป็นหมวดหมู่ แต่ยังคงเค้ารูปแบบกิจกรรมเดิมไว้ และเปลี่ยนชื่อ โครงการเป็น “โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวันคลองแห” ประกอบด้วย 5 โครงการหลัก คือ

1. โครงการส่งเสริมการจัดตั้งคลังสมอง ภูมิปัญญา
2. โครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม
3. โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
4. โครงการลานวัฒนธรรม
5. โครงการพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน

จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปบทบาทในการพัฒนาชุมชนของท่านพระครูปลัดสมพร โดยการมองผ่านโครงการทั้ง 5 ดังนี้

1. **บทบาทการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม** ท่านพระครูปลัดสมพร เป็นผู้ริเริ่มการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมากมาย ท่านได้รวมกลุ่ม ประสานความร่วมมือ และร่วมจัดเวทีประชาคมขึ้น เพื่อเป็นการร่วมมือกันระหว่างวัดและชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ดังที่ปรากฏในโครงการส่งเสริมการจัดตั้งคลังสมอง ภูมิปัญญา ดังนี้

1.1 กิจกรรมการปรับทัศนียภาพบริเวณวัดคลองแห ประกอบด้วย

- การสร้างเตาเผาขยะ ในปี พ.ศ. 2545 เพื่อขจัดขยะ กุ้งพลาสติก และโฟมที่ย่อยสลายยาก เป็นการลดปัญหามลพิษต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยใช้งบประมาณจากการร่วมบริจาคของชาวบ้าน จำนวน 30,000 บาท โดยท่านพระครูปลัดสมพร ทำการชักชวนหรือให้ความรู้กับชาวบ้านในชุมชนคลองแห และชุมชนใกล้เคียงให้รู้จักการแยกขยะ
- การขุดลอกหรือฝักตบขวา เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม ท่านพระครูปลัดสมพร ได้อบรมให้ความรู้ผ่านทางรถเทศน์หรือถ่ายทอดธรรมะเชิญชวนให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงข้อดีของการขุดลอกหรือฝักตบ โดยท่านได้ประสานกับกรมชลประทานและชาวบ้านในการช่วยกันขุดลอก และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองแห จำนวน 200,000 บาท
- การสร้างโรงครัวใหม่ ในปีพ.ศ. 2547 ชาวบ้านได้ร้องเรียนให้ทางวัดสร้างครัวใหม่ เนื่องจากโรงครัวไม่เพียงพอต่อจำนวนชาวบ้านและทอด ไทรมามากแล้ว ท่านได้จัดสรรงบประมาณของวัดคลองแหให้จัดสร้างโรงครัวใหม่
- การจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ ท่านพระครูปลัดสมพรมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชน และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ จำนวน 40,000 บาท นอกจากนี้ท่านพระครูปลัดสมพรยังจัดอบรมให้ความรู้ เรื่อง ธรรมะกับสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนในตำบลคลองแหและตำบลใกล้เคียง และใช้โรงเรียนวัดคลองแห เป็นโรงเรียนนำร่องในการบูรณาการจัดการเรียนการสอน โดยสอดแทรกเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย

1.2 กิจกรรมการทำฝายน้ำคลองแห กิจกรรมนี้เกิดขึ้นเพราะพระครูปลัดสมพร

ในระยะแรกไม่มีผู้ใดเห็นด้วยกับการจัดทำโครงการ เนื่องจากเห็นว่าการพัฒนาคลองแหไม่มีสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเหมือนเช่นในอดีต จึงไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเท่าที่ควร แต่ท่านก็ไม่ได้ละความพยายาม ท่านใช้งบประมาณของท่านจ้างคนมาตัดกษะที่เน่าเสียออกจากลำคลอง ท่านทราบดีว่าชาวบ้านชอบทำบุญ จึงจัดประเพณีก่อเจดีย์ทรายขึ้น และใช้ทรายที่ชาวบ้านเอามาทำบุญมาใช้ทำฝายน้ำ ถือเป็นกุศโลบายที่ท่านพระครูปลัดสมพร นำมาใช้เพื่อให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ในขณะเดียวกันท่านได้ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย การทำฝายน้ำส่งผลให้ระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ชาวบ้านจึงสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้นด้วย ต่อมาหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาสนับสนุนและให้งบประมาณ เช่น กลุ่มเครือข่ายรักษากลองอยู่ตะเภา เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดสงขลา องค์กร

สาธารณสุขจากประเทศสหรัฐอเมริกา (NGO) และหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น ท่านพระครูปลัดสมพรให้ปรับปรุงการทำฝายน้ำคลองแห โดยจัดเวทีประชาคมพบปะชาวบ้านและผู้ต้องการเข้าร่วมพัฒนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางในการแก้ไขระยะยาว และได้เลือกคณะกรรมการจากกลุ่มอนุรักษ์คลองแหขึ้นมาจำนวน 10 คน เพื่อดูแลและประสานงาน ท่านและตัวแทนคณะกรรมการ ได้ไปศึกษาดูงาน ที่ศูนย์ศึกษาพันธุ์ไม้ ณ สวนพฤกษศาสตร์ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง และได้้นำความรู้ที่ได้ไปศึกษาดูงานมาพัฒนาฝายน้ำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยทำฝายหัวเฉียงขึ้น แต่เนื่องจากเกิดฝนตกหนักทั้งวันทั้งคืน ทำให้อ่างฝายที่กำลังสร้างพังลง เพราะไม่สามารถรับน้ำหนักของน้ำและขยะไหล ทำให้ท่านพระครูปลัดสมพรต้องปรับปรุงฝายน้ำ โดยเปลี่ยนวัสดุการทำฝายเสียใหม่ให้มีความแข็งแรงมากยิ่งขึ้น

นอกจากการทำฝายน้ำคลองแหแล้ว ท่านยังให้จัดอบรมและจัดทำน้ำหมักชีวภาพ การทำ EM balls และการทำปุ๋ยโบกาฉิ ให้ความรู้กับชาวบ้านในการทำน้ำหมักเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม งดการใช้สารเคมี และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และยังคงยึดเป็นอาชีพเสริมได้อีกด้วย โดยมีสิบโทอุดม เพ็ชรธนู เป็นผู้ให้ความรู้กับชาวบ้านและผู้สนใจ และหลังจากการอบรม ผู้เข้าร่วมอบรมได้เทน้ำหมักชีวภาพและโยน EM balls ลงในคลองแห เพื่อปรับสภาพน้ำให้ใสสะอาด และจะมีการตรวจผลคุณภาพน้ำ โดยสิบโทอุดมรายงานผลการตรวจค่าออกซิเจนละลายน้ำ DO (Dissolved oxygen) ปีละ 6 ครั้ง

การดำเนินงานของท่านทำให้ท่านเป็นที่รู้จักในฐานะพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่งของภาคใต้ ส่งผลให้ท่านพระครูปลัดสมพร ได้รับรางวัลมากมาย เช่น รางวัลเสาเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับภาคใต้ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.3 กิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยท่านพระครูปลัดสมพรต้องการรักษาความสมดุลของธรรมชาติให้อยู่คู่คลองแหตลอดไป จึงได้จัดกิจกรรมขึ้นดังนี้

- กิจกรรมปล่อยปลาในคลองแห เพื่อเป็นการขยายพันธุ์สัตว์น้ำในคลองแห ได้รับการสนับสนุนพันธุ์ปลาจากกรมประมงจังหวัดสงขลา ซึ่งจะจัดปีละครั้ง ที่ทำวัดคลองแห ซึ่งถือว่าเป็นเขตอภัยทานห้ามจับสัตว์ทุกชนิด
- กิจกรรมการปลูกต้นไม้ และบวชป่า จัดในวัดเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม และวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี

- **กิจกรรมการใช้คลองให้เป็นประโยชน์** เมื่อน้ำในคลองไหลสะอาดขึ้น ท่านพระครูปลัดสมพรและกลุ่มอนุรักษ์คลองแห เห็นว่าควรใช้คลองแหให้เกิดประโยชน์ จึงจัดกิจกรรมขึ้น เช่น ประเพณีแข่งเรือยาว การแข่งขันชมมวยทะเล เป็นต้น

สำหรับบทบาทการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม สามารถสรุปได้ 9 ด้าน ดังนี้ **บทบาทการเป็นผู้นำ** โดยการชักชวนปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้าน ให้มาทำกิจกรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันส่งผลให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีโอกาสเรียนรู้ในการทำกิจกรรมซึ่งกันและกัน **บทบาทในการกระตุ้น** โดยการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนคลองแห ผ่านการถ่ายทอดด้วยการเทศนาในวันพระ เพื่อให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม โดยรวม **บทบาทการเป็นครู** ด้วยการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ เพื่อเป็นการลดปัญหามลพิษให้กับชาวบ้าน อีกทั้งยังจัดอบรมให้ความรู้ เรื่อง ธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนในตำบลคลองแหและตำบลใกล้เคียงอีกด้วย **บทบาทการเป็นแบบอย่าง** จากกิจกรรมการทำฝายน้ำคลองแห ที่ในระยะแรกไม่มีใครเห็นด้วยกับการทำกิจกรรม แต่ท่านก็ไม่ละความพยายาม และได้ดำเนินกิจกรรมนี้ต่อไป จนลำคลองเริ่มใสขึ้นตามลำดับ เมื่อชาวบ้านเห็นถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการทำฝายน้ำจึงเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น **บทบาทการแบ่งปัน** ท่านได้เสียสละงบประมาณของท่านเพื่อจ้างคนมาตัดขยะที่เน่าเสียของจากคลองแห ในกิจกรรมการทำฝายน้ำคลองแห **บทบาทการสร้างแรงจูงใจ** จากการที่ท่านเห็นว่า ชาวบ้านชอบทำบุญ จึงจัดประเพณีก่อเจดีย์ทรายขึ้น และได้อาศัยทรายที่ชาวบ้านเอามาทำบุญนำมาทำฝายน้ำคลองแห ถือว่าเป็นกุศโลบายที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากยิ่งขึ้น **บทบาทการประสานความร่วมมือ** ร่วมใจ ท่านได้เปิดเวทีประชาคมด้วยการพบปะชาวบ้านและผู้ต้องการเข้าร่วมพัฒนา เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณในการทำกิจกรรม **บทบาทการให้คำปรึกษา และแนะนำ** จากการเป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์คลองแห **บทบาทการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม** ในกิจกรรมคืนธรรมชาติสู่คลองแห เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลของธรรมชาติให้อยู่คู่คลองแหตลอดไป และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นตามลำดับ

ผลของการพัฒนาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้น้ำในคลองแห บริเวณริมคลองแห และสภาพแวดล้อมบริเวณวัดคลองแห อยู่ในสภาวะที่ดีขึ้นตามลำดับ

2. บทบาทการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ผ่าน โครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม ท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ต้องการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และใช้เวลา

ว่างให้เกิดประโยชน์ จึงจัดตั้งศูนย์ฝึกออาชีพวัดคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ขึ้นในปี พ.ศ. 2547 โดยได้ชักชวนปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ มาเป็นวิทยากรเพื่อ ถ่ายทอดความรู้ โดยเปิดฝึกอบรม 3 หลักสูตร คือ

- 2.1 หลักสูตรการทำเครื่องจักสาน
- 2.2 หลักสูตรการทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้าสมุนไพร
- 2.3 หลักสูตรการทำดอกไม้ประดิษฐ์

ในหลักสูตรทั้ง 3 มีผู้สนใจเข้าร่วมอบรมและสามารถนำไปเป็นอาชีพเสริมสร้าง รายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว

บทบาทด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของพระครูปลัดสมพร ฐานธมโม สามารถสรุป ได้ดังนี้ *บทบาทการส่งเสริมและสนับสนุน* ท่านได้สนับสนุนให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าในตัวเอง และสามารถพึ่งตัวเองได้ ด้วยการส่งเสริมและผลักดันให้มีการฝึกอบรมอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้าน ที่สนใจ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาให้เป็นมูลค่า *บทบาท การอบรมสั่งสอน* ให้ชาวบ้านใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือย ด้วยการทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาซักผ้าจากน้ำ หมักชีวภาพใช้เองที่บ้าน และเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นอีกด้วย *บทบาท การประสานงาน* ท่านได้ประสานงานติดต่อให้ปราชญ์ชาวบ้านและศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน สงขลา (กศน.) มาเป็นวิทยากร ในการฝึกสอนการทำดอกไม้ประดิษฐ์ *บทบาทการให้คำปรึกษา* จากการที่ท่านได้ชี้แนะและให้คำปรึกษาจัดตั้งกลุ่มการทำดอกไม้ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อให้การบริหาร การจัดการภายในกลุ่ม มีระบบมากยิ่งขึ้น

ผลของการพัฒนาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของแม่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ที่ว่างงาน และผู้ที่สนใจในการฝึกอาชีพ เป็นไปในทางที่ดีขึ้น จากการมีรายได้เสริม ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถพึ่งตนเอง เห็นคุณค่าในตัวเอง รักและหวงแหนทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนั้นการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากจะทำให้หน้าใน คลองแห และบริเวณริมคลองแหมีสภาพที่ดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจให้กับชุมชน คลองแหด้วย โดยชุมชนสามารถนำพื้นที่คลองแหมาสร้างเป็น “ตลาดน้ำคลองแห” ซึ่งเป็นตลาดน้ำ แห่งแรกและแห่งเดียวของภาคใต้ ทำให้สภาพเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน คลองแหและชุมชนใกล้เคียงดีขึ้น

3. บทบาทการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ผ่าน โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ท่านพระครูปลัดสมพร เห็นว่าการปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญ

และจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่สำคัญต่อชีวิตที่พร้อมจะหันเหไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเทคโนโลยี พฤติกรรมบริโภค และค่านิยมทางแฟชั่น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของเยาวชนแทบทั้งสิ้น ท่านต้องการที่จะสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองที่ต้องรับผิดชอบ รู้ เข้าใจ และสามารถแยกแยะพฤติกรรมชั่วได้ ในปีพ.ศ. 2551 จัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านการเทศน์ให้แก่ศาสนิกชนฟังในทุกวันพระ และจัดค่ายฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนและในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

บทบาทการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม สามารถสรุปได้ ดังนี้ *บทบาทการให้คำแนะนำ* โดยการเสนอแนะให้จัดหลักสูตรคุณธรรม จริยธรรมเพื่อเยาวชน และประชาชนที่มีความสนใจ *บทบาทความเป็นนักเทศน์* ท่านได้อบรมและปลูกฝังให้เยาวชน ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ให้รู้จักรับผิดชอบชีวิต ด้วยการฝึกการควบคุมร่างกายและวาจา ฝึกการทำสมาธิ และนำหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ในการอบรม *บทบาทการเป็นนักคิด* ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้ามาสอดแทรกในการอบรมให้แก่เยาวชน และผู้ที่สนใจ โดยจะเน้นในเรื่องของการพัฒนาตนเอง และยึดหลักอริยสัจ 4 เพื่อเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้ท่านยังคิดประยุกต์นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสอดแทรกในการฝึกอบรมอีกด้วย *บทบาทการเป็นแบบอย่าง* ในการอบรมภาคปฏิบัติ ท่านและพระสงฆ์ในวัดจะสาธิตการทำพิธีกรรมทางศาสนา และการปฏิบัติธรรมต่างๆ เช่น การเดินจงกรม การอาราธนาสวดและอาราธนาธรรม เป็นต้น เพื่อให้เด็กและผู้สนใจเข้าใจตรงกันและทำได้ถูกต้อง

ผลของการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรม พบว่า ภายหลังจากการเข้าค่ายฝึกอบรม เยาวชนและผู้ที่มีจิตที่สงบ มีสมาธิในการทำงานมากยิ่งขึ้น และไม่ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งจะทำงานในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังกำจัดความเห็นแก่ตัว เจ้าอารมณ์ และไร้เหตุผลด้วย ซึ่งการจัดกิจกรรมในทุกๆ ครั้ง ท่านจะทำการประเมินผลกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็น และเก็บข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

4. บทบาทการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม ผ่านโครงการลานวัฒนธรรม ความเจริญและการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ชุมชนคลองแห เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทุกด้าน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ท่านพระครูปลัดสมพร มีแนวคิดแก้ปัญหา

เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมโดยการหล่อหลอมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนา โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัย ผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมย้อนตำนานคลองแห
2. กิจกรรมประเพณีรับหลาเทียมดา
3. กิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครูเสริมสร้างสุขภาพ

บทบาทการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม สามารถสรุปได้ ดังนี้ *บทบาทการฟื้นฟู รักษา และถ่ายทอด* ท่านพระครูปลัดสมพร ต้องการให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชนคลองแห และเรียนรู้ตำนานที่มาของชุมชน ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งกำลังจะเสื่อมหายไปจากชุมชน จึงใช้กิจกรรมนี้เป็นเวทีในการเผยแพร่วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ *บทบาทการประสานงาน* ท่านได้มอบหมายให้สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ออกหนังสือเชิญชุมชน 27 ชุมชน เพื่อเข้าฟังการเสวนา เรื่อง “ตำนานคลองแห” โดยประสานงานให้หัวหน้าชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์และประสานกับผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อมาเล่าประวัติความเป็นมาของตำบลคลองแห *บทบาทให้คำปรึกษา* ท่านได้ให้คำปรึกษากับกลุ่มอนุรักษ์คลองแห ในการคิดกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในกิจกรรมย้อนตำนานคลองแห และกิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนรา *บทบาทในการประชาสัมพันธ์* ท่านได้เชิญชวนให้ประชาชนและผู้ที่มีสนใจมาเข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ทางวัดจัดทำแผ่นพับและโปสเตอร์ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุ FM.88.85 MHz

ผลของการพัฒนาในด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าเยาวชน ประชาชน และผู้ที่มีสนใจเข้าร่วมกิจกรรม มีความรัก ห่วงเห่น และเข้าใจประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถนำสิ่งที่ได้รับไปปฏิบัติและเผยแพร่ได้อย่างถูกต้อง

5. บทบาทด้านการพัฒนาการศึกษา ผ่าน โครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ในปี พ.ศ. 2548 ท่านพระครูมีแนวคิดที่จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อพัฒนาให้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการรวบรวม อนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสาน และใช้ประโยชน์องค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่เยาวชน และผู้ที่มีสนใจศึกษาหาความรู้ นั้น เนื่องจากชาวบ้านได้นำของเก่ามาบริจาคให้ทางวัด และมีของเก่าที่วัดเก็บไว้เป็นจำนวนมาก ท่านจึงได้มอบหมายให้ ด.ต. นิคม ทองมุณี รับผิดชอบการจัดทำพิพิธภัณฑ์ขึ้น โดยใช้ศาลาโรงธรรมชั้นบนของวัดคลองแหเป็นสถานที่ในการจัดแสดงการจัดวางและการรวบรวมโบราณวัตถุ โดยผูกเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงกับตำนานคลองแห และให้ทำ

เอกสารกำกับบอกรายละเอียดของวัตถุโบราณ อายุของสิ่งของ และวิธีการใช้งาน ให้ผู้สนใจศึกษา เข้าใจ และเห็นความสำคัญของสิ่งของทางประวัติศาสตร์ได้ง่ายและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

บทบาทการพัฒนาทางการศึกษา ของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม สามารถสรุป ได้ ดังนี้ *บทบาทการรวบรวม อนุรักษ์ และถ่ายทอด* จากการที่ชาวบ้านและทางวัดเก็บรักษาของเก่า ไว้อย่างมากมาย ทำให้ท่านมีแนวคิดที่จะนำของเก่าเหล่านี้มาจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อทำการเผยแพร่ความรู้เชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ *บทบาทการส่งเสริมการเรียนรู้* ภายหลังจากเหตุการณ์ที่ทางพิพิธภัณฑ์โดยขโมยพระโบราณไป ทำให้ท่านได้เดินทางไปดูงานในเรื่องของการจัดระบบ และการดูแลพิพิธภัณฑ์ ที่พิพิธภัณฑ์เปรมดิณีสถานนท์ จังหวัดสงขลา และพิพิธภัณฑ์จังหวัดแพร่ เพื่อช่วยในการจัดระบบพิพิธภัณฑ์และถอดองค์ความรู้ของสิ่งที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งท่านต้องการที่จะให้เยาวชนและชาวบ้านเข้ามาต่อยอดองค์ความรู้เรื่องของวิถีชีวิตดั้งเดิมที่อยู่ในชุมชนมากยิ่งขึ้น จึงใช้การกระตุ้น โดยการอนุญาตให้หน่วยงานต่างๆ ที่มีความสนใจในสิ่งของโบราณภาคใต้ โดยใช้สถานที่ของพิพิธภัณฑ์ในการประชุมหรือบรรยายต่างๆ จากแนวคิดนี้เองทำให้หน่วยงานและสถาบันทางการศึกษาเข้ามาดูงานที่พิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

ผลของการพัฒนาในด้านการศึกษา พบว่าชาวบ้าน และเยาวชนในชุมชนคลองแห และชุมชนใกล้เคียงมีความรัก ห่วงแหน และเข้าใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนคลองแหพอสมควร โดยมีพิพิธภัณฑ์บ้านคลองแหเป็นศูนย์กลางในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

อภิปรายผลการวิจัย

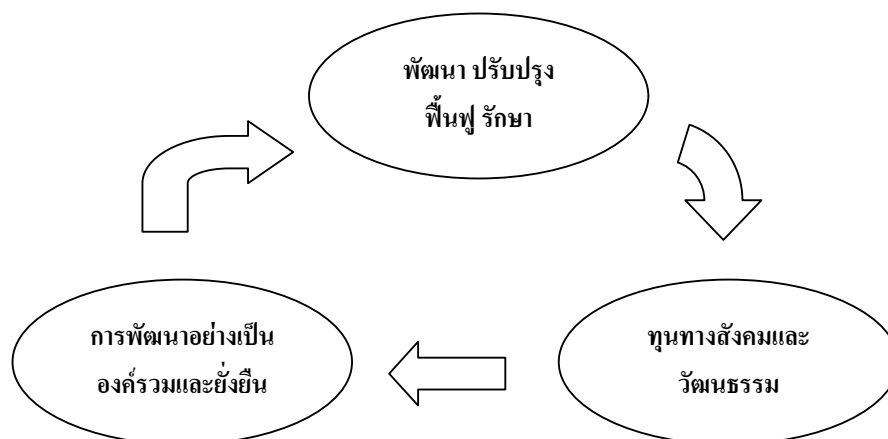
พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เป็นพระสงฆ์ที่ชาวบ้านในชุมชนคลองแห และหมู่บ้านใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือ ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน อันเป็นการพัฒนา ปรับปรุง สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น จนได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์นักพัฒนารูปหนึ่งของภาคใต้ ผลการศึกษา สามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

พระครูปลัดสมพรมีบทบาทในด้านการพัฒนาชุมชน โดยการยึดคนเป็นหลัก และนำทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาประสานกับการพัฒนา โดยมีหลักการคุ้มครอง รักษา และส่งเสริม สภาพสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม 2550) เช่นเดียวกับที่

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต 2549) กล่าวว่า การพัฒนาควรให้วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมกลับมาเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตการดำเนินการพัฒนาและให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคนมีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัยแนวความคิด และสติปัญญา ออกมาจนถึงท่าที และวิธีการปฏิบัติของมนุษย์ ต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้านทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงจิตใจและวัฒนธรรมที่ดำรง โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา เฉกเช่นเดียวกับ แนวคิดของ Kadekodi (อ้างจาก จิตรศักดิ์ ปาลีพงษ์พันธุ์ 2545) ที่กล่าวว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดแบบพลวัต ประกอบด้วยมิติทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ นิเวศวิทยา ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงยึดความคิดของการมีชีวิตที่ดีเป็นพื้นฐาน ผ่านมิติต่างๆ เชื่อมโยงกัน โดยจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ หรือมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยการพัฒนาครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และต้องสร้างพลังให้ชุมชนท้องถิ่น บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและธรรมเนียมการปฏิบัติดั้งเดิม และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและชุมชนอย่างสมดุล

จากการพัฒนาชุมชนของท่านพระครูปลัดสมพร ด้วยการใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา โดยการชักชวนปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านมาเป็นแกนนำในการพัฒนา พร้อมทั้งเผยแพร่ประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ผ่านรูปแบบของการทำกิจกรรมด้านต่างๆ โดยการนำสิ่งเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน และชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ซึ่งถือว่าเป็นพลังผลักดันในการพัฒนาที่สำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547) ที่กล่าวว่า ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืน และวัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด อีกทั้งยังทำให้เกิดการรวมพลังของประชาชน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนำไปสู่ความสำเร็จในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน ก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วม สร้างความรัก ความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน ทำให้คนในสังคมเห็นความสำคัญทางด้านจิตใจและความรู้สึกของคน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดทางศาสนา นอกจากนี้วัฒนธรรมชุมชนยังนำไปสู่แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการดูแลรักษาธรรมชาติเพื่อคงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติอย่างสมดุล เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้

การพัฒนาชุมชนคลองแหของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโมสามารถสรุปได้ว่า ท่านได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนในการที่จะพัฒนา ปรับปรุง สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น ท่านจึงได้นำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่พร้อมจะเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน ชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ที่พร้อมจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นองค์รวม และมีความสัมพันธ์กัน ทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และผู้ที่ได้รับผลจากการพัฒนามีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความเข้าใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมากยิ่งขึ้น (ภาพประกอบ 11)

ภาพประกอบ 11 การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมภายใต้บทบาทการพัฒนาของท่านพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม

สำหรับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม สามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1. บทบาทการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ในโครงการส่งเสริมการจัดตั้งคลังสมองและภูมิปัญญา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเป็นผู้นำ และกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ในระยะแรกการพัฒนาถือว่ายังไม่ได้รับการร่วมมือจากชาวบ้านเท่าที่ควร ท่านจึงมีบทบาทในการแบ่งปันงบประมาณของท่านในการจ้างคนมาตัดขยะที่เน่าเสียออกจากลำคลองจนลำคลองเริ่มใสขึ้นตามลำดับ เพื่อแสดงให้เห็นแบบอย่างในการพัฒนาและเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น เห็นได้จากการที่ท่านเริ่มทำจากกลุ่มคนจำนวนน้อยก่อน เมื่อชาวบ้านเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทำให้มีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับที่

สมบูรณ สุขสาราญ (2530) กล่าวว่า การพัฒนาต้องเริ่มทดลองดำเนินการในกลุ่มเล็กๆ ก่อนซึ่งอาจเริ่มจากเพียง 7 ครัวเรือนหรือน้อยหรือมากกว่านี้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ แต่การพัฒนาลักษณะนี้จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อผลที่ได้จากการทดลองพัฒนาในกลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านในครัวเรือนอื่นๆ จะสามารถมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนา และจะเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยในที่สุด การดำเนินกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องพร้อมกับบทบาทการเป็นครูของท่านพระครูปลัดสมพร ในการให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย ซึ่งท่านจะใช้การบรรยายธรรมะในวันพระและการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว นอกจากนี้ท่านยังสร้างแรงจูงใจ โดยอาศัยการจัดประเพณีก่อเจดีย์ทราย เพราะชาวบ้านชอบทำบุญ จึงอาศัยทรายที่ชาวบ้านเอามาทำบุญมาทำเป็นฝายน้ำ ถือว่าเป็นกุศโลบายที่ท่านพระครูปลัดสมพร นำมาใช้ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ สมบูรณ สุขสาราญ (2530) ที่ว่า พระสงฆ์ควรให้การอบรมแก่ประชาชนในทุกวันพระ โดยการเรียกเข้าร่วมฟังการบรรยายธรรมะ รวมถึงการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ และเตือนให้ประชาชนให้ประพฤติดี ประพฤติชอบอยู่ในกรอบของศีลธรรม และพยายามสอดแทรกธรรมะไปในเรื่องต่างๆ ตามโอกาสอันควร การดำเนินโครงการนี้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างๆ มากมาย เช่น บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม ทางด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับการศึกษา ของพระสันติ นูจิต (2545) ที่ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์สายวัดป่า จังหวัดร้อยเอ็ดในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วย บทบาทด้านการจัดการ และบทบาทด้านการส่งเสริมและสั่งสอนให้ชาวบ้านมีความสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับพระมหาวิมล พลเดมา (2548) ที่ศึกษาบทบาทการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมของพระครูสุธีปริยัต โยคม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บทบาทการสร้างถนนที่มีความมั่นคงให้แก่ชุมชน บทบาทการจัดระบบรักษาความสะอาด ฟื้นฟู และอนุรักษ์ลำน้ำพอง โครงการธนาคารขยะ จัดเก็บขยะให้เรียบร้อย โดยมีที่พักขยะหรือธนาคารขยะ เป็นต้น

2. บทบาทการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ผ่านโครงการส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรม พบว่า ท่านมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านหรือผู้ที่สนใจทำอาชีพเสริมมาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง และท่านต้องการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่สู่ชุมชนรุ่นหลังอีกด้วย ท่านเห็นว่าการฝึกอาชีพควรนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมาถ่ายทอดผ่านรูปแบบการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและ

ปฏิบัติ เพื่อเป็นการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาเผยแพร่ แบ่งปันและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัย นิยม สอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ของฉลาด รมิตานนท์ (2543 อ้างจาก นฤมล สุขพันธ์ 2549) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชนได้ปรับเปลี่ยนมุมมองให้ผู้คนในสังคม จากเดิมที่มองชุมชนผูกติดกับหน่วยของพื้นที่เป็นหลัก ต่อมาได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนในแง่ความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยมิติต่างๆ หลายด้าน เริ่มจากมิติในด้านของระบบคุณค่า และด้านทุนทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นข้อตกลงร่วมกันของความเป็นชุมชน มิติต่างๆเหล่านี้ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมด้วย ถึงแม้ชุมชนจะมีกฎเกณฑ์อยู่แล้วในการจัดการทรัพยากร แต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวก็จะปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่นักวิชาการหลายท่าน เรียกว่า “การผลิตใหม่” กล่าวคือ มีการนำออกมาปรับใช้ในลักษณะใหม่ หรือในความหมายใหม่ โดยท่านมีบทบาทในการประสานงานและชักชวนปราชญ์ชาวบ้าน รวมถึงผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ มาเป็นวิทยากร และให้คำปรึกษาแก่กลุ่มฝึกอาชีพต่างๆ ในเรื่องของการบริหารจัดการภายในกลุ่มอีกด้วย เพื่อช่วยในการตัดสินใจให้การดำเนินการตามโครงการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน เช่นเดียวกับ พระสุธีวรญาณ (2549) ที่กล่าวไว้ว่า บทบาทหลักของพระสงฆ์อีกบทบาทหนึ่งคือ การให้คำปรึกษา เป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากคนในสังคม และคฤหัสถ์โดยทั่วไป มักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน อันแสดงถึงบทบาทความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญา และบทบาทการพัฒนาชุมชน

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโมมีบทบาทการพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับการศึกษาของ โคจิ โนสุ (2530) ที่กล่าวว่า พระสงฆ์ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักกอดทน ขยันหมั่นเพียร และขวนขวายในการประกอบอาชีพที่ชอบธรรม และยังสามารถสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาถวิล พลเดมา (2548) ที่พบว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมอาชีพเสริมเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

3. บทบาทการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ท่านมีบทบาทในการให้คำแนะนำ และปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนจนถึงการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาปริยญา ตรีชัยญา (2547) ที่พบว่า ประชาชนมีความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมเยาวชนในระดับปานกลาง ต่อจริยธรรมของเยาวชนในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ลักขโมยของผู้อื่น และมีความคาดหวังในระดับสูง ในเรื่องของการไม่ส่งเสริมให้เยาวชนหลงใหลในสิ่งที่ให้โทษ เช่น ยาเสพติด การพนัน การเที่ยวกลางคืน เป็นต้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาสุภา อุทโท (2541) ที่พบว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการพัฒนาสังคม โดยการสอนศีลธรรมให้คนทุกระดับ และส่งเสริม

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของเยาวชนแทบทั้งสิ้น ท่านพระครูปลัดสมพร ได้อบรมคุณธรรม จริยธรรมผ่านการเทศน์ โดยให้บุคลากรในชุมชนในทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมในโครงการนี้จะเน้นการเทศน์ให้ศาสนิกชนฟังในทุกวันพระ และจัดค่ายฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนและผู้ที่สนใจเข้าร่วมในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อนและในวันสำคัญต่างๆ ด้วยการฝึกการควบคุมร่างกายและวาจา ฝึกสมาธิในการควบคุมจิตใจ และสอนหลักทางปรีชาธรรมต่างๆ โดยให้ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจในหลักธรรม และสามารถไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2548) ที่พบว่า บทบาทด้านการพัฒนาสังคมของพระรัตนกวี ได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยได้พัฒนาชุมชนในด้านจิตใจ ด้วยการอบรมธรรมะทางด้านคุณธรรม จริยธรรม

4. บทบาทการพัฒนาในด้านสังคมและวัฒนธรรม ท่านพระครูปลัดสมพร ได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา เพื่อเป็นการรักษาและดำรงวัฒนธรรมของภาคใต้ให้อยู่ในสังคมไทยต่อไป โดยจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมนี้ขึ้น ประกอบด้วย กิจกรรมย้อนตำนานคลองแห กิจกรรมหลาเทียมดา เป็นการแสดงความกตัญญูต่อเหล่าท้าวดาทั้งหลายที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองเรามาตลอดปี เป็นการฟื้นฟูประเพณีนี้ กิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักษ์หนังตะลุงและโนราโรงครูเสริมสร้างสุขภาพ โดยท่านพระครูปลัดสมพรมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา หลังจากการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ท่านพระครูปลัดสมพรได้กำหนดให้มีผลการประเมินผลเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานกิจกรรมในครั้งต่อไป สอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544) อธิบายว่า การมีส่วนร่วม คือ การพึ่งตนเองและพัฒนาชุมชน รวมทั้งการวิจัย เช่น การประเมินผลงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

5. บทบาทการพัฒนาทางการศึกษา ท่านพระครูปลัดสมพร มีแนวคิดที่จัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อพัฒนาให้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการรวบรวม อนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสานและใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้มรดกทางภูมิปัญญาให้แก่เยาวชนและผู้สนใจศึกษาหาความรู้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี (2549) ที่พบว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการให้การศึกษาทั่วไป โดยจัดให้อยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งองค์กรที่เป็นเป็นกลุ่ม มูลนิธิและศูนย์ และมุ่งสนับสนุนให้วัด โรงเรียน และชุมชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากชาวบ้านได้นำของเก่ามาบริจาคให้ทางวัด และมีของเก่าที่วัดเก็บไว้เดิมเป็นจำนวนมาก ท่านจึงได้มอบหมายให้ ค.ต.นิคม ทองมูณี รับผิดชอบการจัดทำพิพิธภัณฑ์ขึ้น โดยใช้ศาลาโรงธรรมชั้นบนของวัดคลองแหเป็นสถานที่ในการจัดแสดง การจัดวางและการรวบรวม โบราณวัตถุ โดยผูกเป็นเรื่องราวเชื่อมโยงกับตำนานคลองแห และให้ทำเอกสารกำกับบอกรายละเอียดของวัตถุ โบราณ อายุ

ของสิ่งของและวิธีการใช้งานให้ผู้สนใจศึกษาเข้าใจและเห็นความสำคัญของสิ่งของทางประวัติศาสตร์ได้ง่ายและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2. พระสงฆ์นักพัฒนาสามารถนำแนวคิดการพัฒนาชุมชนนี้ไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทในชุมชน ตามสภาพปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริม สนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในการพัฒนาระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานอื่นๆ

3. ควรมีการศึกษาถึงความคาดหวังและทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทการทำงานของพระสงฆ์นักพัฒนา

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. 2550. *พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน : ตอนว่าด้วยพระสูตร*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. 2527. *การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการศาสนา.
- กองวิชาการและแผนงาน. 2551. *ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเทศบาลเมืองคลองแห*. สงขลา: เทศบาลเมืองคลองแห.
- กมลภาสสิน. 2535. *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เจนเดอร์เพลส.
- จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. 2548. *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2549. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรพรรณ กาญจนจิตรา. 2536. *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2540. *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2547. *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โพธิ์สิตา. 2550. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- ชำเลือง วุฒิจันทร์. 2526. *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ : เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. *วาทกรรมการพัฒนา :อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. 2550. *ความเป็นธรรมในพระไตรปิฎก : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เดือน คำดี. 2545. *ศาสนศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์ จิตต์โสภโณ. 2549. *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

- ดิณ ปรัชญาพฤทธิ. 2548. *การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทาง และปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. 2539. *ยกเครื่องเมืองไทย จินตนาการสู่ปี 2000 : เอกสารประกอบการสัมมนา 26-28 กันยายน 2539*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. *กรมการพัฒนาชุมชน: เปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชน*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2548. *อ่าน “วัฒนธรรมชุมชน” วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- ป.อ.ปยุตโต. 2544. *พระธรรมปิฎก*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2549. *วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทพเทวี. 2532. *พุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต). 2530. *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระสุธีวรญาณ. 2549. *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจพรีนติ้ง.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2524. *การบริหารงานพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2549. *การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development.)* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2547. *ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีและธรรมภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.
- วิจารณ์ พานิช. 2547. *การจัดการความรู้ : ฉบับนักปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- สนธยา พลศรี. 2547. *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2533. *พุทธสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- _____. 2544. *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. 2546. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. 2522. *ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- _____. 2530. *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2542. *วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์ เอกสารประกอบการสัมมนาคณะสังคมศาสตร์*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2544. *มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. 2546. *สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการ ทูทางสังคม : มรดกเก่าจะนำเราไปรอดจริงหรือ?*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

บทความในวารสาร

- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในสถานศึกษา. *จ.ไทยคดีศึกษา*, 16-1(ส.ค.-ต.ค. 2542): 6-10.
- คูสิต เวชกิจ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *จ.รัฐสภาสาร*. 53, 5 (พ.ค.2548): 13-34.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แนวความคิดการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8. *จ.ท้องถิ่น*. 35,6 (มิ.ย.38): 2-18.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. วัฒนธรรมชุมชน: เจอนไขความเข้มแข็งชุมชน / หมู่บ้าน. *ว.พฤติกรรมศาสตร์*, 8 (ม.ค. 2545): 11-20.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. ประชาคมตำบล : หมายเหตุจากนักคิด. *จ. ประชาสังคม*, 5 (ต.ค. 2541): 20

บรรณานุกรม

บทความในวารสาร

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. จ.สิทธิของพลเมือง, 9 (ก.ย. 2548):

33

วิทยานิพนธ์

โกสินทร์ ชำนาญพล. 2549. ดัชนีวัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยโดยการใช้แนวคิด I.

Serageldin. คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กนิษฐา เข้มโพธิ์ใช้. 2550. มิติทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของในจังหวัด

จันทบุรี. คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรรณิการ์ ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะ

กรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โคจิ โนสุ. 2530. บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จිරศักดิ์ ปาลีพงษ์พันธุ์. 2545. การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน.

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปริดา เจษฎาวรางค์กุล. 2550. การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขต

เทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น , มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธัญฉิ อนุกุลประเสริฐ. 2547. การศึกษาการจัดการธุรกิจสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ขอนแก่น จำกัด

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี 2546. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นฤมล สุขพันธ์. 2549. วัฒนธรรมชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษานาकरण้ำ

ของชุมชนตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์การจัดการสิ่งแวดล้อมมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บรรณานุกรม

วิทยานิพนธ์

- พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี. 2549. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย – ลาว จังหวัดเลย. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระมหาถวิล พลเดมา. 2548. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุธีปริยัต โยดม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว. 2548. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย. วิทยานิพนธ์สาขา การไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระมหาประยงค์ อุปเสน. 2539. บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็ก ก่อนเกณฑ์ในวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในเขตจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาปริชญ์ ตรีชัยญา. 2547. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมเยาวชน. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัทธิธรรมศาสตร์.
- พระมหาสุภา อุทโท. 2541. บทบาทของพระสงฆ์ใน 2 ทศวรรษหน้า. วิทยานิพนธ์คณะ สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระสันติ นุชิต. 2545. บทบาทของพระสงฆ์สายวัดป่า จังหวัดร้อยเอ็ด ในการจัดการทรัพยากรป่า ไม้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาโทคดีศึกษา (สายสังคมศาสตร์), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสุทัต ฐุปาสะเก. 2550. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: ศึกษากรณี พระนิภากร โสภณ (ไกร ฐานิสฺสุโร) วัดหนองกลับ หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิเชียร พงษ์เมษา. 2550. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานต่อโครงการอ่างเก็บน้ำ ห้วยบังฟ่วน อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- दनัย กิติภรณ์. 2544. ดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์ มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม

เว็บไซต์

KM IN BUSINESS. 2552.การแลกเปลี่ยนเรียนรู้.<http://kminbusiness.wordpress.com> (สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2556).

ส่วนพัสดุแม่ฟ้าหลวง. 2556 การจัดการความรู้. www.mfu.ac.th/division/procurement2010 (สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2556).

บุคลากรกรม

ผู้ให้ข้อมูล

คุณแก้ว (นามสมมุติ) , กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 20 พฤษภาคม 2554.

คุณเจน (นามสมมุติ) , กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 20 พฤษภาคม 2554.

คุณนา (นามสมมุติ) , กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 20 พฤษภาคม 2554.

นิคม ทองมณี ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 9 เมษายน 2553.

พระครูปริยัติ ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 30 มิถุนายน 2553.

พระครูปลัดมหาสมพร ฐานธมฺโม ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 2 พฤศจิกายน 2552.

พระครูวิจิตรสรนาท ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 26 มิถุนายน 2553.

พระสมศักดิ์ ธีรชัย ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 9 มิถุนายน 2553.

พิสมัย สุวรรณวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 29 กันยายน 2553.

ไพบุลย์ ชูช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 18 มิถุนายน 2553.

โสภณ แก้วมาก ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 18 มิถุนายน 2553.

อุดม เพ็ชรธนู ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 13 กันยายน 2553.

อูมา แก้วสว่าง ผู้ให้สัมภาษณ์, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบางขัน จังหวัดสงขลา. 1 ธันวาคม 2553.

บุคลากรกรม

ผู้ให้ข้อมูล

คุณมล (นามสมมุติ) , กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 20 พฤษภาคม 2554.

คุณหญิง (นามสมมุติ) , กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 20 พฤษภาคม 2554.

คุณหมวย (นามสมมุติ) , กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้สัมภาษณ์, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 20 พฤษภาคม 2554.

บวร ไชยพุก ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

ประเสริฐ รัชชงค์ ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 3 กุมภาพันธ์ 2554.

ปรีชา กาญจน์ ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

ไพบุลย์ ทองชูช่วย ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 3 กุมภาพันธ์ 2554.

วรรณ สุวรรณชาติ ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

วันนิภา ศิริบัตร ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 3 กุมภาพันธ์ 2554.

สวาท หนามระเด็น ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

สัณฐาน ดินแดนสกุล ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 3 กุมภาพันธ์ 2554.

สุธรรม ศิริบูรณ์ ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

สุวัตร มะหมัด ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห อำเภอบาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

บุคลากรกรม

ผู้ให้ข้อมูล

โสธยา คงแก้ว ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 10 เมษายน 2554.

อารมณี มีรุ่งเรือง ผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม, กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้, วัดคลองแห
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 3 กุมภาพันธ์ 2554.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวกนกวรรณ ใจเที่ยงตรง	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5111120001	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาเพื่อการพัฒนา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2550

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

กนกวรรณ ใจเที่ยงตรง และรองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณัฐ โชคิ. 2555. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม” ในการประชุมวิชาการบริหารการศึกษาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 34 และการประชุมวิชาการและแสดงผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 22-23 มีนาคม 2555 โรงแรมรอยัลริเวอร์, กรุงเทพมหานคร.